

ШЕВЧЕНКІВ ПЕРЕЯСЛАВ

Що ми знаємо про славне українське місто Переяслав? Хіба лиш те, що він — Хмельницький. Що буцімто колись Богдан Хмельницький “возз’єднав” тут Україну із Росією. І хоча ніяких історичних доказів нема, та триста років (з українським гаком!) ми святкуємо нашу муку. Аяке: “Переяслав аж гуде”. Нам і досі невтямки, що Переяслав має іншу славу — давню, справжню і велику: ще князівську, і козацьку, і Шевченкову. Тільки не шукайте тієї слави у підступній та брехливій УРЕ — Українській Радянській Енциклопедії. Там (ніби між іншим) є коротеньке повідомлення про, те, що в 1845 — 1859 роках Переяслав одвідав Т. Шевченко. Та сучасні просвітяни, а заодно із ними вчителі та учні, гордо пишуть, що пізньої осені 1845 року у славному Переяславі Тарас Григорович Шевченко написав свої вершинні твори. Нам відомі нині достеменні дати: 13 листопада — поема “Наймичка”, 18 листопада — поема “Кавказ”, 22 листопада — присвята П. Шафариківі до поеми “Єретик”. А в недалекому В’юнищі, теж на переяславській землі, навіки закарбовані: 14 грудня — “І мертвим, і живим...”, 17 грудня — “Холодний Яр”, 19 грудня — “Давидові псалми”, 20 грудня — “Маленькій Мар’яні”, 21 грудня — “Минають дні, минають ночі”, 22 грудня — “Три літа”. І знов у Переяславі —

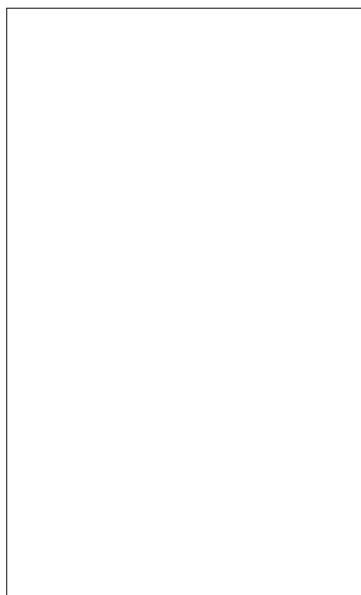
25 грудня у будинку його друга, народного лікаря А. О. Козачковського з-під пера Шевченка з’явився геніальний “Заповіт”. Одного лиш “Заповіту” було б досить, аби навіки Переяслав став Шевченковим безсмертям.

“Переяславська осінь Кобзаря” — так назвали просвітяни Переяслава своє перше (сподіва-

жена наша київська депутація: заступник голови ВУТ “Просвіта” Микола Нестерчук, народна артистка України Галина Яблонська, заступник редактора газети “Літературна Україна” Валентин Черемис, відповідальний секретар Київської обласної “Просвіти” Галина Калмикова, бандурист Віталій Мороз, радіожурналістка Наталка Бондарчук та автор цих рядків. У самому Переяславі до нашої бригади приєдналися наші побратими: відомий артист Едуард Драч, поет Олег Князенко, публіцист Іван Шпиталь і, звичайно, голова місцевої “Просвіти” Микола Товкайло.

Із двадцяти п’яти музеїв Переяслава ми в цей день відвідали один. Але ж який: музей-садибу Козачковського. В манюпусенькій кімнатці, де тяжко хворий поет звертався до майбутніх поколінь, ми затишали, наче діти на шкільному уроці. Ось цей столик і його перо... “Не забудьте пом’янути незлим тихим словом”. Пом’янули пісню і словом.

Того дня під вечір у багатолюдній залі районного будинку культури відбулося літературно-мистецьке свято “Переяславська осінь Кобзаря”, де виступали київські артисти, письменники та учасники художньої самодіяльності. Звертаючись до всіх присутніх, секретарка міськради Олена Іванівна Розовик (наша колега — колишня журналістка,

Тут творився наш безсмертний “Заповіт”

упевнено сказала: “Це свято наше перше, та ми надумали продовжити його, зробити традиційним — всеукраїнським. Шевченків Переяслав того вартий...”

Микола СОМ
Фотографії
Галини КАЛМИКОВОЇ

МОВА – ОСЕЛЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ДУХУ

Під цією назвою відбулася конференція на філологічному факультеті Прикарпатського університету імені В. Стефаника. Рідна мова — це найважливіша основа, на ній зростає духовно й культурно кожний народ, підкреслив декан Микола Лисюк. Члени “Молодої Просвіти”, студенти факультету висвітлювали в своїх рефератах низку тем, які є актуальними на сьогоднішній день для нашої держави. Цікавими були виступи поляків-викладачів. Вони переконалися, які культурні й освітні можливості мають нечисленні польські поселення в Україні. Окрім польської філології, при університеті працює школа з польськими класами, в Івано-Франківську практично відновлено всі костюли, а в м. Галичі збудовано новий. До того ж на теренах Прикарпаття працює два десятки польських недержавних шкіл. Демократично? А як щодо українців, які проживають на території сучасної Польщі? Мені довелося побувати в м. Перемишлі, яке після II-ої світової війни було заселено на 50% українцями. Тут Українська Греко-католицька єпархія мала понад 300 церков — зараз їх залишилось одиниці, а на Лемківщині давно в наших церквах “вкоренилися” костюли.

У приватних розмовах часто скаргаться росіяни нашого міста: мовляв, із 4-х російських шкіл залишилась одна. Я додам: у кількох школах міста є російські класи, практично ні одна російська сім’я, яка хотіла вчити дітей рідної мови, не залишилась поза нею. Серед “Проблем українського малоросійства” була та, що, нібито, в Галичині не люблять російської мови.

Тут була жвава дискусія: досить побувати в нашій столиці, східних регіонах України, і на кожному кроці “всем понятний”, або суржик... Можна було чути від молоді критику державних чиновників, урядовців, вже не кажучи про олігархів у ВР, які проявляють національний нігілізм, малоросійську психологію. Антидержавники найбільше бояться національно свідомого українства і прагнуть зробити все, аби не допустити розвитку національної освіти і національного виховання, функціонування української мови, виховання молоді в патріотичному дусі. Сподіваємося, що “Молода Просвіта” через кілька років замінить нас, а далі — стане державним чинником і впроваджуватиме українську мову, культуру, національну самоповагу і стане керівною елітою.

Одночасно в Обласному Народному домі “Просвіта” святкували День української писемності та мови. Вітали усіх та говорили про нерозв’язані проблеми голова обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” п. Ігор Михайлович Коваль, редактор об’єднання Михайлина Тимофіївна Боднар. Відповідальний секретар міського об’єднання п. Наталія Синиця демонструвала свої вишивки, а завершилося свято концертом аматорів просвітянських колективів.

Степан БОЙКО,
м. Івано-Франківськ

ПІСЕННЕ МІСТО КЕРЧ

Не уявляють свого життя без музики, без натхненного слова кримчани — це ще раз засвідчив Перший міський фестиваль авторської пісні “Земле моя співуча”, організований Управлінням культури Керченської міської Ради та Керченською міською організацією товариства “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка спільно з Керченським відділенням спілки “Об’єднання композиторів Криму” і Республіканським науково-методичним центром творчості. Фестиваль відбувся наприкінці жовтня в Керченському Палаці дитячої та юнацької творчості. Участь у ньому взяли понад 50 виконавців, причому більшість із них — юні таланти, учні Керченських шкіл. Переможців та людей, завдяки чим зусиллям стало можливим проведення цього дійства, було нагороджено дипломами, спеціальними сувенірами. Організатори цього заходу сподіваються, що фестиваль стане традиційним і щороку скликатиме до гостинного міста Керч шанувальників авторської пісні з усієї України.

Інф.

В ЦЕНТРІ УВАГИ — ОСВІТА

ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка в листопаді провела в УНІАН прес-конференцію на тему: “Про підсумки роботи II Всеукраїнського з’їзду працівників освіти”.

У центрі уваги — Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті. З цього приводу учасниками прес-конференції зроблено таку заяву:

ЗАЯВА

8–9 жовтня у Києві відбувся II з’їзд педагогічних працівників України — своєчасна і важлива подія, метою якої було обговорення сучасного стану та шляхів розвитку освітньої галузі країни. У центрі уваги делегатів був проект Національної доктрини розвитку освіти України в XXI ст., який учасниками з’їзду взято за основу для підготовки остаточного тексту цього документу.

У зв’язку з перебігом подій, пов’язаних з проведенням з’їзду та його ухвалами, ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, Національна Спілка письменників України, Українська Всесвітня Координаційна Рада, Конгрес української інтелігенції, Асоціація “Україна і світове українство”, Спілка освітан України, Президія АН Вищої школи України, Всеукраїнське педагогічне товариство ім. Г. Ващенко заявляють:

1. Всупереч сподіванням громадськості на з’їзді так і не було роз’яснено, яка була доконечна потреба заміни одного основоположного для галузі документа — Державної Національної Програми “Освіта. Україна XXI ст.”, що діє лише вісім років (з грудня 1993), іншим основоположним документом — Національною доктриною розвитку освіти України у XXI ст.

2. Викликає незрозуміння те, що хід та стан виконання Державної Національної програми “Освіта. Україна XXI ст.” на з’їзді так і не було проаналізовано, які загалом цю Програму жодного разу за всі минулі роки не було проаналізовано на урядовому рівні.

3. Фактично обговорення проекту Доктрини значною мірою відволікло увагу делегатів з’їзду від пошуку конкретних шляхів виходу освітньої галузі з української ненормальної, принизливої економічної та фінансової ситуації, про що, передусім, свідчать злиденні розміри зарплат наших педагогів, частина яких перебуває за межею бідності.

4. Не дано принципової оцінки такому вкрай тривожному явищу, як різке скорочення шкіл у сільській місцевості всупереч відомій істині: якщо в селі є школа, то є і саме воно — село.

5. Не заперечуючи того, що Державна Національна Програма “Освіта. Україна XXI ст.”, природно, потребувала б сьогодні певних доповнень і коректив, є всі підстави стверджувати, що основні її концептуальні акценти, які стосуються національних орієнтирів української освіти та виховання, у новому документі — Доктрині, — значною мірою розмиті та знейтралізовані.

6. Хоча під тиском громадськості в проекті Доктрини й з’явився окремий розділ про виховання, назва його чомусь звучить не як “Національне виховання” (так це позначено в Державній Національній Програмі), а як “Національне і громадянське виховання”. Дана назва викликає лише подив, адже побудована вона на нелогічному протиставленні національному вихованню одного з його важливих інгредієнтів, що ним є гро-

мадянське виховання.

7. Фактично на з’їзді та в його документах було обійдено увагою питання українознавчого змісту освіти, українознавства як такого, загалом ідеології та світоглядних засад освіти в Україні, що мають сьогодні вирішальне значення для національного відродження українського суспільства.

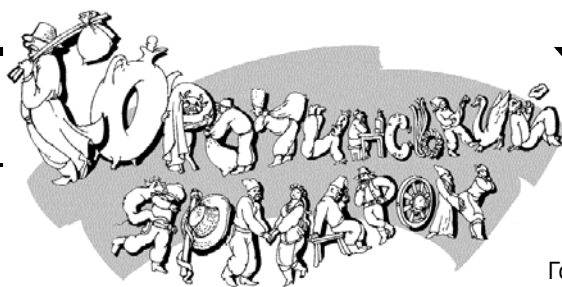
8. Так само вкрай слабко й неконкретно було сказано з’їздом про необхідність невідкладного подолання такого явища, як зростання освіти в Україні, особливо вищої, що на більшій частині території держави й досі не позбавлена колоніального мовного спадку.

9. І в тексті Доктрини, і в ході з’їзду фактично було проігноровано резолюцію III Всесвітнього форуму українців, яка, по суті, є наказом світового українства урядовим структурам держави. Вимоги даної резолюції у документах з’їзду враховані вкрай недостатньо.

10. Величезна кількість (до 2300) зауважень, змін і доповнень до проекту Доктрини засвідчують не тільки інтерес громадськості до цього документу, але і його неякісність, недосконалість, обумовлену, зокрема, недостатнім часом, що його було виділено на обговорення, як і тим, що до розробки Доктрини фактично не було залучено освітняцькі громадські організації.

11. Невипадково цілому рядові названих авторитетних організацій організаторами з’їзду було надано квоту лише по одному делегату, що негативно позначилося на підсумках з’їзду, який переважною мірою являв собою адміністративне дійство.

12. З огляду на все вищезазначене закликаємо Міністерство та науки найгірше доопрацювати текст

Вадим СКОМАРОВСЬКИЙ

РЕП'ЯШОК ДО РЕП'ЯШКА ДЛЯ КОЛЮЧОГО СТІЖКА

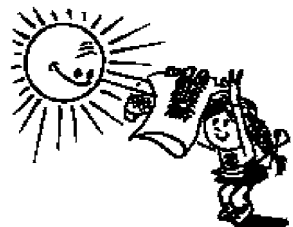
ДОМАШНЄ НАВЧАННЯ

Навчає Гриць малу сестричку,
Розклавши книги на столі:
— Від ста віднімом одиницю,
То скільки буде?
— Два нулі.

МЕРТВЕ МОРЕ

Учитель:
— Діти, Мертве море —
Одне з географічних див. —
А Лесик тягне руку вгору:
— Скажіть, а хто його убив?

— Підручник, як на зло,
Поземком свіжим занесло.
— Який же вихід у Кузьми?
— Чекають закінчення зими.

ПРИГОДА З ІСТОРІЄЮ

— Не вчить історію Кузьма.
— Чому?
— Підручника нема.
— А де ж він?
— Та впустив у сніг,
Як навпростець на лижах біг.
— Ну й що?

ВАГОМА ПРИЧИНА

— Наталочко, візьми повісь
На сонце вишиванку прану.
— На сонце? Дивні ви якісь.
Та я ж до Сонця не дістану.

ШТАНИ

— Штани — це слово-дивина,

Всміхнувся Іванко
до Антоші, —
Вгорі, де пояс, — одина,
А множина — там, де холоші.

ХИМЕРНА ВДАЧА

Химерна вдача у Миколи.
Нелегко тут знайти розгадку.

П'ять двійок принесе зі школи
І каже:
— Заробив десятку.

ЩИРЕ ЗІЗНАННЯ

— Ти школу пропускаєш,
синку?
— Та ні, заходжу на хвилинку.

ЯК НАВЧАННЯ?

Каюсь: в мене задавлена звичка
“Як навчання?” питати
в Наталі.
— А ти спробуй, —
говорить сестричка, —

Дотягись до дванадцяти ба-
лів.

ФУТБОЛ

Чатую пильно на воротах
І відчуваю тім'ям протяг,
Тому що власну шапку, бач,
Я зафутболив, наче м'яч.

ЧИМ ДОВША ПИСАНИНА...

Зі школи йде хлопчина
І меле, як млинок:
— Чим довша писанина,
Тим більше помилок.

ЦІКАВЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Вмостившись під розлогою
вербою,
Знічев'я розмірковує Роман:
— Читав байки. В них

ослик та баран
Говорять, Петре, так,
як ми з тобою.

СЛУШНА ПОРАДА

Спитали друзі у Павлуші:
— Коли найкраще
рвати груші? —
Той кинув їм через паркан:
— Коли прив'язаний Полкан.

ЧОМУ У ЗАЙЦЯ ГАРНИЙ ЗІР

Я чув не раз, не два —
повір! —
Цю вигадку-смішинку.
Мовляв, у зайця гарний зір,
Бо він гризе морквинку.

Про це балакали в авто,
В метро і на базарах,
Бо, справді, зайця ще ніхто
Не бачив в окулярах.

ДЕ ГРИЦЬ?

Гриць завмер, не зводячи очей
З виставки загублених речей.
А тим часом тато спохопився:
— Де ж це Гриць мій?
Чи не загубився?

СОМ

Сом у заводі зітхає,

Довго й смачно позіхає,
Бо рибалки-супостати
Не дали йому поспати.

НЕРОЗГАДАНА ТАЄМНИЦЯ

З яйця проклюнулось курча.
Це зрозуміло нам.

Хоча...
Хоча неясно все одно,
Де у яйці взялось воно.

ПІСКЛЯ

Мій менший братик ще пискля,
А вже дає мені щигля.

ВИХІДНИЙ

Рибалка цей такий чудний,
У риби, каже, вихідний.

ЯК ЗВЕТЬСЯ ПТАШЕЧКА?

— Як зветься пташечка
он та? —

Звернулась до сестрички Алла.
— Ота сріблясто-золота,
Що знай стукоче: — та-та-та?

Як зветься пташечка ота? —
На жаль, я в неї не спитала.

“КОЛОБОК”

Пагорбом, долом
І знов на горбок —
Котиться полем
Тугий колобок.
Гульк! — аж вовчисько
З глухих роздоріж
Крадеться близько:
— Я з'їм тебе!
— Їж.

М'ячик-стрибайчик,
пустун-витівник
Плиг — наче зайчик,
На вовчий язик.
В того очиська
Полізли з орбіт,
Вмить для вовчиська
Потьмарився світ.
Виє, голосить

Віктор БАРАНОВ

ЦЕ, БЛІН, ВОБШЕ!

займешся малим бізнесом, то це,
блін, вобше. А коли великим, то тут
є два варіанти. Або ти прогориш од-
разу, або вплинеш крутим.

— Так-так-так. Я записую...
— Якщо прогориш одразу, то це,
блін, вобше. А коли вплинеш кру-
тим, то тут є два варіанти. Або ти не
висовуватимешся, або захочеш ходи-
ти в малиновому піджаці.

— Ти ба!
— Якщо ти не висовуватимешся,
то це, блін, вобше. А якщо захочеш
ходити в малиновому піджаці, то тут
є два варіанти. Або тебе дістане по-
даткова інспекція, або на тебе “на-
їде” рекет.

— Не спіши, я ж записую...
— Якщо тебе дістане податкова
інспекція, то це, блін, вобше. А коли
“наїде” рекет, то тут є два варіанти.
Або ти будеш покірним ягнятком і
вони тебе “доїмуть” на всю катуш-
ку, або ти захочеш огризнутись.

— Боже ж мій!..
— Якщо ти будеш покірним яг-
нятком, то це, блін, вобше. А коли за-
хочеш огризнутися, то тут є два варі-
анти. Або ТИ їх, або ВОНИ тебе.

— Ага, ага...
— Якщо ТИ їх, то це, блін, воб-
ше. А коли ВОНИ тебе, то тут є два
варіанти. Вони або зразу угрохають
тебе, або сплять тобі квартиру, дачу
й машину з гаражем.

— Ну, це, блін, вобше!
— Це ще не вобше! Вобше, блін,
— це коли вони тебе одразу угроха-
ють. А коли сплять квартиру, дачу й
машину з гаражем, то тут є два варі-
анти. Або ти підеш до них з повин-
ною, або заявиш у міліцію.

— Так-так... Так-так... Так-
так...

— Якщо ти підеш до них з по-
винною, то це, блін, вобше. А коли
заявиш у міліцію, то тут є два варіан-
ти. Або міліція візьме тебе під за-
хист, або здасть тому самому рекету
з потрохами.

— Що ти кажеш?!
— Якщо міліція візьме тебе під
захист, то це, блін, вобше. А коли
здасть тебе рекету, то тут є два варі-
анти. Або рекет скалічить тебе до
невпізнання, або тебе знайдуть у
зашморгу в покинутій хатині на да-
лекій околиці твого улюбленого Уж-
города.

— Ну, знаєш!
— Якщо тебе скалічать до не-
впізнання, то це, блін, вобше. А коли
знайдуть у зашморгу, то тут є два ва-
ріанти. Або органи відкриють кримі-
нальну справу, або офіційна версія
ствердить факт самогубства.
— Слухай, може, ще по сто?..

— Зачекай! Устигнемо. Якщо ор-
гани відкриють кримінальну справу,
то це, блін, вобше. А коли буде дове-
дено факт самогубства, то тут є два
варіанти. Або тебе ховатиме сім'я,
або проведе в останню путь рекет.

— Ну, ні, я замовляю ще. Коньяк
питимеш?

— Питиму. Якщо тебе ховатиме
сім'я, то це, блін, вобше. А коли в
останню путь проведе рекет, то тут
є два варіанти. Або твоя дружина-
красуня стане коханкою їхнього па-
хана, або ніхто не знатиме, де твоя
могила.

— І це ти серйозно?
— Якщо твоя дружина стане ко-
ханкою їхнього пахана, то це, блін,
вобше. А якщо другий варіант, то ти
не ображайся, коли я не покладу на
твою могилу квіти.

— То що ж робити?
— Як це що? Ти ж збирався ко-
ньяк замовляти. Давай вип'ємо за
зустріч і процвітання твого бізнесу.

Малюнки Юрія Козюренка

ХТО ДО НАС ПРИЙШОВ? (Про автора)

Сьогодні на редакційному “Сорочинському ярмарку”
гостює (базарює — це не те) Віктор Баранов — відомий
поет і прозаїк, лірик і сатирик, перекладач і літературний
критик, автор знаменитої пісні “До українців”. А ще — ре-
дактор унікальної газети “Веселі вісті”.

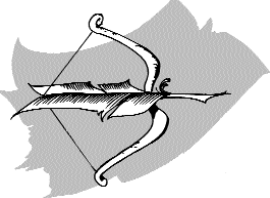
Переступивши поріг нашої редакції, Віктор Баранов со-
нячно всміхнувся. І тут ми його запитали: “Чому ви, ша-
новний Вікторе Федоровичу, завжди усміхаєтесь?” Поет
серйозно відповів: “Світ уцілів, бо сміявся”.

На велелюдному Хрещатику зу-
стрілися двоє. Давно, ще зі студент-
ських часів, не бачилися. Одного до-
ля закинула в чарівне Закарпаття, а
другого — в індустріальний Донбас.

— Скільки літ, скільки зим!
— І не кажи.
— То, може, з цієї нагоди?..
— Сам Бог велів!
Якраз під боком — шинок “У Ге-
орга”. Зайшли, замовили, почаркува-
лись:
— Ну?

— Будьмо!
Взялися сьорбати незбагненне
пійло, яке замовляли як каву.
— Де ти нині? Як ти? Хто ти?
— Та, розумієш, роботи за фахом
не стало. Вирішив зайнятися бізне-
сом.

— Великим чи малим?
— А яка різниця?
— Е-е-е! Це далеко не одне й те
саме. Тут є свої варіанти.
— Ух ти! А я й не знав.
— Тоді слухай уважно. Якщо ти

ДИВЛЯЧИСЬ ІЗ ПОЛЬЩІ

Закінчення.

Початок у числі 32 за 2001 рік

Пробачте мені за банальність, але справді: кожен народ заслуговує на таких поведирів, яких сам виховав і допустив до влади. У Польщі також.

ВИХОВУЮЧИ НАЦІЮ І ЇЇ ПОВЕДИРІВ

Бігаючи вулицями Кракова під час ранкових вправ, натрапив на незвичайний вернісаж: увесь мур з обох боків навколо школи № 1 (до речі: на вул. Київській!) був розмальований кольоровими творами у стилі графіті і коміксів. Діти виразно і творчо задемонстрували у малюнках світ своїх проблем та інтересів. А головне: дорослі надали їм таку можливість.

Заступник директора школи пані Доната Дурек: *“Засвоєння засад демократичного суспільства, зокрема, взаємної толерантності його членів, відбувається саме у підлітковому віці. Тому педагогічний колектив нашого інтегрального комплексу шкіл намагається, в процесі виховання майбутніх громадян, максимально використати дитячий потяг до справедливості, враховуючи вікові особливості розвитку учнів.”*

Комплекс шкіл, розташований на одній території, складається з початкової школи — від першого до шостого класів, гімназії — три роки навчання, і ліцею — 3–4 роки, в залежності від складності отримуваного фаху.

Інтегральність школи полягає в специфіці виховного процесу, тло якого формується в інтегральних класах змішаного складу: 15 учнів — звичайних і 5 учнів — із середніми обмеженнями рухів і мислення. Всі гімназійні класи — інтегральні, а отже найбільш контроверсійний період розвитку особистості відбувається в умовах вимог позитивної взаємності. Об'єктивна необхідність уважного, люб'язного ставлення учнів (як сповна здорових, так і тих, що не дуже) один до одного погамовує властиву молоді невірніваженість характерів і локальну неадекватність реакцій.

В інтегральних класах, крім вчителя-предметника, на кожному уроці і на перервах присутній також спеціальний вихователь, який, у разі необхідності, надає допомогу і неповносправним, і звичайним учням. Крім того, є ще й звичайний класний керівник.

Батьки платять. Платять суттєво: за всі підручники й посібники, за внутрішню й зовнішню охорону школи, частково за організацію шкільних імпрез і конкурсів (у цій школі їх відбувається до 55 на рік) тощо.

Безкоштовні підручники і посібники держава надає лише національним меншинам. Зокрема, такий привілей мають учні 59-ти українських шкіл і класів державної системи навчання, а також 72-х шкільних пунктів вивчення української мови, організованих

Спілкою Українців Польщі.

Зовнішня охорона слідує за тим, щоб учні, виходячи зі школи, не мали небезпечних контактів із сумнівним контингентом, серед якого можуть трапитись розповсюджувачі наркотиків (нерідко — підліткового віку) тощо.

Двосеместровий навчальний рік триває від 1 вересня до початку червня, з двотижневою перервою на зимові канікули у лютому. Крім того, встановлено короткочасні перерви в навчанні на святкові дні: День Освіти, Свято Непідлеглості, Різдвяний тиждень, два дні Великодніх свят, Свято Конституції і ще два-три дні релігійних свят. Ніяких шкільних чвертей і перерв між ними в Польщі немає.

Учні учать цінувати час — єдиний ресурс, обсяг якого залишається для кожного з нас невідомим, але постійно скорочується, а отже, має бути використаний максимально продуктивно.

В обідню перерву всі бажаючі — учні і вчителі — можуть з'їсти заздалегідь замовлений, дуже смачний і поживний обід за 3,5 злотих. Для зіставлення: мінімальна вартість (бо залежить від тривалості) однієї поїздки в міському транспорті — 2,2 зл., 1 кг бананів — 1,3 зл. (тобто 0,31 дол. США), 1 л бензина А-95 — 3,33 зл. Тоді як заробітна плата вчителя складає 1300–1700 зл., а пенсія — 1100–1200 зл.

Всі громадсько-грошові справи вирішує Рада батьків, спираючись на батьківські “трійки” в кожному класі (голова батьківських зборів, секретар і скарбник).

Загальноприйнята виховна ідея трактується однозначно: центр виховання — це сім'я, родина; школа лише допомагає родині, спираючись разом з нею на християнські цінності, закладені у 10 заповідях Божих. За спостереженнями педагогів, з 640 учнів цієї школи лише 10 відвідують заняття з релігії. Припускається, що саме ці діти, з різних причин, не можуть отримати релігійних знань у своїх сім'ях.

Загалом вважається, що 93 відсотки населення Польщі — віруючі. Церква є потужною просвітницькою інституцією держави. Згідно з підписаним у лютому 1999 року Конкордатою між урядом РП і Ватиканом, Церква бере активну і безпосередню участь у морально-патріотичному вихованні нації.

А як виховують самих вихователів? Про це я розмовляв з ректорами двох найвідоміших в Польщі педагогічних закладів.

Ректор Академії Педагогічної в Кракові, проф. Міхал Сьліва:

“800 наших науково-дидактичних працівників навчають 15800 студентів і слухачів у 21 напрямках спеціалізації. Ми задоволені тим, що навчаємо молодь не з великих міст, а переважно з провінції. Студенти знають, що повернуться до своїх місцевостей, щоб піднімати культуру і освіту в своєму середовищі, формуючи місцеву інтелігенцію. Польща — скрізь Польща, а не тільки в Кракові чи Варшаві. Незважаючи на безробіття, на доб-

рих педагогів завжди існує попит. А щоб вони певніше себе почували, даємо їм розширену освіту: наприклад, якщо біолог, то водночас еколог або хімік, чи природознавець. Сучасний вчитель не може бути однопредметником і, навів, має бути морально і психологічно готовим не тільки до праці вчителя.”

Підтвердження цих слів я відчув на собі, тоді ж, під час місячного навчання в Академії, коли крім засвоєння класичних “учительських” предметів, від нас вимагали задемонструвати результати отриманих знань з культури живого слова (цей предмет, вочевидь, був би дуже корисний багатьом відомим політикам, громадським діячам та адміністраторам в Україні), поезики (здавалося б, навіщо?) — для організації мислення, особливо у сфері національно-патріотичних інтересів, інші “екзотичні” дисципліни, не кажучи про практичну стилістику, культурологічні елементи мови тощо.

Ректор Вищої Духовної Семінарії в Кракові, проф. Едвард Станек, який водночас очолює кафедру гомілетики у Папській Теологічній Академії, є автором 52-х унікальних книжок про духовний світ людини, її непорочні обов'язки і стосунки з Богом: *“Досліджуючи ранні праці теологів з IV ст., я відкрив, що Церква — це яйце, в ньому бачимо лише шкаралупу, тоді як всередині шкаралупи визріває пташеня, якого не бачимо. І увесь цей процес життя пташеняти, котре вилупиться (бо шкаралупа залишиться на землі, тоді як пташеня вилетить до неба) — це є Церква. Шкаралупа дуже потрібна і повинна бути тісною, і навів, якщо потрібно, пригнічувати, а часом бути нестерпною; але якщо б її було пошкоджено, пташеня зіпсується. Буде горбатим...”*

Наші семінаристи і молоді священики чудово це розуміють. Але й я розумію, що вони мають право на свою лексику, свій стиль, на нову мову для порозуміння. Нове покоління вже дуже відрізняється від нас, шістдесятилітніх, але, головне, що вони прибічники правди й навчилися протистояти брехні. Я щиро бажаю молоді України, щоб вона була прибічником правди.”

Патріотична лінія виховання проходить через повсякденність. Перед входом на цвинтар у центрі Закопаного бачимо меморіальну дошку з написом: *“Вітчизна — це земля і могили. Нації, які втрачають пам'ять, втрачають життя...”*

Білий Орел — символ і Герб Польщі. Його бачимо над класною дошкою у будь-якому класі, аудиторії, за кріслом кожної посадової особи. Патріотичні пісні співають майже на кожній недільній Службі Божій.

Християнське “Радіо Марія” безкомпромісно і гостро критикує державну владу з патріотичних позицій: *“Головними організаторами злочинних гангстерських синдикатів у сучасній Польщі є колишні співробітники комуністичного апарату. Їм і тим, хто їх підтримує в уряді, маємо зав-*

ВРАЖЕННЯ

дячувати за 3 млн. безробітних поляків, в тому числі 1 млн. внаслідок виконання принизливих умов ЄС, тоді як в Німеччині за наш рахунок створено 200 000 додаткових робочих місць.”

Країна переживає значні труднощі. У східних воєводствах рівень безробіття доходить подекуди до 15%. Як бачимо, цифри цілком співмірні з нашими реаліями. Правозахисна організація “Ліга польських сімей” пропонує створити міжнародний трибунал для розслідування афер, які мало не щомісяця вибухали цього року в Польщі, викликаючи неабиякий резонанс.

Натомість **депутат Сейму Антоні Мацєрєвіч** вважає: *“Замість шукати справедливості шляхом звернень до міжнародних організацій, треба боротися за справедливість у власній державі. Я рішуче стою на тому, що відсутність справедливості в нашій країні веде до втрати суверенності.”*

Чи не правда, знайомі проблеми і нотки? От тільки в Польщі, на відміну від нас, ці проблеми і їх вирішення відбуваються на значно вищому суспільно-економічному і цивілізаційному рівні життя нації. Простіше кажучи, там набагато менше розкрадають свою державу. Бо свою.

“Що сьогодні робиш для відновлення обличчя своєї землі?” — це одна з типових тем мало не цілодобових передач “Радіо Марія”. А водночас, середньому польському громадянину вигідніше за 2500 зл. виїхати на двотижневий відпочинок до Греції, ніж до рідного Сопота чи Закопаного, в яких тільки за проживання в середніх умовах треба викласти щодня 50–70 зл.

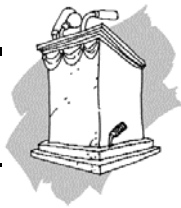
Котлету з курятини зі смаженою картоплею і спаржею можна з'їсти в центрі Кракова за 9,5 зл., тоді як повний обід (з точно такою котлетою) в студентській їдальні Академії Педагогічної — 10 зл. Тим не менше, черга з 8–10 осіб до банкомату о пів на сьому вечора в центрі Кракова багато говорить про суперечливість, але динамічний розвиток господарства країни, яка за темпами приросту ВВП упродовж п'яти останніх років постійно перебуває на одному з цільних місць в Європі.

Але найбільш характерним явищем для нинішньої Польщі є не справи бізнесові, а організовані колони прочан: цивільні й військові, видатні особистості і рядові громадяни, впродовж 7–15 днів, долаючи щоденно по 30–40 кілометрів, дорогами і лісовими стежками, з усіх кінців країни та з-за кордону, під розгорнутими прапорами і корогвами, зі співами і молитвами, пішками, несучи дітей та везучи інвалідів у візках, йдуть до Ченстохови на Ясну Гуру, до святого образу Божої Матері — покровительки Польщі, щоб знову задемонструвати свою згуртованість і єдність перед лицем чергового випробовування. І ми бачили, що означає потуга нації, коли 15 серпня під час Служби Божої на молитовному полі Ясної Гури і прилеглих алеях парку зібралося близько півмільйона прочан.

●

Це розмаїття малюнків — витвір творчої фантазії учнів школи № 1 м. Кракова, що на вул. Київській

РЕАЛІСТИЧНІСТЬ ПОЧИНАЄТЬСЯ

Запеклі суперечки навколо ухвалення проекту бюджету на 2002 рік пояснюються багатьма чинниками, як політичними, так і економічними. Але якщо відкинути політичні інтереси, то, зрештою, все зводиться до одного — як скласти реалістичний бюджет, який би зміг хоч мінімально задовольнити різні категорії громадян, котрі виступають платниками різних видів податків, що й складають основне джерело бюджетних надходжень.

Щонайперше слід зазначити, що основна частина суспільного

сів.

У прогнозі бюджету на 2002 рік загальний обсяг видатків місцевих бюджетів (за винятком видатків, які здійснюються за рахунок компенсаційних надходжень бюджетних установ) пропонується на рівні 8,8 % валового внутрішнього продукту, тобто зростає порівняно з прогнозою часткою у бюджеті 2001 року на трохи більше 0,6 відсоткового пункту (у проекті бюджету, поданому Кабміном на перше читання, видатки місцевих бюджетів мали зрости на 1 відсотковий пункт

та місцевих бюджетів складало 71 відсоток до 29 відсотків, тобто трансфери місцевим бюджетам з державного бюджету розраховувалися, виходячи з припущення, що видатки, які здійснюються місцевими бюджетами, складають менше третини всіх бюджетних видатків держави. Торік це співвідношення змінилося на користь місцевих бюджетів: планова частка місцевих бюджетів збільшилася у структурі зведеного бюджету до 34 відсотків, або зросла на 5 відсоткових пунктів. В основних завданнях бюджетної політики на

місцевих бюджетів і державного бюджету майже не відбулося.

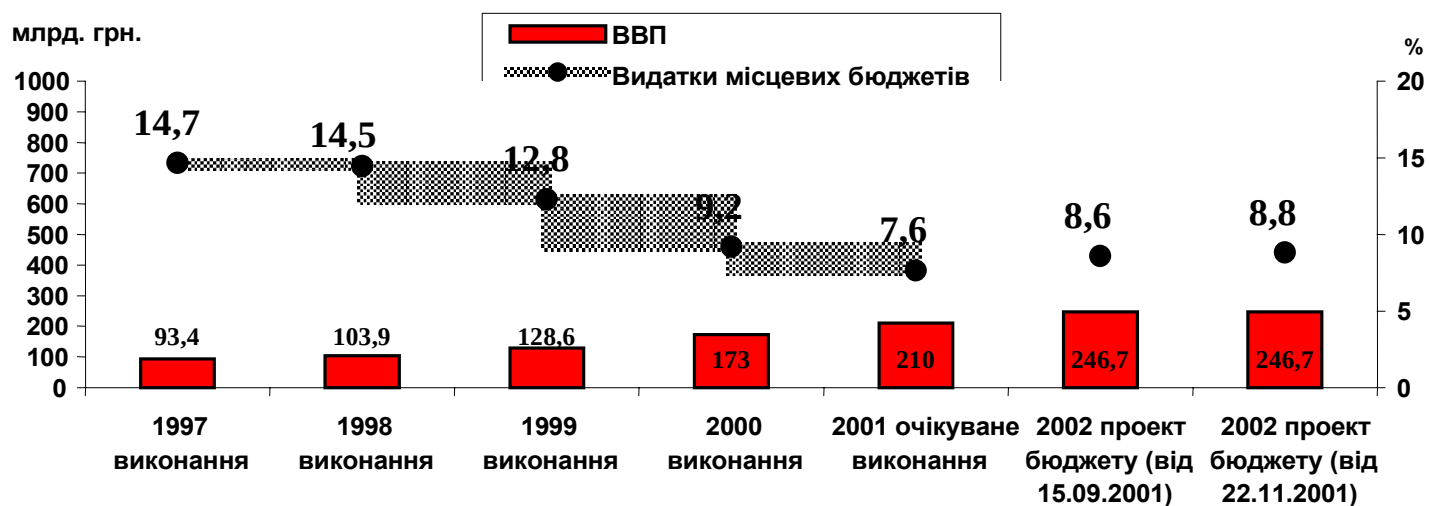
У проекті бюджету, поданому на друге читання, прогнозний обсяг видатків пропонується на рівні 22 655,5 млн. грн. Зростання складає лише 539,3 млн. грн., або 2,4 відсотка проти проекту, поданого на перше читання. У висновках та пропозиціях Комітету ВР з питань бюджету, ухвалених Верховною Радою, було враховано збільшення цих видатків на 1 500 млн. грн.

Загалом, у структурі місцевих бюджетів видатки, які враховуються при визначенні міжбюджетних

робітну плату склали понад 56 відсотків загального фонду (без врахування м. Києва, де цей показник становить 12 відсотків). В окремих областях (Житомирській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській та Чернівецькій) рівень видатків на оплату праці в економічній структурі видатків перевищує критичний рівень і становить понад 60 %. У видатках місцевих бюджетів на фінансування освіти видатки по оплаті праці та нарахуванню на заробітну плату перевищують 70 відсотків, у фінансуванні охорони здоров'я — 60 %, і лише 10 % складають видатки на медикаменти та медичне обладнання.

У розрахунках проекту бюджету на 2002 рік планується збільшення видатків на освіту, охорону здоров'я, програми з культури, спорту та молоді, соціального забезпечення у порівнянні з розрахунками на поточний рік на 7 відсотків, тобто на рівні прогнозу інфляції. При цьому у видатках на освіту додатково враховані кошти в обсязі 521,3 млн. грн. на підвищення заробітної плати, що відбулося з 1 вересня 2001 р., та продовження в наступному році реалізації статті 57 Закону України "Про освіту" в обсягах поточного року. При розгляді проекту бюджету на 2002 рік у Комітеті ВР з питань бюджету за підсумками слухань і нарад з представниками місцевих органів влади було ухвалено рішення про збільшення видатків на фінансування освіти на 840 млн. грн. і на охорону здоров'я — 660 млн. грн. Намагання поліпшити ситуацію з фінансуванням видатків на освіту та охорону здоров'я з місцевих бюджетів було підтримане народними депутатами та відображене в Постанові Верховної Ради з прийняття рішення про схвалення бюджету на наступний рік у першому читанні.

Динаміка видатків місцевих бюджетів у відсотках до ВВП у 1997 — 2002 роках*

* Видатки наведено за винятком тих, які здійснюються за рахунок власних надходжень бюджетних установ, що утримуються з місцевих бюджетів

споживання з надання послуг населенню, здійснення соціального захисту та соціального забезпечення здійснюється в державі через видатки місцевих бюджетів. У 2002 році відбуватиметься наступний етап реформування міжбюджетних відносин в Україні: реалізація переходу на безпосередні взаємовідносини Міністерства фінансів України з бюджетами Автономної Республіки Крим, обласними бюджетами, бюджетами міст Києва та Севастополя, бюджетами міст обласного (республіканського Автономної Республіки Крим) значення та районами — тобто з 686 місцевими бюджетами. Починаючи з наступного року базові місцеві бюджети України стають суб'єктами бюджетного процесу: в Законі "Про Державний бюджет України на 2002 рік" обсяги трансфертів з державного бюджету визначатимуться окремо для міст республіканського (в АРК) і обласного значення та районів за формульним розрахунком, згідно із вимогами Бюджетного кодексу України.

Водночас, запровадження Бюджетного кодексу на стадії формування бюджету 2002 року поглиблює розпочату міжбюджетну реформу, яка спрямовується на встановлення стабільних та збалансованих взаємовідносин між державним та місцевими бюджетами, на забезпечення рівного доступу громадян до бюджетних послуг і соціальних гарантій, підвищення прозорості фінансових потоків та зниження конфліктів навколо розподілу і використання бюджетних ресур-

проти очікуваного рівня поточного року).

Якщо зважити на те, що при цьому прогнозне зростання ВВП складає 17 відсотків порівняно з очікуваним обсягом у 2001 році (з 210 млрд. грн. до 246,7 млрд. грн. у 2002 р.), можна дійти невеселого висновку, що загальне економічне зростання в країні не веде до адекватного зростання суспіль-

ного споживання одержувачами бюджетних послуг на місцевому рівні. Хоч, як видно з наведеного графіка, зрештою переривається негативна тенденція до постійного скорочення протягом 1997 — 2001 років рівня споживання через місцеві бюджети у відсотках до ВВП. Але на фоні загального економічного зросту, про який доповідають на всіх рівнях, цього, безперечно, замало.

При затвердженні державного бюджету на 2000 рік співвідношення між видатками державного

бюджету та місцевих бюджетів, згідно з проектом бюджету, поданим Кабміном до Верховної Ради на друге читання 22 листопада, частка видатків загального фонду місцевих бюджетів зросла за рахунок переведення субвенції на надання населенню пільг і субсидій на оплату електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання та зв'язку зі спеціального фонду до загального фонду на 4,3 відсоткового пункту і склала 40,5 відсотка. Але при цьому зміни у співвідношенні сукупних видатків

трансфертів — за покриття яких відповідає центральний рівень влади — складають понад 85 відсотків обсягів видатків загального фонду місцевих бюджетів без врахування цільових субвенцій. Здійснення видатків на загальну освіту та медичне обслуговування є одними з основних повноважень місцевих бюджетів. Органи місцевого самоврядування відповідають за

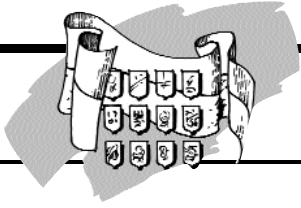
Динаміка видатків місцевих бюджетів по основних функціях у 2000 — 2002 рр.

Основні функції	Виконання (2000 р.)		Очікуване виконання (2001 р.)		Проект бюджету КМУ (2002 р.)		Відхилення проекту на 2002 р. від 2001 р.	
	млн. грн.	частка у видатках, %	млн. грн.	частка у видатках, %	млн. грн.	частка у видатках, %	млн. грн.	%
Освіта	4 055,4	35	4 982,1	36	5 913,6	29	931,4	18,7
Охорона здоров'я	3 835,2	34	4 426,7	32	4 720,0	23	293,3	6,6
Культура і мистецтво	422,7	4	546,5	4	322,5	2	- 224,0	- 41,0
Соціальний захист та соціальне забезпечення	2 245,4	14	3 556,0	22	4 111,4	19	545,4	15,3

якість надання цих послуг. Але так сталося, що протягом останніх років більшість базових бюджетів, переважно сільських, перетворилися на бюджети з виплати заробітної плати вчителям та лікарям (якщо пощастить, то й працівникам культури), оскільки саме ці видатки поряд із видатками з оплати комунальних послуг та енергоносіїв практично складають бюджети базового рівня. В цілому, по місцевих бюджетах за підсумками дев'яти місяців поточного року видатки на

оплату праці та нарахування на за-

Олександр БУЦЕНКО,
Сауле ІПІНИХ,
Група фінансового аналізу
при Комітеті ВР
з питань бюджету

Пам'ятник архітектури XVII ст.
Вознесенський собор

У першому році другого тисячоліття від Різдва Христового мені пішов 1094-й (одна тисяча дев'яносто четвертий) рік. Може, й не багато, в порівнянні з батьком моїм, стольним градом Кия, але й не мало. Такий я... Старий?... О, ні, панове-товариство, я — давній.

У мене лунке і знатне ім'я, бо родом я, товариство-добродійство, звідти, звідки всі ми, хоч часом проте, панове-лицарство, гей і забуваємо — з Київської Русі, прадержави нашої.

Ім'я моє — княже. З когорти славних імен: Богуслав, Борислав, Владислав, Доброслав, Мирослав, Ростислав, Святослав, Ярослав...

Це все княжі імена, знані й гучні. До мене ближче Борислав. Бо все життя в боротьбі я здобуваю і собі, і вам славу. Бо я — Переяслав. Я і виборю, і перейняв славу. Взагалі ж у мене глибоке праслов'янське коріння, я з глибин тієї Русі, яку звали святою: на святій Русі піють півні...

Про мене сказано: час заснування невідомий, але гадають, що постав я у славі й борні у VIII столітті. Вперше згадують мене у 907 році в договорі князя Олега з Візантією, як одне з чотирьох найбільших міст Русі (не міг же я з'явитися і стати найбільшим лише за той рік, за 907-й? Виходить, я раніший!) — Переяслав-Руський. Так я тоді гордо йменувався — Руський — і на мене мала зважати пихата й величава Візантія. Про мою з'яву на святій Русі ходить така яса: мене названо на честь перемоги руського воїна-богатира Івана Кожум'яки (інші глаголять, що то був отрок Ян Усмович) в єдиноборстві з печенізьким велетнем: "...понеже отрок русский перья славу од печенегов". Так і став я Переяславом. Року 933 київський князь Володимир Святославич перетворив мене на неприступну фортецю у боротьбі проти половців.

Найзначнішими роками мого тисячоліття були ті роки, коли я мав свою землю (у розумінні територію, край), звану Переяславською, і своє князівство — теж зване Переяславським. Це була моя земля обітована, мій край, моя вотчина і мій уділ, моя, зрештою, держава.

У XI—XII століттях вона включала власне Переяславське князівство, а також Ростово-Суздальську і Смоленську землі, район Білоозера й Поволжя теперішньої Росії (тієї Росії, яка самооголосила себе старшою, хоча в часи мого злету, могутності й слави була лише моїм окраїнним глухим уділом), Посейм'я, сіверські окраїнні верхів'я Сули, Псла, Ворскли та Сіверського Дінця. Такою великою була моя держава, моя земля, на якій розташовувалось Переяславське князівство, центром якого я тоді був.

Виникло воно у 1054 році, займаючи територію по лівих притоках Дніпра, Трубежу, Сули, Супою, Пслу, Ворсклі, на заході межувало з Київським князівством, на півночі й сході з Чернігівським (Київ, Чернігів і я, Переяслав — це осереддя не тільки Русі, а й пізнішої України), на півдні — з Половецькою землею і було форпостом у боротьбі з половцями, починаючи від 1055 року, як

Я, ПЕРЕЯСЛАВ, ГОРОД-КНЯЗЬ...

вони розпочали свої криваві й вогняні походи на Русь і до 1238-го, коли їх розбили орди Батия — 183 роки.

Князівство своє втратив у 1239 році, монголо-татари тоді спустошили ослаблену в міжусобицях Русь. Довелося побувати мені під владою литовських феодалів (1362), за Люблінською унією (1569) мене захопила шляхетська Польща. Але я ніколи і нікому не корився, будучи сам у неволі, брав участь у повстаннях — Наливайка (1594—96), Т. Федоровича (1630), Павлюка (1637), Остряниці (1639). І, нарешті, визволений Богданом Хмельницьким, я в роках 1648—1781 був центром Переяславського полку.

Сьогодні в ранзі району Київської області (утвореного 1923 року) маю 52 населених пункти, підпорядковані 20 сільським радам, у яких проживає до сорока тисяч людей, тоді ж, коли я був полковим центром, у мене налічувалось 17 сотень козаків і за ревізією, наприклад, 1764 року і мав 516 населених пунктів (1 місто, 15 містечок, 500 сіл і хуторів), у яких жило 84075 осіб лише чоловічої статі. А ще ж були у них дружини, матері, сестри, бабусі, діти, от якою була моя козацька держава!

Але й вона не вціліла. Бо, визволений великим Богданом з однієї неволі, я був невдовзі запроторений — ним же, великим Богданом! — разом з усією Україною, яка так недовго побула тоді в ранзі демократичної козацької республіки на чолі зі своїми гетьманами, — на триста з гаком літ у російську неволю...

До речі, батьки Хмеля були родом з Переяслава, жили у власному будинку біля Успенської церкви. Повернувшись із турецької неволі, молодий Богдан-Зиновій якийсь час жив у родинному будинку, козакував у Переяславському полку. Тут він і одружився з Ганною Сомко і народив своїх дітей. А коли почалося визволення України, славетний — на той час уже славетний! — гетьман часто бував у Переяславі. Зрештою, зробив його дипломатичним центром, там вів переговори з поляками, там же у 1654 році провів ту раду, що на віки звана моїм ім'ям і впродовж понад трьохсот років стільки принесла лиха Україні, хоча Богдан хотів як краще (з безвихіді тодішньої), а вийшло, як завжди...

Та хіба тільки він винуватий? (Якщо винуватий?) Кричали ж на мій площі: "Волимо за білого царя!" Ну й отримали білого царя, сиріч, т. зв. "возз'єднання України з Росією", першою од того "возз'єднання" і страждала козацька республіка самого Богдана, а за нею на віки була запроторена в рабство вся Україна. У те "возз'єднання", яке, за словами радянських ідеологів, мало "велике прогресивне значення для подальшого політичного (повна втрата політичної самостійності), економічного (

— у серденьку уцілила" — співатиме Україна.

Мине лише дванадцять років після того "возз'єднання", як спалахне повстання Переяславського полку 1666 року — проти утисків царських воевод, проти московського гноблення після укладення Московських статей 1665 року, за якими Україна перетворювалась на колонію все того ж білого царя, під якого так зопалу воліли переяславські козаки.

Першими повстали козацькі частини в слободі Богушківці. За ними — населення містечок Бубнова, Піщаного, Домонтового, Золотоноші, Кропивної, Ірклієва, і далі повстання перекинулось у Миргородський та Ніжинський полки. Росіяни кинули своє військо та загопи калмиків, і між Гельмазовим, Піщаним та Золотоношею розбили повстанців, а його ватажків стратили.

Отаке воно, "возз'єднання", таке його "прогресивне значення" та "радісне схвалення" народом.

Після знищення полкового устрою у 1781 році на Україну прийшла з "братньої" Росії безпросвітна ніч кріпацтва, а я увійшов до складу новоствореного Київського намісництва.

Відшуміло все, відклекотіло. І що з того, що "Не встануть гетьмани. Не покрийть Україну Червоні жупани!", як писав Кобзар, що з того, як у нас є сьогодні більше — Україна, мати на-

янства на Русі, економічний її центр, етнографічний, де колись бурхливо проходив процес формування української народності, а потім і нації, наперекір усьому ось уже 1094 рік стою в Середньому Подніпров'ї на межі Степу і Лісостепу, стою неподалік Дніпра на місці при впадінні Альти у Трубіж. Я знаний. І руськими ратниками та князями, і козаками та гетьманами українськими, і тим людом, що жив під моїм прихистком упродовж 1094 років мого існування, і нині живе...

Сьогодні я хоч і районний центр столичної області, але я, за словами міського голови Г. Сокура — духовний, культурний, історичний, науково-освітній центр України, місто багатих культурних традицій. Сьогодні моя територія, що має винятково вигідне географічне розташування — у самому центрі країни, — становить 3152 га, де проживає 31,2 тисячі чоловіків. "Пишаймося, що ми живемо тут" — любить повторювати міський голова.

До речі, моя економіка представлена 10 промисловими, 4 сільськогосподарськими, 5 комунальними підприємствами, 5 будівельними організаціями, 2 транспортними та 3 підприємствами зв'язку. У місті 144 юридичних та 1118 фізичних осіб, які займаються підприємницькою діяльністю. Торгова мережа в місті представлена 4 ринками, 4 оптовими

Пам'ятник на честь першої літописної згадки

ше вузька, напівтемна (єдине вікно), призначена для гостей, вхід до неї з кабінету господаря. Традиційна музейна тиша, ранні вечорові сутінки, світла немає ("відключили", — хтось додає). У листопаді-грудні 1845 року в цій кімнаті жив Тарас Шевченко. 25 грудня Тарас Григорович, тоді хворий, написав у цій кімнаті "Заповіт", що потім розійшовся по всьому слов'янському (та й не тільки слов'янському) світі. Це звідси, з цієї скромної кімнати пролунало на всю Україну:

*Поховайте, та вставайте,
Кайдани порвіте.
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте...*

У листопаді 2001 року, коли в Переяславі проходив літературно-мистецький фестиваль "Переяславська осінь Кобзаря", я слухав у міському Будинку культури "Заповіт" у виконанні студентів Педагогічного інституту імені Г. Сковороди і здавалося, що його співала вся Переяславщина...

Гей, люде мій переяславський! Гей, панове-молодці, гей, товариство моє славне! Будьте здорові, як риба, гожі, як вода, веселі, як весна, роботящі, як бджола, а багаті, як свята земля!

Так зичу я, Переяслав, зичу, стоячи тисячу літ на березі річки з такими промовистим, молодечо-слов'янським йменням Трубіж.

Назва ця пов'язана з переможними битвами русичів. Під час бою руська кіннота переслідувала ворога до найближчої природної перепони — річки, щоб там і завершити розгром. І тоді наставляла урочиста мить, коли князь велів "робити трубіж" і на знак перемоги дзвінко трубили труби... Цій річці і ймення дали: Трубіж.

Труби трублять і досі в моєму, більш як тисячолітньому житті, і ночами, як сплять мої рідні переяславці, я ні-ні та й чую, як ген-ген за Трубежем, за Дніпром товариство русичів трубить трубіж...

То лунають голоси наших пращурів, тих, хто створив і відстояв у битвах Русь нашу, Україну нашу, нарешті вже незалежну.

Трубить трубіж...

Гей, братове, гей, панове-лицарство, слухайте й ви серцем і душею, як трубить трубіж... І покіль він трубить і трубитиме, не будемо ми іванами безрідними.

І стою я на колишньому порубіжжі руському, де вперше зринувало слово "Україна", і слухаю, як трублять ратники і князі, козаки і гетьмани, і поки вони трублять трубіж, поти й будемо ми, українці, в Україні, поти й перейматимемо славу собі навіки.

Це кажу вам я, Переяслав, який колись перейняв славу у ворогів, це кажу вам я, Переяслав, город-князь, город-козак, город-"Заповіт".

Валентин ЧЕМЕРИС,
м. Київ — Переяслав

В Андрушах

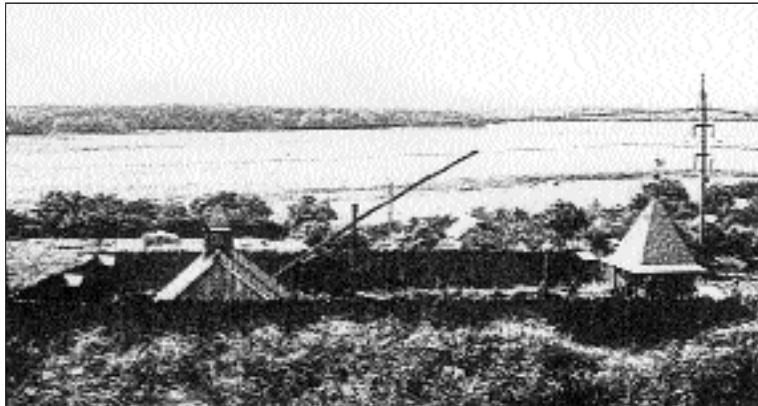
Малюнок Т. Шевченка

складами, 62 продовольчими магазинами, 28 непродовольчими магазинами, 41 об'єктом дрібнороздрібної мережі, 28 об'єктами громадського харчування; успішно працюють 5 автозаправочних станцій, 5 аптек та 6 аптечних пунктів.

І, зрештою, про головне. Я, Переяслав-Хмельницький (подвійне ймення у мене з 1944 року) — місто-музей, місто-заповідник, адже у мене 25 музеїв різноманітної тематики, що об'єднані в комплекс, який у 1999 році оголошено Національним історико-етнографічним заповідником "Переяслав", що його очолює відомий не лише в місті краєзнавець, легендарний Михайло Сікорський. До комплексу ввійшла 371 нерухома пам'ятка історії та архітектури, у фондах зберігається 166 тисяч експонатів. А ще ж на мальовничій Татарській горі на площі в 30 га розкинулось село-музей народної архітектури та побуту середнього Подніпров'я.

У Вознесенському монастирі жив Григорій Сковорода, коли в червні 1753 року працював викладачем у місцевому колегіумі. Жив у тому монастирі, у будівництво якого в 1695 році вклав особисті кошти гетьман Іван Мазепа. Сьогодні Вознесенський собор є взірцем української монументальної архітектури.

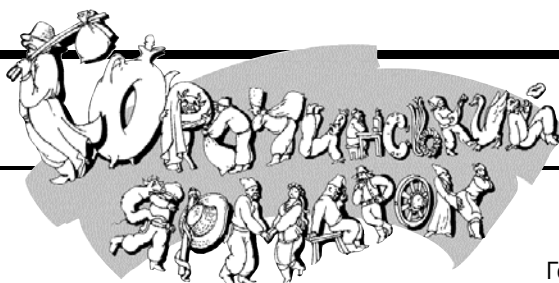
По вулиці Шевченка, 8, в колишньому будинку міського лікаря Андрія Козачковського, де тепер розмістилася експозиція історичного музею, є одна скромна, нічим не примітна кімната, у якій варто побувати кожному українцеві. Вона не широка, а швид-

Козацький постій на Горі

все вигрібала Москва) і культурного (заборона української мови тощо) розвитку українського і російського народів" (УРЕ, т. 8).

"Отак-то, Богдане! Занапастив еси вбогу Сироту Україну!" — гірко докорятиме гетьману Тарас Шевченко. "Бодай того Хмельницького перва куля не минула, а друга устрілила

Вадим СКОМАРОВСЬКИЙ

РЕП'ЯШОК ДО РЕП'ЯШКА ДЛЯ КОЛЮЧОГО СТІЖКА

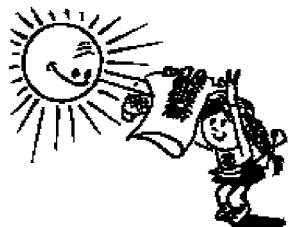
ДОМАШНЄ НАВЧАННЯ

Навчає Гриць малу сестричку,
Розклавши книги на столі:
— Від ста віднімем одиничку,
То скільки буде?
— Два нулі.

МЕРТВЕ МОРЕ

Учитель:
— Діти, Мертве море —
Одне з географічних див. —
А Лесик тягне руку вгору:
— Скажіть, а хто його убив?

— Підручник, як на зло,
Поземком свіжим занесло.
— Який же вихід у Кузьми?
— Чекають закінчення зими.

ПРИГОДА З ІСТОРІЄЮ

— Не вчить історію Кузьма.
— Чому?
— Підручника нема.
— А де ж він?
— Та впустив у сніг,
Як навпростець на лижах біг.
— Ну й що?

ВАГОМА ПРИЧИНА

— Наталочко, візьми повісь
На сонце вишиванку прану.
— На сонце? Дивні ви якісь.
Та я ж до Сонця не дістану.

ШТАНИ

— Штани — це слово-дивина,

— Всміхнувся Іванко
до Антоші, —
Вгорі, де пояс, — одина, —
А множина — там, де холоші.

ХИМЕРНА ВДАЧА

Химерна вдача у Миколи.
Нелегко тут знайти розгадку.

П'ять двійок принесе зі школи
І каже:
— Заробив десятку.

ЩИРЕ ЗІЗНАННЯ

— Ти школу пропускаєш,
синку?
— Та ні, заходжу на хвилинку.

ЯК НАВЧАННЯ?

Каюся: в мене задовнена звичка
“Як навчання?” питати
в Наталі.
— А ти спробуй, —
говорить сестричка, —

Дотягтись до дванадцяти балів.

ФУТБОЛ

Чатую пильно на воротях
І відчуваю тім'ям протяг,
Тому що власну шапку, бач,
Я зафутболив, наче м'яч.

ЧИМ ДОВША ПИСАНИНА...

Зі школи йде хлопчина
І меле, як млинок:
— Чим довша писанина,
Тим більше помилок.

ЦІКАВЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Вмостившись під розлогою
вербою,
Знічев'я розмірковує Роман:
— Читав байки. В них

ослик та баран
Говорять, Петре, так,
як ми з тобою.

СЛУШНА ПОРАДА

Спитали друзі у Павлуші:
— Коли найкраще
рвати груші? —
Той кинув їм через паркан:
— Коли прив'язаний Полкан.

ЧОМУ У ЗАЙЦЯ ГАРНИЙ ЗІР

Я чув не раз, не два —
повір! —
Цю вигадку-смішинку.
Мовляв, у зайця гарний зір,
Бо він гризе морквинку.

Про це балакали в авто,
В метро і на базарах,
Бо, справді, зайця ще ніхто
Не бачив в окулярах.

ДЕ ГРИЦЬ?

Гриць завмер, не зводячи очей
З виставки загублених речей.
А тим часом тато спохопився:
— Де ж це Гриць мій?
Чи не загубився?

СОМ

Сом у заводі зітхає,

Довго й смачно позіхає,
Бо рибалки-супостати
Не дали йому поспати.

НЕРОЗГАДАНА ТАЄМНИЦЯ

З яйця проклонулось курча.
Це зрозуміло нам.

Хоча...
Хоча неясно все одно,
Де у яйці злялось воно.

ПІСКЛЯ

Мій менший братик ще пискля,
А вже дає мені щигля.

ВИХІДНИЙ

Рибалка цей такий чудний,
У риби, каже, вихідний.

ЯК ЗВЕТЬСЯ ПТАШЕЧКА?

— Як зветься пташечка
он та? —
Звернулася до сестрички Аппа.
— Ота сріблясто-золота,
Що знай стукоче: — та-та-та?

Як зветься пташечка ота? —
На жаль, я в неї не спитала.

“КОЛОБОК”

Пагорбом, долом
І знов на горбок —
Котиться полем
Тугий колобок.
Гульк! — аж вовчисько
З глухих роздоріж
Крадеться близько:
— Я з'їм тебе!
— Іж.

М'ячик-стрибайчик,
пустун-витивник
Плиг — наче зайчик,
На вовчий язик.
В того очиська
Полізли з орбіт,
Вмить для вовчиська
Потьмарився світ.
Вие, голосить

Віктор БАРАНОВ

ЦЕ, БЛІН, ВОБШЕ!

займешся малим бізнесом, то це, блін, вобше. А коли великим, то тут є два варіанти. Або ти прогориш одразу, або вплинеш крутим.

— Так-так-так. Я записую...

— Якщо прогориш одразу, то це, блін, вобше. А коли вплинеш крутим, то тут є два варіанти. Або ти не вивисуватимешся, або захочеш ходити в малиновому піджаці.

— Ти ба!

— Якщо ти не вивисуватимешся, то це, блін, вобше. А якщо захочеш ходити в малиновому піджаці, то тут є два варіанти. Або тебе дістане податкова інспекція, або на тебе “наїде” рекет.

— Не спіши, я ж записую...

— Якщо тебе дістане податкова інспекція, то це, блін, вобше. А коли “наїде” рекет, то тут є два варіанти. Або ти будеш покірним ягнятком і вони тебе “доїтимуть” на всю котушку, або ти захочеш огризнутись.

— Боже ж мій!..

— Якщо ти будеш покірним ягнятком, то це, блін, вобше. А коли захочеш огризнутись, то тут є два варіанти. Або ТИ їх, або ВОНИ тебе.

— Ага, ага...

— Якщо ТИ їх, то це, блін, вобше. А коли ВОНИ тебе, то тут є два варіанти. Вони або зразу угрохають тебе, або сплять тобі квартиру, дачу й машину з гаражем.

— Ну, це, блін, вобше!

— Це ще не вобше! Вобше, блін, — це коли вони тебе одразу угрохають. А коли сплять квартиру, дачу й машину з гаражем, то тут є два варіанти. Або ти підеш до них з повинною, або заявиш у міліцію.

— Так-так... Так-так... Так-так...

— Якщо ти підеш до них з повинною, то це, блін, вобше. А коли заявиш у міліцію, то тут є два варіанти. Або міліція візьме тебе під захист, або здасть тому самому рекету з потрохами.

— Що ти кажеш?!

— Якщо міліція візьме тебе під захист, то це, блін, вобше. А коли здасть тебе рекету, то тут є два варіанти. Або рекет скалічить тебе до невпізнання, або тебе знайдуть у зашморгу в покинутій хатині на далекій околиці твого улюбленого Ужгорода.

— Ну, знаєш!

— Якщо тебе скалічать до невпізнання, то це, блін, вобше. А коли знайдуть у зашморгу, то тут є два варіанти. Або органи відкриють кримінальну справу, або офіційна версія ствердить факт самогубства.

— Слухай, може, ще по сто?..

— Зачекай! Устигнемо. Якщо органи відкриють кримінальну справу, то це, блін, вобше. А коли буде доведено факт самогубства, то тут є два варіанти. Або тебе ховатиме сім'я, або проведе в останню путь рекет.

— Ну, ні, я замовляю ще. Коньяк питимеш?

— Питиму. Якщо тебе ховатиме сім'я, то це, блін, вобше. А коли в останню путь проведе рекет, то тут є два варіанти. Або твоя дружина-красуня стане коханкою їхнього пахана, або ніхто не знатиме, де твоя могила.

— І це ти серйозно?

— Якщо твоя дружина стане коханкою їхнього пахана, то це, блін, вобше. А якщо другий варіант, то ти не ображайся, коли я не покладу на твою могилу квіти.

— То що ж робити?

— Як це що? Ти ж збирався коньяк замовляти. Давай вип'ємо за зустріч і процвітання твого бізнесу.

Малюнки Юрія Козюренка

ХТО ДО НАС ПРИЙШОВ?

(Про автора)

Сьогодні на редакційному “Сорочинському ярмарку” гостює (базарює — це не те) Віктор Баранов — відомий поет і прозаїк, лірик і сатирик, перекладач і літературний критик, автор знаменитої пісні “До українців”. А ще — редактор унікальної газети “Веселі вісті”.

Переступивши поріг нашої редакції, Віктор Баранов сонячно всміхнувся. І тут ми його запитали: “Чому ви, шановний Вікторе Федоровичу, завжди усміхаєтесь?” Поет серйозно відповів: “Світ уцілів, бо сміявся”.

На велелюдному Хрещатику зустрілися двоє. Давно, ще зі студентських часів, не бачилися. Одного доля закинула в чарівне Закарпаття, а другого — в індустріальний Донбас.

— Скільки літ, скільки зим!
— І не кажи.

— То, може, з цієї нагоди?..

— Сам Бог велів!

Якраз під боком — шинок “У Герорга”. Зайшли, замовили, почаркувалися:

— Ну?

— Будьмо!

Взялися сьорбати незбагненне пійло, яке замовляли як каву.

— Де ти нині? Як ти? Хто ти?

— Та, розумієш, роботи за фахом не стало. Вирішив зайнятися бізнесом.

— Великим чи малим?

— А яка різниця?

— Е-е-е! Це далеко не одне й те саме. Тут є свої варіанти.

— Ух ти! А я й не знав.

— Тоді слухай уважно. Якщо ти

Варвара ГРИНЬКО

«ЗАСІВАЙТЕ, ХЛОПЧИКИ, ЗАСІВАЙТЕ!»

Сьогодні в гостях у "Читаночки" дорога гостя — письменниця, заслужений учитель України, авторка 11 поетичних збірок Варвара Гринько. Старше покоління знайоме з її ліричними поезіями, піснями та баладами, а наймолодші читачі знають напам'ять її віршовані загадки, вірші-напучування, дотепні сюжетні поезії. І це не дивно, бо й літери вони вивчили за "Абеткою" Варвари Гринько. І хоча абеток — віршованих, прозових, мальованих — нині не бракує, "Абетку" нашої гості не можна забути чи не вивчити, бо створена вона у символах-малюнках. Символи-предмети, що нагадують літери, авторка розгледіла і намалювала сама, аби догодили найменшому, найулюбленішому читачеві. Діти охоче підхопили цю гру, і тепер скрізь — у хаті і на подвір'ї — розшукують предмети, схожі на літери. І цілком можливо, що дехто з них намагається писати вірші, наслідуючи авторку, адже абеткові мініатюри Варвари Гринько граціозні, легкі, алітеровані, легко запам'ятовуються. І це не дивно, адже письменниця і нині працює в Київській школі № 102, де викладає українську мову, літературу та народознавство, прилучаючи своїх учнів до багатства рідної мови.

Тобто, для Варвари Гринько кожен учень — читач, і кожен з її читачів — учень. Звідси й не нав'язливі напучування дітям, що звучать у кожному з її творів, і сміливий задум: створити для дошкільнят трилогію, з допомогою якої батьки можуть підготувати малюків до школи.

"Абетка", "Букварик-дошколярик", рекомендовані Міністерством освіти, побачили світ у Київському видавництві "AST-прес" і торують дорогу до читачів.

А нині Варвара Гринько працює над книгою "Засівайте, хлопчики, засівайте!", у якій бережливо доносить до хлоп'ят і дівчаток звичаї і традиції українського народу, основний зміст улюблених народних і релігійних свят. Отож сьогодні ми маємо нагоду побувати не лише в поетичній робітні Варвари Гринько, а й на її уроці народознавства.

Напередодні свята Варвари, а також багатьох, улюблених дітьми, зимових свят ми гостимо Варвару Гринько в нашій "Читаночці" і пропонуємо вам, юні читачі, на ліше ознайомитися з її творами, а й залучити їх до своїх святкових програм з благословення автора.

З роси й води вам, діти, щастя-здоров'я і творчих успіхів, пані Варваро!

ПЕРШЕ ПРИЧАСТЯ

Радіють хлоп'ята —
Всміхається щастя.
Сьогодні приймають
Христове причастя.

Причастя до віри,
До отчого краю.
До рідної мови,
Яку так плачуть.

Петрусю, Павлусю,
Збулись ваші мрії.
Хай збудуться щедро
Батьківські надії!

СВЯТИЙ МИКОЛАЙ

Вовчик в лісі
стриб та стриб,
Зайчик в лузі скік
та скік —
Вже приходить Новий рік.
І ти, хлопче, устайвай
Та стежину промітай,
Бо вже ходить Миколай.
Святий, святий,
чудотворний
Йде до нас в мороз
проворно,
Він усіх дітей пригорне.
Для усіх малят гостинці
У мішку несе, в торбинці —
Всім дарує поодинці.
І гостинці, й подарунки
Незвичайні пакунки
І для тебе, для ласунки.
Тож, Наталко, устайвай,
Та стежину промітай —
Вже в дорозі Миколай!
Зайде в нашу він хатину,

Привітає всю родину,
Вдячна будь йому, дитино.

РІЗДВО

Коляд, коляд, колядники,
Різдвянії розрадниці!
Наша радість не погасла —
Народивсь Христос у яслах.

Коляд, коляд, колядники,
Різдвянії розрадниці.
Відчиняйте двері й сіни,
Народивсь Христос на сіні!

КОЛЯДКА

Коляд, коляд, колядин
Я прийшов, та й не один.
Я з сестрою йшов
і з братом,
Із Різдвом вас привітати.

Коляд, коляд, колядники,
Різдвянії порадниці, —
Вийдіть, дядьку,
зустрічайте,
Гривну й бублика давайте!

ІЗ ЗВІЗДОЮ РІЗДВЯНОЮ

Глянь, дитино,
Глянь, кохана,
Наступає
Ніч різдвяна.

Будуть зорі
Мерехтіти,
На колядку
Йтимуть діти.

Йтимуть діти
Із козою,

Із зіркою
Різдвяною.
Ой, дитино,
Ой, кохана,
Вже в дворі в нас
Ніч різдвяна.

Із ведмедем
Волохатим,
З колядою
Йдуть до хати.

Не дрімай,
Заспівай!

НОВОРІЧНА ЗАСІВАЛЬНА

Сію, сію, засіваю,
З Новим роком всіх вітаю!
Щоб велося у господі,
У садочку й на городі.
Не було щоб суходівів,
І щоб вітер тепло віяв.
Щоб цвіло все, не горіло,
І щоб діти не хворіли.
Щоб родили груші й вишні,
І щоб дочки заміж вийшли.
І щоб хлопці поженились,
Щоб всі в хаті помістились,
Всі були, як маків цвіт,
Щоб радів вам білий світ.
Сію, сію, засіваю,
З Новим роком всіх вітаю.

ВСІМ — ЩАСЛИВИЙ ВІК

Кожен хлопчик,
Кожен хлопчик
Хай не спить,
Хай не спить!

1. Чарівним "спаси-бі" висловлюємо: спаси тебе Боже.

2. Привітальним "здрастуй" кажемо: зичу тобі здоров'я.

3. Скромним "вибачте, будь ласка" — милосердно знімаємо провину.

4. Поважним "дозвольте" — відкриваємо дорогу.

5. Оборонне "хай не вадить, коли чує" — захищає від злих

помислів.

6. Доброзичливе "дарую вам мирний сон" — приносить спокій.

7. Ніжне "матінко-каліно" — знімає втому, тож поклоніться матері за терпіння.

БЛАГОСЛОВЕННЯ

Господи Боже!
У ясну днину,
У гошу годину
Благослови дитину.

На добре починання,

Старий звичай,
Старий звичай,
Так велить,
Всім велить!

Щоб мужчини
Засівали,
Перші в хаті
Побували.

На щастя,
На здоров'я
На Новий рік.

Господарю
Й господині
І малесенькій
Дитині, —
Всім —
Щасливий вік.

Щедрувать до вас
я вийшла.

На городі родять дині,
Зичу щастя господині.
Хай в городі родить мак
І горох, і пастернак.

Щоб весела була хата,
Щоб кутя була багата,
Щоб вам кури сокотіли,
Щоб було, що ви хотіли.

Щоб роїлись густо бджоли,
Не хворіли ви ніколи.
В Святий вечір щедрувала,
Щедрівочку вам складала.

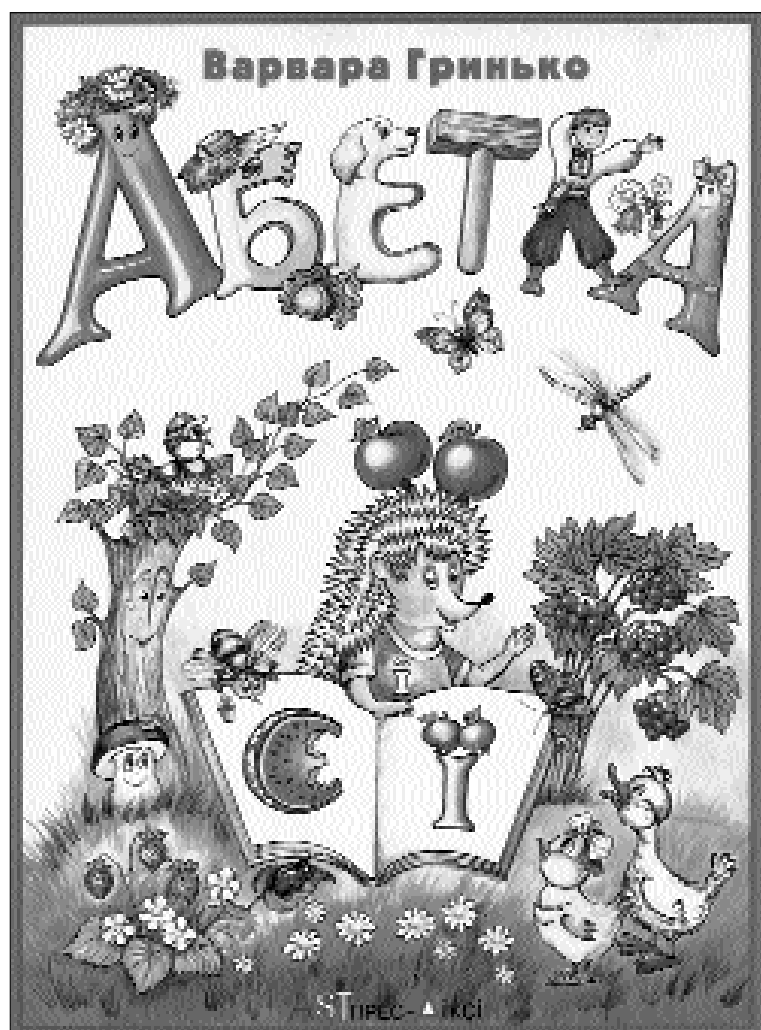
НА ЗБУВАННЯ (щедрівка)

На Святвечір йдемо до хати,
Будем нині щедрувати.
Щедре наше щедрування,
Нехай буде на збування:

Горе-біди щоб сховались,
Ріки-води не прорвались,

КУТЯ (щедрівка)

В когось діток череда,
А я в батька лиш одна.
Я весела, гарна, пишна

Щоб ліси росли могучі,
Щоб тримались
гори й кручі.

І щоб люди були раді
На Вкраїні нашій владі,
Щоб мечі на шмат
не рвали, —
Всі до миру завжди звали.

Милосердно щедроємо,
В мороз далі мандруємо.
Люди! В хаті про нас чуйте
Гостинці готуйте

На Святвечір!

ПІВНІ (щедрівка)

Щедро, щедро ми щедроєм,
Всю родину ми віншуєм.
Щоб в дворі росло
цар-зілля,
Кожний рік було весілля.

Щоб співали рано півні,
Щоб велися в хаті гривні.
Були діточки сторукі
До комбайна й до науки.

Хай стрічають сонце в полі,
Буде хай всього доволі.
У Святвечір та й у будень
Хай сторицею прибуде.

Вийдіть, пане, до порогу,
Дайте грошей на дорогу.
А ви, панно, поспішайте,
Чередоньку пригощайте.
Святий вечір, добрий вечір,
Добрим людям на здоров'я.

ВИЙДИ, ГОСПОДАРЮ (щедрівка)

Вийди, господарю,
вийди, величний,
Ми тобі зичим
буть довговічним.
Буть довговічним
і бути любим,
Щоб твої діти були
у шлюбі.

Щоб господиня
всміхалася зранку,
Щоб вся ясніла,
як вишиванка
І щоб любистком
пахло у хаті,
На хліб, і до хліба
були багаті.

Щоб бідним людям
дали в дорогу,
Щоб слали дяку
ви пану Богу.
Дай, Боже, сили
плоди пожати,
Святого вечура
на той рік дождати.

СВЯТКОВІ СВІЧІ (щедрівка)

Я вам щедрую, я вас вітаю,
Тепла від сонця
я вам бажаю,
Тепла від сонця,
щастя від неба.
Хай вам прибуде усе,
що треба.

Щоб був прибуток
в хаті, в кошарі,
Щоб панна красна
жила у парі.
Щоб була мила,
як і годиться.
Душа хай квітне
і молодиться.

Будьте здорові,
будьте веселі,
Зичу вам щастя
в новій оселі.
Я вас вітаю не раз, а тричі.
Хай світять ясно
святкові свічі.

ВЕЧІР ЩЕДРУВАННЯ (щедрівка)

Я у вечір щедрування
Вам несучу свої вітання:
Щоб родило рясно жито,
Щоб було вам краще жити.

Щоб вам бджоли
мед носили,
Щоб ще більше було сили,
Щоб родив увесь садочок,
Віддали щоб заміж дочок.

Щоб шуміли ясеночки,
Поженилися синочки,
Щоб не знали горя-муки
І діждалися онуків.

Щедрик-ведрик-
щедрівець —
Тут щедрівочці кінець.
Несіть шинку,
несіть гроші —
Побажання в нас хороші.

ВЖЕ СВЯТВЕЧІР- ЗОРЯНИЦЯ (щедрівка)

Вже Святвечір-зоряниця,
А була вже колядниця.
Колядниця рідзвяная,
Кутя була медвяная.

На Василя, на Меланки,
На Святвечір щедруванки.
Щедрик-ведрик щедрування
Старим людям на збування.

Малим дітям на потіху,
На цукерки та горіхи.
Дрібним пташкам —
щебетання,
Молодятам на кохання.

Ідіть, дітоньки, щедруйте —
Рідне слово подаруйте.
На Святвечір, на Меланки
Щедрик-ведрик
чути зранку.

Чути зранку по країні,
Шевченковій Україні
Щедрий вечір,
Добрий вечір...

ЙОРДАНЬ

Там, на річці, на Йордані,
Ісуса кропили.
На тій річці, на Йордані
Ісуса хрестили.
То ж на свято, на Водохрещ
Цілюща водиця.
Від хвороби святеницю
Зберігати годиться.
На Водохрещ величальну
Хор співа Христові.
Пийте, діти, святу воду,
Щоб росли здорові.

ЩЕДРИК-ВЕДРИК (щедрівка)

Щедрик-ведрик щедрувати
Посилає батько й мати:
До дідуся до старого
Та до дядька молодого.

І до тітки й до сусіда
Вийшов я після обіду,
Обійшов всіх, не минав,
Долі світлої бажав:

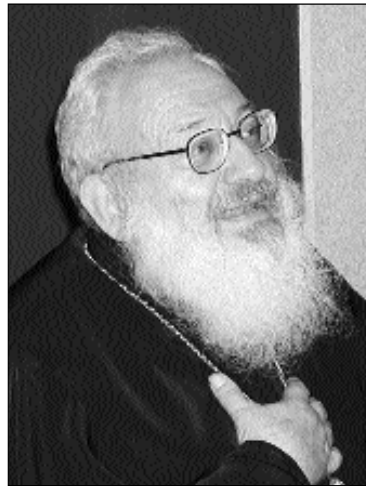
Щоб хлоп'ята чорноброві
Були сильні та здорові.
Обминала всіх тривога,
Рушником лягла дорога.

Світлий Боже, зглянься ти,
Нашу землю освяти,
Освяти мою країну,
Мою матір Україну.

Хай, як птах, вона зліта
Та й на многії літа.

На мене, як, зрештою, і на багатьох інших делегатів Першого Всеукраїнського Християнського Конгресу, справили незабутнє враження не тільки виступ, а й шляхетна, мудра постава Блаженнішого Любомира Гузара, глави Української Греко-Католицької Церкви. Його слова: "Мусимо шукати не своєї рації і не своєю молитву, а спільну молитву і спільну рацію. Не проповідувати добрі істини, а виконувати їх", — стали тоді гаслом Конгресу.

Зараз кардинал Л. Гузар перебуває в Римі і тому ми не змогли взяти інтерв'ю у нього безпосередньо. Проте днями вдалося прослухати виступ Блаженнішого з приводу розпочатого Адвенту — Малого посту перед Різдом Христовим. Подаємо основні фрагменти виступу. Блаженніший Любомир Гузар:

Бог сотворив людину. Дав їй життєве завдання. Спрямував її до вічного щастя із Собою. Коли ж людина нещасливо відпала від свого Господа, Він її не покинув. Але, як виразно каже наша Літургія, підвів її, поставив знову на ноги, дав можливість у більш досконалий спосіб досягнути мету свого існування.

На початку всього стоїть Сотворення. Як написано у першій книзі Святого Письма, — "І сотворив Бог людину на Свій образ. На Божий образ сотворив її, чоловіком і жінкою сотворив їх." Це основні правди нашого існування. Не тільки хронологічно, а й змістовно. Людина, так само, як і цілий всесвіт, бере свій початок від Бога. Їй Бог дає дар життя, підносить понад всі інші земні створіння, наділяючи розумом та вільною волею. Під її опіку віддає цілий світ.

Майбутнє, великою мірою, залежить таки від нас. Ми сотворені розумними, вільними істотами, які своє знання та насагу можуть перетворити в діло. Всі дари, які ми одержали від Бога, становлять підставу нашої особливої гідності. Зрозуміти, збагнути до дна цю свою гідність — це дуже важливий момент у нашому бутті і діянні. Ми можемо щось доброго зробити.

Бог, коли людину сотворив і наділив її цими особливими дарами розуму та волі, не залишив її без навчання. Він дав їй зрозуміти, щоб усвідомила про своє походження, про свої можливості, про своє завдання, про свою остаточну мету існування.

Бог відкрив людині свій закон. Навчив її. Навіть гріх не позбавив людину того всього знання та сили. Тим більше, що Господь через пророків, а головне — через свого Сина, наново вповні об'явив людині ті правди і повернув їй силу до діянь.

Трагедія нашого ХХ століття (яке відзначилося, можливо, найбільшими людськими стражданнями в історії нашого українського народу) полягає, головним чином, у знехтуванні гідності людини. Початок нашого лиха лежить у неусвідомленні власної гідності більшістю людей.

Перше питання, яке мусимо поставити собі: "Хто я?" І відповіді: "Я людина!" Людина — це архитвір Божий любові. Коли беремо до рук Святе Письмо, там багато сказано про людину, про її красу, її вартість, її гідність. Найвища гідність людини — це той факт, що Божий Син воплотився, як людина. Не як ангел чи інше створіння.

Але в Святому Письмі також знайдено описи того, як людина, щедро

ГІДНІСТЬ ЛЮДИНИ І ЧАС ПРАЦІ НАД СОБОЮ

З БОГОМ!

обдарована своїм Творцем, може вживати ці дари — особливо розум та волю — на зло. Коли людина забуває про те, звідки є її краса та сила, вона може впасти дуже низько, як це сталося з нашими прародичами Адамом і Євою. Заміловані в свою силу і красу, вони не змогли вже спротивитися спокусі вважати, що вони рівні самому Богові.

Цей гріх повторюється мільйони разів і в нашому столітті. Ми почуваємося вправі вільно розпоряджатися життям своїм, своїх ближніх, а хто знаходиться на відповідній посаді — і життям цілих народів.

Тому є стільки самогубств, вбивств, воєн, геноцидів. Не згадуємо вже про вбивство ненароджених чи невинних дітей. І всьому цьому не видно кінця. Перше наше завдання — це усвідомити собі, хто ми є. Ми є сотворіння, яким доручено великі життєві завдання.

Перед тим, як замислимося над нашими завданнями, треба нам ще дуже серйозно усвідомити, що ця гідність, ця вартість, якою ми особисто пишаємося, належить однаково до всіх людей, якої б раси вони не були, якого б народу, групи, партії. Всі ми однаково Божі створіння. Кожному належить віддати те, чого ми бажаємо для себе самих. Безжалісно насилля, яке опанувало наш світ у ХХ столітті, мусить припинитися.

Може не одному з нас прийшла думка: треба виправити світ, треба подбати про краще виховання, про кращі умови життя, про справно діючі установи, про правову державу, про духовні цінності в народі, про справедливіший розподіл майна.

Все це дуже добре і справді потрібне. Але як можна створити такі умови? Для нас всіх є велика спокуса: прагнути виправити і поліпшити цілий світ, щодо якого ми не маємо влади. Можливо, подекуди, якийсь впливовий особі й вдасться щось виправити, але це — незначні виправлення. Існує тільки один певний і всім нам доступний спосіб внесення у світ дійсної пороби, а саме: коли кожний з нас поправить себе. Бо спільнота — це сума одиниць.

Дозвольте приклад. Демократичний лад — це не є влада народу загалом. Це є суспільство, яке складається зі свідомих, зрілих громадян. Бо народ — сам в собі — може бути несправедливим, жорстоким; особливо коли попаде під вплив демагогів. Здоровою спільнота — це сума духовно здорових, мудрих, відповідальних одиниць.

Наша велика спокуса — це виправляти інших, нарікати на їх бездарність чи безчесність. Проте, крім нарікання, ми не можемо багато зробити для того, щоб виправити іншого. Натомість, ми можемо і повинні щось робити, щоб виправити самих себе.

Тому оці наші слова — це звернення головним чином до кожного з нас як до одиниці, до окремої особи. Праця над собою — це наш святий обов'язок як створіння Божих. Праця над собою дуже потрібна кожній людині. Цього вимагає від нас Господь Христос: "Тож будьте досконалими, як і Отець ваш небесний досконалий". (Мт 5, 48)

Цієї праці сподіваються від нас ті, з котрими живемо. Бо тяжко жити і працювати з людиною, яка не намагається бути ліпшою, не хоче пізнавати себе, свої вади, яка не викоринює із себе ці вади одну за одною протягом усього життя.

Підготував
Євген ГОЛИБАРД

●

ЧОБОТАРІ БЕЗ ЧОБІТ — КРИМІНАЛЬНА ІСТОРІЯ НЕ БЕЗ МОРАЛІ

Потужна взуттєва фабрика в центрі столиці — спокуса для мафії

Хочу розповісти читачам-просвітянам саме просвітницьку історію. Про те, як акціонери впродовж п'яти років борються за правду і за свої законні права бути господарями на власному підприємстві. Це не тільки приклад, гідний наслідування, а й методико-практичний досвід виживання в умовах нинішнього дикого ринку, в якому влада не залишає місця для неноменклатурного виробника.

1. Дивне виконання виконавчої влади

“Як справи?” — питають у чоловіка, який падає з ...надцятого поверху. “Поки що все йде добре!” — оптимістично відповідає падаючий.

П'ять років тому працівники 6-тої взуттєвої фабрики (нині — АТ “Славутич”), що на вул. Пимоненка, 13, у центрі столиці, ще не знали, що вони вже падають. Тобто, що їх уже кинули.

А дізнавшись про злочинні оборудки, які “прокручував” за спинами колективу керівник їхнього АТ, одразу створили ініціативну групу і 21 квітня 1997 року подали заяву до **влади**, тобто до міської прокуратури. Звітці отримали відповідь, що порушено кримінальну справу “проти керівництва” (а не проти конкретного керівника, як указували акціонери) і стали чекати.

Вичекавши добрих три місяці, вони знову звертаються до **влади** — прокурора міста, а копію направляють до адміністрації Президента:

“На нашу думку, головним ініціатором усіх протизаконних дій та негараздів є керівник АТ “Славутич” Пап'ян Рафік Шураєвич, про що свідчать його дії. Так, впродовж останніх трьох місяців після порушення кримінальної справи за вказівками Пап'яна Р. Ш. посилено розкрадається майно АТ. Розпродується за безцінь, аби скоріше: майже новий “КамАЗ з причепом — за 7500 грн., п'ятирічний легковик ВАЗ — за 700 грн., триповерховий цегляний виробничий корпус — за 165 тис. грн., двоповерховий корпус лабораторії, триповерхова міжкорпусна будівля, триповерховий виробничий корпус, дитячий садок № 316, технологічне обладнання, серед якого — високопродуктивне імпортоване майно соціальної культури.

Готуються до продажу база відпочинку дітей в Ірпені, дитячий садок № 420, будівлі медпункту, пожежної частини і все те, що залишилося.

Усе це чиниться всупереч законам і положенням про акціонерні товариства, без рішень загальних зборів акціонерів, проведення яких у грудні Р. Ш. Пап'ян зривав шляхом погроз і шантажу. Всі свої протизаконні “комерційні”

справи він чинить, використовуючи фіктивні протоколи засідань правління АТ і Статут, який не затверджувався загальними зборами акціонерів.

Тим часом борги підприємства не сплачуються: у Пенсійний фонд — 450 тис. грн., за енергоносії — 300 тис. грн., кредиторська заборгованість — понад 4 млн. грн., борг по зарплаті — 200 тис. грн. Виробництво переважно простояє. Упродовж п'яти

Тоді, на початку незалежності, працівники фабрики ще раділи

місяців цього року вироблено всього лише 13,8 тис. пар взуття, тобто стільки, скільки ще донедавна виготовлялося за одну зміну!”

З цього листа бачимо, що працівники фабрики виявляють високий патріотизм та громадянську відповідальність за долю своєї фабрики і дотримання законності в державі. Як вони пишуть, “від імені 2200 акціонерів”, виробники намагаються допомогти правоохоронцям відновити законність і соціальну справедливість у цій важливій сфері побудови незалежної держави: “...ми звертаємося до Вас з вимогою ужити заходів, аби припинити порушення закону і розкрадання майна АТ “Славутич”.

Здавалося б, не тільки прокуратура, а і вся “королівська рать” державної адміністрації повинна була б кинути на цей заклик, щоб якомога швидше припинити кримінальну діяльність і усунути її виконавців.

І справа тут не тільки в тому, що будь-якій **владі**, конкретним державним службовцям має бути соромно, що на їх ділянці відповідальності чиниться порушення закону. Адже, проголосивши пріоритетом своєї діяльності вирішення соціальних питань, **можновладці** мають бути зацікавленими як у збереженні робочих місць, так і у збільшенні обсягів виробництва дешевого вітчизняного взуття.

У даному очевидному випадку, навести порядок — це, як кажуть, раз плюнути. Все лежить на поверхні. Тим більше, що працівників

фабрики не треба переконувати у верховенстві закону — вони самі в цьому переконують правоохоронців. А що ж на те правоохоронці і адміністратори-державотворці? А вони сидять тихо, як миша під віником.

2. Тричі зверталися до Л. Кучми

18.07.97 акціонери надсилають Президенту Л. Кучмі листа, в якому “...маючи надію, що в на-

шій державі главенствує Закон, що зло, заподіяне людям, повинно бути покаране...”, просять втрутитися і допомогти, оскільки Р. Ш. Пап'ян, використовуючи свої зв'язки в Генеральній прокуратурі, блокує будь-які спроби вивести його на чисту воду. Не зважаючи на трагічну тональність і відчай цього листа, адміністратори з правоохоронцями залишають його поза увагою, так само, як і по-

Добротне, дешеве взуття з натуральної шкіри завжди мало попит

передні.

18.09.97 загальні збори акціонерів, які мають 71 % акцій, одностайно обирають нове правління, висловлюють недовіру Р. Ш. Пап'яну, приймають рішення про розірвання контракту з ним, вилучення у нього печатки підприємства та позбавлення права підпису фінансових документів.

І цього було б достатньо, якби

в нашій державі була наша **влада**, а держадміністратори з правоохоронцями хотіли хоча б пальцем кивнути на підтримку вітчизняного виробника. Якби хотіли на підтримку.

Але мета антиукраїнських владників і привладників в Україні цілком протилежна: довести підприємства до банкрутства, щоб у такий спосіб знизити їх вартість і потім придбати їх собі за безцінь, самим стати капіталістами, а акціонерів перетворити на найманих робітників без права на власність. Що й спостерігаємо навколо.

Тим не менше, новообране правління АТ намагалося виконати рішення зборів акціонерів, провести заміну керівництва, а головне — замінити охорону і посилити заходи безпеки на виробництві, щоб припинити розкрадання майна. Але команда Р. Пап'яна не дала цього зробити. Більше того, було жорстоко побито члена оргкомітету з проведення зборів Ю. В., у якого зловмисники забрали теку з документами.

22.09.97 новообрана голова правління АТ В. М. Кантур, від імені акціонерів, втретє звертається з листом до Президента Л. Кучми з проханням ужити заходів... Ви, очевидно, здогадуєтесь, що й цей лист залишається без уваги.

Тим часом, інший президент (бо так себе називає Р. Пап'ян) уживає дуже активних заходів. З цього приводу акціонери пишуть листа до В. В. Дурдинця — голови Національного Бюро Розслідувань (пам'ятаєте, було у нас протягом короткого часу таке НБР, як і були надії на розслідування злочинів): “Новообране правління не допускаєть-

руючи волю колективу і відверто порушуючи закони, на очах у всієї **влади** і громадськості доводить одну з найкращих взуттєвих фабрик України до повного фінансово-економічного краху, при цьому не відмовляючи собі у використанні службового становища для особистого збагачення кримінальним шляхом?

Керівник фабрики **виконує** беззаконня на очах державної **виконавчої** влади! Не треба тут мати спеціальної юридичної освіти, щоб зрозуміти просту і сумну істину: таке можливе лише за умови, якщо беззаконня є складовою частиною державної політики. Політики, яку давно називають кучмономією.

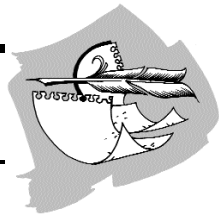
У листі до голови НБР В. Дурдинця акціонери наводять численні факти зловживань та оборудок команди Р. Пап'яна. Так, вірменське приватне підприємство “Моніка”, орендуючи виробничі площі в цеху № 8 і використовуючи шкірсировину, завезену із Санкт-Петербурзького ПП “Золотий Хрест”, використовувало також працю тих робітників цього цеху фабрики, які саме тоді перебували у відпустках з ініціативи адміністрації фабрики через... відсутність шкірсировини. Виготовлене таким чином взуття було відправлене до Санкт-Петербурга і там... уцінене майже на 100 %!

Інше приватне підприємство, створене на площах фабрики, бере величезний кредит під гарантії АТ “Славутич”. Гроші зникають у Підмосков'ї. В заставу вписується щойно зведений п'ятиповерховий будинок. Майже половина грошей зникає, а будинок забирається банком. Гроші від оренди площ, замість надійти на рахунок АТ, перераховуються до іншого ПП на території фабрики, а звітці переказуються на ПП “ГПОК” у Білу Церкву і ... зникають.

Акціонери на своїх загальних зборах затверджують статутний фонд у сумі 7 млн. 585 тис. грн. з номінальною ціною однієї акції 13 грн. Через два місяці по цьому в Шевченківській райдержадміністрації реєструється сфальсифікований статут АТ “Славутич” із зменшенням суми статутного фонду у 7 разів!

А що на це наш гарант-Президент? Л. Кучма, виступаючи тоді на економічному семінарі журналістів, сказав: “Щоб у вас не було жодних сумнівів — у Президента вистачить політичної волі для рішучих реформаторських кроків!”

Не дає спокою думка: чи Президент країни, гарант її суверенітету, додержання Конституції, прав і свобод громадян держави (ст. 102), повинен відповідати за ті порушення Конституції, прав і свобод громадян, що під його керівництвом чинять призначені ним

Комісар Хома Неживий прагне перемоги над куркульським світоглядом Івана Івановича. Половець із ідеологічних мотивів не хоче зайняти посаду головного каламаря. Теофіл Попідтиненко перший у Малополовецькому зрозумів суть марксистсько-ленінської ідеології: пролетаріат не повинен стидатися торб!

Комісар Хома наказав фурманові не приїздити до нього вранці.

Тяжкі думи нагнули його голову долі, й для того, аби розібратися в плетиві тих думок, потрібен був вільний час, щоб не зустрічатися з людьми, щоб їхні голоси не перебаранчали тій внутрішній розмові, що звучала в ньому.

Коли йдеш до ревкому пішки, дорогою мало кого й зустрінеш. Ховаються... І думається, думається — про вселюдське щастя в комуні, про те, скільки ворогів у комуні й що з ними робити. Чи, може, їх усіх, як каже нова Свята Трійця... кгм!.. Але ж дуже багато доведеться... кгм!.. то, може, треба й того... хе!

Але чорт, що сидів на ньому, мабуть, чув Хомині думки й, лагідно давши йому ляпаса, наставляв — найлегше, мовляв, жити, Хомо Неживий, це — дотримуватися партійної клятви, робити те, що скажуть тобі зверхники, тоді ти ні за що не будеш відповідати й станеш навіть щасливим з того, що підкоряєшся чужій волі, як будуть щасливі й ті, кому ти так само перекажеш ту волю, через те, що нижчі за тебе передадуть ту волю нижчим і меншим. Отож буде мовби ланцюг єдиної великої волі.

— А як партії не стане? — засумнівався Хома.

— Партія била, єсть, партія всегда будіть єсть! — розгнівався Хомин ідеолог. — Пильно придивляйся, який знак подасть тобі партійна пророчиця, бо вона з самого народження вивиснується над тобою. Адже товаришка Алла Беляєва належить до нового обраного народу й за цією ознакою буде для тебе священиком-левитом. І досить уже тобі гратися в націонал-комунізм!

Так учив-повчав бідного Хому його ідейний керівник, що записався Сатані привести цю простецьку душу до світлого майбутнього в шеолі.

Хомина душа знову жадала боротьби. Звичайно, з ворогами комуні. Але не з дурними, як-от багаті та горлаті Масли, а з такими, як бідна, але не свідомо свого соціального стану пророчиця Секлетина чи Іван Половець, що, безперечно, затаїв ненависть до совєцької влади за справедливий покару його сина та батька.

Нехай хоч словесна, а сутичка з таким розумним ворогом, може, підбадьорить його, Хому, який після губернської партійної конференції занепав духом.

І хоч він був свідомий своєї влади й революційної правоти, проте, перш ніж зайти до Половцевої хати, відчув себе мовби роздягненим, що стоїть на березі сірої листопадової річки, вкритій дрібною хвилькою, яка скидається на бляшану тертушку. Зловив себе на думці, що ось-ось затремтить усім тілом і ухне.

— Гм! — сказав він і перекинув ногу через перелаз.

Половці собак не тримали й ніхто на нього не покотився, тільки здоровий сірий кіт, якого викинули з хати за якусь провину, бокком поступився йому дорогою, спочатку дзвінко вереснув, а відтак хрипко зашипів, і затим згинці, так само бокаса, югнув до сіней.

Хомин ідейний керівник радісно замолотив свого жеребця ратицями.

— Наш-ша пабеда, і враг біжит, біжит, біжит! — проспівав ворог роду людського.

— Ти ж міне ни дискредитируй перед куркуляками, — лагідно попросив Хома чорта. — Я ж буду сражатця з ними до кінця!

— Ладна, хохол, сражайся с ім'я за нашу общаю родіну Росеюжху, как я сражаюс!

Одвірок був низький і Хома, оберігаючи свого ліпшого друга, аж склався в животі, входячи до хати. Зирнув на лаву. Там усе ще стояла розкрита труна. Віко лежало на долівці, мусить бути, хтось спав у домовині й ще не встигли її накрити.

— Ви тут спите? — кивнув Хома великим пальцем.

— Авжеж, — закивав головою Іван Іванович. — Здрастуйте, здрастуйте!

— Та вже добридень, — буркнув Хома й сів на лаву під образом Миколи Чудотворця. Але одразу й підкопився, бо чорт боляче потяг його догори за носа, а затим замолотив по боках, як конячку.

“Ізвеняй, товаришу, — подумки сказав Хома до чорта, й не знав, як йому вже й стати, щоб не образити антирелігійні почуття свого ідейного спільника. — Ти уш сам покажи міне верне направлєніє”.

Проте чорт примушував його крутитися, бо образів у Половців було чималенько. Врешті ідеолог трохи заспокоївся, пересівши на ліве Хомине плече так, щоб той прикривав його від святощів своєю постаттю.

— Стой і ні падставляй міня пад удар! Ні то лішу тібя мужской гордасті!

“Я постараюся, товаришу нечистий!” — подумки пообіцяв йому Хома.

— Та й чого це ви, Половцю, спите в труні, а не з законною жоною? А вона ще — гм!.. — сказав вголос, відставив ногу й похитав носком чобота.

— А на що це ви натякаєте? — й собі запитала Хому господиня.

— А на те вкотре намікаю, щоб твій труну прибрав із хати та не лякав людей. Ніби тут і справді мертві.

— Неживі? — й собі натякнула Югина. — Чи нас ви вже залякуєте мертвими?

— Не агітуй! — суворо протяг комісар.

І Югина замовкла. Підказав Хомі його ідейний зверхник заповітне слово, що заціплює роти пасекуватим. А Хома вже передав те слово в спадок своїм партійним товаришам у першому, другому й третьому поколіннях.

Віктор МІНЯЙЛО

РОЗДІЛ 3 РОМАНУ «ВІЧНИЙ ІВАН»

Але тоді ще не всі розуміли страшну силу цих двох слів — “не агітуй”, і Іван Іванович, хоч і дуже обережно, щоб не дратувати народну владу, мовив лагідно:

— А нема, Хомо Пудовичу, такого декрету, щоб труну, яку я собі змайстрував, та тримати, ну, скажімо, в погребі чи в свинюшнику. Й нема такого закону, щоб забороняв спочивати в труні. На те й совєцька влада, щоб кожен мав собі напихвати труну! Бо за царату навіть багатий не міг наперед запасати собі труну!

— Ох, і зловредний ти, Половцю! Навіть коли ти й хвалиш совєцьку владу, то й тоді треба тримати наган напихати!

— Не розумію я, Хомо Пудовичу, чого ви од мене хочете. Відняли батька, й синові білі кісточки десь дощі полощуть, відібрали б і останній кусень хліба, й навіть мене, найстаршого тепер у роду, хтіли б загнати в землю без труни!

— А й справді, не розумієш ти нас. Бо ми, комуністи, добра тобі хочемо. Навіть караючи тебе, куркуляку, ми думаємо про вселюдське добро. А караємо тому, що ти своєю поведінкою відбиваєш людей од комуні! А комуна — та ти знаєш, яке це діло?! Це така радість, таке щастя, що якби навіть увесь люд поліг, то було б не даремно, бо ті, що зостануться, будуть нарівні з вашим Богом, такі вони будуть чисті, як перемиті! Й вони знов заселять землю новими прегарними людьми. Та не будуть ховатися зі своїм хлібом — він буде обчий. І не будуть у лісі тікати від рідної влади в “зелені”, та всі будуть думати одну правильну думку — про сіцілізм та комунізм, та любити нашу совєцьку владу, нашу Росею!

— Боюся я комуні, — безрадісно сказав Іван Іванович. — І щастя вселюдського остерігаюся. Та хочу я, аби не тривожили моєї дружини, та сина, нещасного штудну, та ще одного — каліку, та невісток, та внуків!

— Та без комуні не будуть вони жити. Бо комуна — то є, сказано, щастя! А ти, мати твою в обшмуглянну обмотку, не хочеш добра не тільки всьвітньому пролетар'ятові, а й своїй хатній малій буржуазії! А ми ж даємо тобі, нашому ворогові, право жити на землі, та ще й дихати з нами одним воздухом! А могли б і закрутити той крантик, що воздух пускає... Щоб ти дихнув кілька разів крізь мотузку, та й вивалив язика... Та щоб тобі легені розірва-

ло без того воздуха!..

— Як гарно ви це знаєте... — задумливо сказав Іван Іванович.

— Комуніст, — така вже його служба, повинен знати, як людям жити і як помирати... й кому жити, й кому помирати... Бо це й у вашому Святому Письмі сказано... що грішники будуть понижені...

— Ох, як мені стра-а-ашно!.. — захитався Половець з боку на бік.

— От, значить, я й переміг тебе в нашій клясовій боротьбі — бо ти, мати твою в солдатській лазні, боїшся мене!.. А ще хтів я добро тобі вчинити. Прийшла, значить, вказівка з повіту, щоб трохи розвантажити волосних ревкомів та влаштувати у волосних селах свої сільські ревкоми. Я вже обміркував, кого

го заступника.

— Ходіть, люди добрі, до мого замістітіля Туфіля Кіндратовича в монопольку.

Люди непорозуміло кліпали, бо ніяк не вкладалося в голову, щоб жебрак Теофіл мав собі не тільки торбу, а й батька.

— Ну, мати же твою в стару онучу, — крили колишні фронтовики, перейнявши партійну лайку в Хому, — та мене, хазяїна, ніхто на кутку не кличе по батькові, а тут старець так величається!..

— А так і тра! — припечатував свою мову Неживий, стукаючи кулаком по столі, — сказано ж бо в нашому новому Святому Письмі, — воздайте, мовляв, всякую шану пролетар'ятові!..

Отак, допитавшись про все, пішов Іван Іванович до монопольки.

Застав там саму тільки пророчицю Секлетину, призначену в сільревком писарем.

Дуже охайна була стара дівка, тож приміщення мало свіжий і чистий вигляд. І хоч і не полюблив Іван Іванович Секлету, однак подумав: “А недаремно ж панотець призначив її проскурницею!”

Дівка підвела очі від паперу, котрий старанно виписувала, висолопивши кінчик язика, забачила свого сусіда, всміхнулася і, не чекаючи привітання, повідомила:

— А Туфіль Кіндратович ще спочивають.

— Та й доки ж йому спочивати — сонце вже ген-ген де!

— Вони тепер керівник, то щоб люди поважали, не тра квалитись.

Іван Іванович насупився: “А ще накинута його нам у куми!”

Мов почувши його думки, Секлетина напороочила.

— ...І царство його буде довгим, але не вічним. І кінчиться воно, коли Хрест Господній здолає сатанинську звізду!..

— Гм, гм!.. — Іван Іванович роззирнувся. На прилавку монопольки, який люди, за старою звичкою, називали шинквасом, стояли в ряд торби різного розміру, починаючи з більшого, на яких було написано: “Торба на партію”, “Торба на государство”, “Торба на приводящих в исполненіє”, “Торба на комсомол”, “Торба на борців за світову революцію”, “Торба на нещасних негрів”, “Торба на самообкладання” і ще якісь — Іван Іванович не розібрав.

— Оце вже найбільша новина, — покругував він головою.

— “Подайте, не минайте”, — самими очима всміхнулася пророчиця. — Як хто поткнеться, так і давай внесок до торби. Це Туфіль Кіндратович придумали. Так вони й казали Хомі Пудовичу, — не можу, мовляв, без торб, торба, сказати б, або смерть!.. Хома Пудович дуже хвалив Туфіля Кіндратовича й казав відповідально — пролетар'ятові нема чого стидатися торб, бо, мовляв, і слово це означає бідаків, які не мають нічого, крім торб. І ще сказав, — це, мовляв, правильно, що торбу для партії поставили найбільшу, бо вона, наша партія, дбає про те, щоб усі були з торбами. Й сказав, щоб поставили ще торбу для якоїсь приспілки. А що воно таке, то він ще не знає і чекає вказівки з повіту.

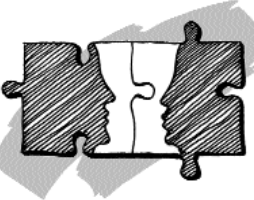
— І це ви вдвох із Теофілом справляєтесь... з усіма тими торбами?

— Ще в нас робить Тодоська Невмивана, Туфільовна жона. Підмітає підлогу, ходить кликати на розправу й випорожнює торби. Не знаю, куди вона те все носить... Це, мусить бути, державна таємниця... Тільки недовго вона працюватиме, бо незабаром у неї настане декретне — це вона має привести дитя для пролетар'яту. Туфіль Кіндратович дуже пишаються — ми, мовляв, із Тодоською встругнули дитину незгірш за буржуїв. Ну, а за пролетар'ят кажуть, що він буде вічно, а багатих кровопивців не буде. Й що ми, мовляв, зробимо пролетарями всіх, для цього й революцію зчинили...

— Ну, а як ви на це дивитесь?

— ...І порушать хрести з Господніх храмів, і буде плач і скрегіт зубовний, і настануть глади страшні, й вимре мало не половина землі вкраїнської, і гряде побоїсько велике, й укриється земля трупом і череп'ям, і все те триватиме доти, аж поки знову воздвигнуться золоті хрести на оновлених храмах, і зригне тоді земля сатанинське кодро в тартарари!

— Амінь, — сказав Іван Іванович. Але від того йому легше не стало. Бо в пророцтва

НАШЕ ВІЙСЬКО — ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ НАЙМАНЦІВ?

6 грудня — День Збройних Сил України. Цього дня у 1991 році Верховна Рада прийняла Закон (№ 1934-XII) "Про Збройні Сили України", що означало формування нового Українського Війська.

Святкувати нема що: без відшкодувань ліквідований "головними військовиками" найпотужніший в Європі ядерний потенціал країни, розбазарено більшу частину військових озброєнь і техніки, авторитет армії, воїна — на нулі. Країна ностальгічно продовжує святкувати "всенародне свято 23 лютого" — День радянської армії, продовжують вітати з цим "великим" днем в іншій політично-побутовій інтерпретації і найвищі чини Українського Війська.

Військо — не збіговисько пацифістів. Не партія з політичною програмою і круговою порукою. Не може воно бу-

ти і озброєним стадом. Про намір створити професійну українську армію говорить не один Закон, не один чиновник з військовим портфелем. До цього ми ще не дійшли.

А як можна, зрештою, дійти, коли навіть військовий закон (усі законодавчі ініціативи Верховної Ради і Головнокомандувача — Президента) говорить про людей цієї справи, війну та будь-яку, пов'язану із цим діяльність — як про негативне, антилюдське, антирозумове явище. Коли усе військо тхне пацифізмом, демократією пасивності, комплексом "моя хата скраю — я нікого не чіпаю". Коли Воєнна доктрина України "ґрунтується на тому, що Україна не визнає війну як засіб розв'язання міжнародних проблем" (оборонятися будемо іншим засобом розв'язання міжнародних проблем — *авт.*). Гуманізм та демократизм Воєнної доктрини, а надто — її образність, очевидні: "Укра-

їна не бачить у жодному народіві образ ворога". Це — особисто північним сусідам? "Ой ці ж хитрі хохли!" А яку хитрість та далекоглядність наших військових чиновників і "головнокомандувачів" бачимо в договорі "Старт-1" та Лісабонському протоколі до нього. "Ми як без'ядерна держава відбулися! Вітаємо Вас, шановні співвітчизники. Наш міжнародний імідж значно зріс!.." Вибачте, шановні співвітчизники і "головнокомандувачі", але "наш міжнародний імідж" — лайно. Всерйоз і надовго.

Про яку сильну, сучасну і професійну українську армію йдеться, коли молодь виховується на коміксах про всевітню демократію, про непотрібність війська...

А як популярні анекдоти про розумову неповноцінність військовиків? Про "пристосованість до реалій життя" не може тут бути і мови — світ роздирають регіональні, далеко не оборонні війни, під якими б масками вони не здійснювались (антитероризм, боротьба за демократію, рівність, братерство).

Що військовослужбовці знають про національне виховання, історію — маємо безліч анекдотів, про українську мову в армії — теж. Але Закон — і в Африці Закон: "У Збройних Силах України використовується державна мова відповідно до чинних законів. Військово-патріотичне виховання військовослужбовців здійснюється на національно-історичних традиціях народу України". Іншим пунктом цей Закон ("Про Збройні Сили України"), який набув уже репутації "балабола", каже: "Загальне керівництво Збройними Силами здійснює Президент України як Верховний Головнокомандуючий Збройними Силами України і Голова Ради оборони України".

То хто ж відповідає за наше Українське Військо? Запобігаючи можливій відповіді Президента "отвечают только петухи", запитаю коректніше: хто несе відповідальність за руйнування нашої оборони і військового авторитету? Резюмую уже за традицією словами ша-

новного Леоніда Даниловича, виголошеними на розширеному засіданні колегії Міністерства оборони України 14 листопада 2001 року: "Посадовим особам, відповідальним за стан військового будівництва та фінансування потреб Збройних Сил, пора вже, нарешті, зрозуміти: слабо оснащена і непередбачена армія може перетворитися із засобу захисту держави у джерело небезпеки для неї".

Закиди журналісту в необ'єктивній оцінці — теж недоречні. "Державна програма реформування та розвитку Збройних Сил України до 2005 року", на жаль, не діє. Слово Президента — знову остане: "Поки що це здебільшого різного роду організаційно-штатні експерименти, внаслідок яких страждають люди, завдаються значні матеріальні збитки. А головне, не поліпшуються стан і боездатність Збройних Сил".

Реформувати, погодьтеся, є що. Основна частина озброєння і військової техніки у Збройних Силах — зразків 70–80 рр. Модернізація їх характеристик дещо приховує проблему — і тільки. Розкрадання армійського майна, що камуфлюється "реалізацією надлишків озброєння, військової техніки та металобрухту" — не вирішує проблему. Взагалі цікаво, за якими критеріями визначаються "надлишки". Про їх реалізацію в найгіршому варіанті говорять усі — старшина чи прапорщик за пляшку горілки може вам "реалізувати" навіть стратегічну зброю. Разом з тим не можна тут не згадати Леоніда Даниловича: "Не можна перетворювати армію у великий кооператив чи торговельну фірму".

Тисячі разів говорилося, а Закон писав про "цивільний контроль у військовій сфері", але новий Міністр оборони Володимир Шкідченко — знову військовик. Леонід Данилович Кучма, мабуть, має рацію: "зараз не можна кидатися як у холодну воду, в пертурбацію такої глибини і масштабу" (зима — все-таки).

Інша справа — адміністративна

реформа в армії на перспективу й актуальне сьогодні створення на базі ВПС і Військ ППО нового виду Збройних Сил — Військово-Повітряних Сил (простіше кажучи, єднання двох військових формувань, які відокремленими залишаються тільки в Україні). А створення Передових сил оборони виглядає після ліквідації Національної гвардії (єдиної боездатної, національно спрямованої структури) не інакше, пане Президенте, як "кидатися у холодну воду великої глибини зимою".

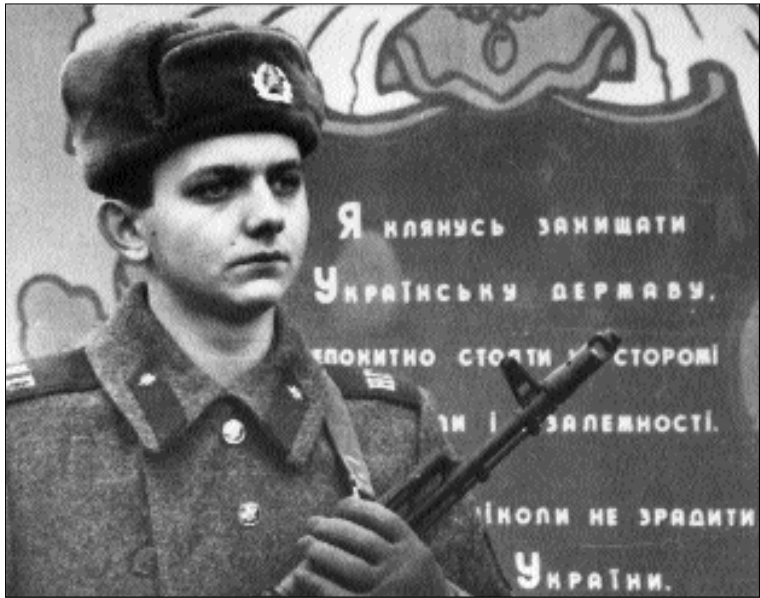
Головний показник ставлення чиновників і "головнокомандувачів" до нашої армії — її фінансування, соціальний захист військовослужбовців. Міністерство оборони України визначило **мінімально критичну (!)** (мабуть, за мінімально критичним ставленням до війська — *авт.*) потребу Збройних Сил у фінансуванні на 2002 рік. Однак проектом Державного бюджету видатки на військове відомство передбачені в межах 63,9 % від цієї потреби. "М'яко кажучи, не порядок, — каже Президент, — коли коштів на реалізацію програми реформування Збройних Сил передбачається майже уп'ятеро менше, ніж було виділено в нинішньому році".

Не згадуйте тому, шановні військовики, про сучасні інформаційні технології та методики навчання із застосуванням тренажерно-моделюючих засобів (ТМЗ).

Об'єднання ТМЗ через комп'ютерні мережі у тренажерні системи будь-якого ступеня складності, аж до стратегічного рівня, можливість оволодіння "майбутньою зброєю", загалом інтенсивний метод підготовки військовиків нам поки що не світить. Екстенсивний метод (збільшення бойових занять) не дає змоги використовувати відсутність матеріально-технічних ресурсів (навіть боеприпасів).

Доки ж українські батьки виряджають дітей до армії, аби ті вчилися пиячити, красти і продавати, будувати казарми для іноземного контингенту на нашій землі, або просто чистити картоплю для цього найманця чи окупанта?

Олександр СОЛОНЕЦЬ

Цей знімок було зроблено дев'ять років тому, коли приймали військову присягу гвардійці І-го полку І-ої дивізії Національної гвардії України. Воїн у радянській шапці на фоні української присяги Україні, — такі то були часи. Змінилася військова форма, створено Збройні сили, з якихось, складних для розуміння цивільних людей причин, ліквідовано Національну гвардію. Юнак, якого ми бачимо на цій світлині, став, либонь, цивільною людиною.

ФОТОПОГЛЯД

Які вони сьогодні, українські вояки — наші сини і брати? І чому виникає якась незбагненна, але дуже нав'язлива асоціація, начебто на чолі наших Збройних Сил — та сама червона зірка — неіснуючий символ неіснуючої армії в неіснуючій державі?..

фото О. ВАЩЕНКА

КРАЩЕ ХВОРИТИ МАЛЯРІЮ ТАМ, НІЖ ГРИПОМ ТУТ

Не знаю, чи в наступному 2002-му святкуватимемо 10-річний ювілей дозволу, який надала Верховна Рада України для залучення українських військовиків до виконання миротворчих операцій, але відтоді, крім певної користі від пропаганди факту незалежності України у світі, додалося також і сумного досвіду.

Упродовж десяти років, у різних операціях на теренах багатьох країн світу, в миротворчих акціях узяло участь до 20 000 українських вояків.

Командувач сектору в Сараєво, генерал-лейтенант Віталій Оксенко позитивно оцінює фаховий рівень наших офіцерів-миротворців, які проходять професійну підготовку на спеціальному відділенні Національної Академії оборони України.

Перелічуючи позитиви миротворчих місій, скільки завгодно можна говорити про збільшення авторитету нашої держави (піти цьому не поминути й валютних надходжень із бюджету ООН до українських кас і кишень), але не слід також забувати й про тих 19 загиблих і 50 поранених українців та їхні сім'ї, чії втрати вже не компенсувати ніякими грошима.

Щоправда, чимало тих, хто пройшов через миротворчі випробовування, не дуже переймаються цифрами втрат. Юрій Боярко з місії в Сараєво: "Двадцять чоловік упродовж десяти ро-

ків? Наскільки я знаю, в Україні в умовах мирного часу щорічно гине значно більша кількість військовослужбовців".

Під час місії в Сьєрра-Леоне 96 з 640 українських миротворців (тобто кожен шостий) перехворів на малярію. Олександр Литвинов — один з учасників подій: "Малярією я хворів тричі. Це тільки серед європейців така хвороба вважається чимось особливим, а для місцевих африканців — це така дрібниця, як для нас грип".

Іншої думки дотримується голова парламентського Екологічного Комітету Юрій Самойленко: "Щороку у світі майже 3 млн. осіб вмирає саме від малярії".

Цифри, цифри... Кожен трактує їх по-своєму. Але вийхати за кордон у складі миротворчого контингенту мріє практично кожен — чи рядовий солдат, чи генерал. Бо там навіть для собак гарантується нормальний режим харчування і належне забезпечення. Що вже казати про людей.

Водночас зліязики подекують, що з таким собачим забезпеченням, як в українському війську вдома, вдома немає чого робити.

Біда тільки в тому, що й Батьківщину захищати у себе в Батьківщині треба за будь-якого забезпечення. А це вже проблема не фінансова.

Євген ГОЛИБАРД

ЩО ЗНАЧИТЬ ДЛЯ АРМІЇ?

Відверто кажучи, обридло читати і слухати інформацію про те, що українська мова "неухильно-поволі" приживається в Українському війську. Такий підхід до вирішення проблеми державної мови означає не що інше як безсиле відслідковування процесу, який не керується законами і Конституцією, а залежить винятково від доброї волі військових. Це при тому, що для функціонування державної мови в армії вже видано всі необхідні накази і розпорядження та написано статуті українською мовою. Радіти маленьким поодиноким успіхам стосовно мовного одержавлення армії означає мовчазну згоду з тим, що навіть у дисциплінованому середовищі Конституцію можна виконувати "на вибір".

Такий рівень вибіркового правового нігілізму і невиконання наказів може бути лише у випадку наявності величезної маси порушників, особливо серед командного складу. Пояснювати це перехідним періодом не випадає, бо в армію пішли щонайменше п'ять випусків офіцерів, вивчених на засадах незалежної України. Може в деяких військовиків і досі є сумнів у тому, що єдиною мовою служби має бути державна мова? Якщо є, то безпідставні і вони дуже шкодять їхній військовій кар'єрі. По-перше: закон про Збройні Сили встановлює мовою служби, діловодства і документації державну мову. А 10-та стаття Конституції зобов'язує всіх військових, як і решту "державних людей", відмінно знати і утверджувати в усіх галузях суспільної діяльності державну мову.

На військовій службі не може звучати інша мова, крім української. І це не обмеження мовних прав, а добровільне зобов'язання того, що звичайний громадянин повинен виконувати за власним сумлінням. Тому військові, які нерідко дозволяють собі недбалість стосовно державної мови, повинні знати, що цим ламають присягу українському народові. Це правда, яку багатьом військовим не хотілося б чути.

У будь-якій державі світу військові слухається команд і живе мовою держави. Сторонньому спостерігачеві важко уявити собі армію, де одні військові говорять російською, інші — українською, а треті — жажливою мішаниною цих мов. Історія знає випадки, коли військо говорило чужою мовою, але то були найманці або вороги.

Що ж єднати армію, коли на службі немає усталеного єдиного мовного режиму? Адже все, що робить військовий на службі, є власне службою. Дехто вважає, що лише команди можуть бути українською, а спілкування військових та їх виховання — за вибором, тобто російською. Таке розуміння статуту державної мови є досить поширеним і обумовлене минулим колоніальним становищем України. Що ж стосується військових, стан функціонування державної мови в армії залежить від офіцерської честі командирів, які не дозволяють на службі російськомовності підлеглих. Але ж буває інакше, і це видно навіть з телепередач, коли офіцери і солдати на запитання відповідають не мовою, визначеною обов'язком служби. Не треба бути аналітиком,

МОВА

щоб зрозуміти, як позначається нечіткість мовного режиму армії на чіткості дій і боездатності. Чим закінчується така "лібералізація" силових структур, нам уже відомо. Іноді "не туди" летять ракети. Побиття українців під час поховання патріарха Мстислава супроводжуване російськими командами й російським матом. Досі мало хто відверто говорить про причини цих трагедій, але ж вони на поверхні, прості — наслідки неповаги до держави, Конституції. У вільній державі так не повинно бути ніколи, навіть у часи крайньої нужди.

Звичайно ж, українську мову неможливо утвердити указами, як слушно вважає Президент України. Це справа сумління кожного громадянина, але умови для того, щоб це сумління виникло і заговорило, треба створювати щоденно. Указами і наказами можна і потрібно змусити людей, які служать державі, ще й виконувати державну функцію щодо мови — відмінно знати, надавати пріоритет і всіма засобами утверджувати в усіх галузях суспільства та в очах світового люду. Навіть негуманно терпіти серед державців тих, хто не поважає державу, а то й ненавидить. У таких людей буде вибір: служити як слід — або поступитися місцем лояльним, законслухняним громадянам. Це співзвучно зі світовим розумінням прав людини — права є не обмежені, поки не суперечать правам інших людей і загальним правилам буття народу. Служиш державі — точно дотримуйся її Конституції і законів.

Володимир ФЕРЕНЦ, заступник голови правління Івано-Франківського обласного об'єднання ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка

Леся РОМАНЧУК

НЕ ЗАЛИШАЙ МЕНЕ ОДНУ

не знала іншої землі і була щаслива. Як Іоланта. Для чого потрібні очі? Дуже просто: щоб плакати!

З іншого боку, вона відчувала, що щось не так, вони не такі, як інші люди, вони тут чужі і, напевне, погані. Вовка, син тітки Наташі й військового дядька, коли хотів дражнитися, глузував: "А ти — дочка ворогів народу!" Це звучало дуже образливо, хоч і не зрозуміло. Тітка Наташа, яка нібито дуже любила розмовляти із Софійкою, часто розпитувала, цікавилася, хто у них буває, про що розмовляють, яких пісень співають, водночас не дозволяла Вовці бавитися з нею, зі Славчиком, із Яринкою. Також називала їх дітьми ворогів народу. Софійка не могла збагнути своєю дитячою голівкою, хто ж вони такі, ці "вороги народу". З невластивою дітям логікою розмірковувала приблизно отак: народ — це всі люди, а вороги народу — це ті, хто проти людей. Це погані, найгірші люди у світі. А найгірші люди, за її класифікацією — чекісти, це вони катували її мамусю й татка. Але ж мама й татко не чекісти, навпаки — вони проти чекістів, отож, чекісти — це Вовка, тітка Наташа і отой їхній дядько в погонах. Знову розмістивши все по полицках, одного разу на дошкульне Вовчине "дочка ворогів" Софійка відповіла: "А ти — чекіст!" І аж заплющила очі з переляку — це ж, напевно, найгіркіша образа з усіх! А Вовці байдуже, він начебто аж задоволений: "Так, я син чекіста!"

Та сварилися вони нечасто. Дітей у селищі було дуже мало, на пальцях перелічити, тому, хочеш не хочеш, доводилося гратися разом, ділитися неумудрими іграшками, їздити на санчатах, бавитися у сніжки. У них було одне дитинство — у глибоких колимських снігах. Одне на всіх, воно не розбирало, де діти ката, а де — жертви.

Батька поховали одразу після новорічних свят. Всюди ще сяяли вогнями та іграшками ялинки. А в їхній хаті оселився холод і печаль. Ні Софія, ні мама Люба ніяк не могли зрозуміти, що трапилося, чому це трапилося, не могли прийняти невідворотності факту.

Непомітно минув Святвечір. Напевно, вперше у житті мама забула про кутю. Завжди, навіть у таборі, дівчата-українки лаштували щось подібне на різдвяну вечерю, навіть у часи великої біди. Біда, що впала на них зараз, була така безмежна, що навіть Боже Різдво не тішило.

Саме на Святвечір до хати постукали.

— Відчиняйте, господарі, гості йдуть, — гучно й радісно привітався з порога здоровенний чолов'яга з величезним пакунком цукерок.

— Ти, напевно, Софійка? Яка ж велика! В якому класі? Ну, тримай, це тобі! Пам'ятаю, ти за цукеркою в окріп могла стрибнути. Чи розлюбила солодке? Бери, не соромся. Клич маму, тата! Ну, виходьте, де поховалися?

Софія з отим важким пакунком у руках стояла, не знаходячи слів, щоб пояснити, де поховалися, власне, де поховали татка. Вона нібито десь бачила цього чоловіка, але дуже давно.

— Ну, Софійко, де тато?

Де тато, Софія тепер і сама не знала. Стояла мовчки. Нарешті видушила:

— Тата немає.

— Як немає? Досі на роботі? От анцихрист! Різдво, а він на совєта вкалує!

— Татко ... не на роботі. Його немає. Зовсім... немає.

Тепер слова видушував уже незнайомий:

— Ти ... ти хочеш сказати, що... що татка немає в Тернополі? — знайшов нарешті найменш страшний з варіантів дядько.

— Ні, ні... — Софія не вміла ще сказати, що батько помер, їй здавалося, поки вона цього нікому не ска-

зала, він може повернутися. Якщо вона вимовить ці слова, ляда впаде остаточно і все, все втрачено...

З ліжка важко підвелася мама. Кинулася до незнайомого.

— Іване? Іване, братику! Доню, це ж Іван Литвин, татів побратим! Ой, Іванку, немає вже нашого Андрія, — заголосила вперше так жалібно, що сім ножів розтяли Софійчине серце, мама. — Поховали ми його. Все витримав, все пройшов, а тут, на волі, дістали його вони...

— Чекісти кляті? — скреготнув зубами дядько. Тепер Софійка упізнала його. Ця людина звідти, з Колими, з її дитинства. А дядько Іван продовжував: — А мені з нового року щось у серце штрикає — їдь до Андрія, їдь до Андрія, кличе він тебе. От і приїхав...

Оплакували батька вже втрех: — Андрій мені за побратима був. Це ближче, ніж рідний брат, Софійко. Першої зими в таборі, найлютішої, найстрашнішої, найважчої, він мені життя врятував. Ми тоді на роботу ходили далеко, кілометрів за шість. Мороз — мінус сорок. Зранку сьорбнеш гарячого, отримаєш пайку — і в ліс... Це зранку трохи сили було. А увечері, коли назад поверталися — все. Падали. Ти ж знаєш, Любо, хто влав — дострілювали, або й так, напівживим з дороги стягали. Шкода кулі, сам замерзне. Пам'ятаєш, як весною страшно було, коли сніг танув, і з'являлися руки, ноги...

— Їх "підсніжниками" називали...

— Посилали спеціальні бригади навесні ці "підсніжники" збирати. Поети, таку їхню... От був би і я серед тих "квіточок", якби не твій батько, Софійко, якби не Андрій. Ми з ним і не знали раніше. Побачив він, що я охляв, от-от упаду, підставив плече. Три кілометри ніс мене до табору. Отакою людиною був твій батько. Брат для брата цього не зробить.

— Як же вам вдалося там вижити, вам обом?

— Після першої зими нас із усього етапу душ двадцять залишилося — самі "доходяги". Якщо чесно працювати, виконувати норму, вижити було неможливо — надто багато сил витрачалося. Андрій це одразу зрозумів, він розумний був, добре математику знав, його ж з гімназії забрали, влаштувався нормувальником, коли новий етап пригнали, і отак помаленьку... А ще — злий був і ненавидів їх. "Я, казав, від землі беру силу, а від снігу — ненависть. Вона допоможе мені вижити." І вижив, усе пройшов, а тут...

— Серце не витримало... — пояснила мама.

Згадалось, як вони приїхали додому, в Україну. На материк.

Там, на далекий півночі, батьківщину називали материком. Ніби то була велика земля, земля материнська, а вони, її безталанні діти, бурею закинуті на острів у ворожому морі, навчилися жити на цьому острові, вижили і жили однією нацією — на повернення додому. На материк.

Там, на материк, тепло. Там зовсім трішечки зими, а решта — літо. Там — ліси, сади, дерева, на яких ростуть різні-різні овочі і фрукти: яблука, грушки, а ще — сливи. Це такі маленькі сині яблука з кісточкою всередині, Софійці одного разу дали спробувати сусіди, що саме повернулися з відпустки — з материка. А ще на тих деревах, фантазувала собі Софія, ростуть помаранчі, помідори, картопля, цибуля. А ще є там, на цьому чарівному материкі, величезне дерево, на якому ростуть кавуни. Якби колись Софії вдалося вилітати на це дерево, вона б з'їла тих кавунів одразу п'ять. Ні, краще вісім. Або десять.

Тут, на вічний мерзлоті, не росло нічого. Власне, саме не росло. Але ж не той народ українці, щоб їсти сушену картоплю, моркву — ні смаку, ні пожив-

ності. Якщо є хоч клептик землі, хоч трішки сонця, хоч дешиця води і бодай один українцеві — у нього обов'язково буде город. Напевно, Робінзон Крузо теж був українцем, думала Софійка. Мама з татом не чекали милостей від природи — брали їх самі.

Мерзлота називається вічною томо, що навіть улітку прогрівається тільки тонкий шар ґрунту, недостатній для того, щоб посадити овочі. Та батько з друзями не дармували: насипали шар родючого ґрунту, огородили грядки дошками, щоб земля не розсипалася — вийшли неначе прямокутні клумби — і посадили цибулю, часник, моркву, картоплю. Доглядали ті грядки-клумби, наче маленьких дітей, і за коротке колимське літо отримували урожай вітамінів.

Згодом батько влаштував справжнє диво: теплицю для вирощування огірків і помідорів. Збудував, засклав дах. От тільки грядки для овочів розташував не на землі, а десь на метрової висоті. На величезні широкі полиці насипав землю, а знизу пустив труби з теплою водою. З материка мамі прислали насіння. З нього в маленьких горщиках вона вирощувала розсаду. Маленькі рослини висаджували в ґрунт, коли було ще холодно, тому для підтримання потрібної температури постійно горіла піч і труби обігрівали споруду. Варто було проспати одне чергування — і праця усього року звелася б нанівець. Та мама й тато по черзі стежили за теплицею — і на кінець літа мали добрий урожай.

Тьотя Наташа називала їх за це "хитрые хохлы" і "кулаки". Кулаки в тата й справді були чималенькі. Софія аж часом шкодувала, що він ніколи не застосує їх проти тих, хто ображає їхню родину.

На материк... Софія не хотіла їхати на материк. Ні, звичайно, добре було б подивитися, як там, погрітися на сонечку, скуштувати дивовижних ягід і фруктів. Та полишати назавжди місце, де виросла, вона не хотіла. Тут вона знає кожен куточок, тут у неї школа, друзі. Тут солки рожево палають Іван-чаєм, а під осінь — рясно червоніють брусниці. Тут випадають глибокі сніги, і можна викопати собі печеру — чисту і світлу, наче королівський палац. А хтозна як буде там. Вона не знала іншого світу, ніж цей, і боялася змін.

І от настав день, коли під крилами літака востанє майнули солки.

Магадан приголомшив Софію своїми розмірами. Щоб обійти його навколо, знадобилася б, мабуть, цілісна година! А будинки! Величезні хмарочоси, по три і навіть п'ять поверхів. Вулицями їздили гігантських розмірів машини, завбільшки з кімнату, вони називалися автобуси.

Потім були літаки. Софії здавалося, що вона вже ніколи не ступить на землю — легітимо, легітимо. Все у тих літаках видавалося гарним і зручним — крісла, круглі віконечка-ілюмінатори, навіть коліска для немовлят передбачена. Стрункі красиві тітоньки у блакитній формі розносять таці з цукерками. Але запах... Специфічний, нудотно-гидкий... Може, запах був причиною, а може й ні. Дівчинку закачувало, і перельоти спочатку з Магадана до Хабаровська, потім до Москви і, нарешті, до Києва злилися в один суцільний кошмарний сон.

У Москві трохи перепочили. Кремль, Цар-Дзвін, Цар-Гармата і всі інші приваби столиці не залишили особливого сліду у пам'яті. Залишився чомусь страх. Софія знала, що саме тут, в Москві, в Кремлі живе головний чекіст, і боялася, що зараз він вийде зі своєї оселі, побачить маму й тата, закричить страшним голосом і знову спровадить їх туди, звідки приїхали — у "зону".

У Москві татко купив їй ляльку — маленьку балеринку і гарне-гарне рожеве пальтечко. А мама напахтила чимось приємним хусточку і приклала Софійці до носика, коли вони знову сідали у літак.

— Це останній літак, донечко, — заспокоювала мама.

Софія закрила носика і зосередилася на ляльці. Десь за годину польоту татко поглянув крізь ілюмінатор униз і урочисто проказав:

— Поглянь, доню, це Україна. Дніпро.

Софія глянула і не побачила жодної різниці. Така ж земля і річка, ну то й що? Оце вже материк? Оце вона, та казкова земля, про яку стільки говорили? Ліси як ліси, і річка нічим не краща. За дні перельоту Софія побачила їх безліч, отих річок, більших, менших, вузьких і широких. А лісів... От тайга — то справді ліс. Що ж у цій землі особливого? Розчаровано обернулася до татка і побачила те, чого ні до, ні після не траплялося з батьком, ні у тюрмі, ні на заслання — він плавав.

Літак торкнувся землі. Софія поглянула на татка і маму. Вони не метушилися, як інші пасажери. Обличчя були такими... Такими серйозними, урочистими, як на Різдво, коли молилися над кутею.

— Андрію, от і вдома. На рідній землі... Як то воно буде?... — Тепер все буде добре, Любонько, все лихе вже позаду. Рушаймо.

— А про мене забули? — ображено смикнула маму за сукню Софія. — В мене сьогодні, между прочим, день народження!

— Не между прочим, а між іншим, доню. Ти тепер на своїй землі, розмовляй своєю мовою. А день народження ми ще відсвяткуємо. Отут, у Києві.

Доки летіли, долаючи часові пояси, час ніби стояв на місці, тому лік дням і ночам зсунувся. В Києві надворі лиш сутеніло, а вдома, на Колими, вже панувала глупа ніч. Софії дуже хотілося спати, тому вона байдуже спостерігала, як тато отримує багаж, а мама біжить назустріч якимось дяді і тьоті. Ба ні, ці тітка й дядько виявилися знайомими, вони прийшли їх зустрічати.

Київ виявився найкрасивішим містом з усіх, що їй довелося побачити за всю подорож. Крайшим навіть за Москву. Високі будинки, широкі вулиці, дерева. А написи на крамницях такими ж буквами, як у "Кобзарі" — над "і" вгорі крапочка!

Вже споночіло. Машина мчала їх спочатку широкими вулицями, а потім — вздовж річки.

— Слухай, друже, загальмуй, ми вийдемо, — попросив татко водія. — Дивись, доню, оце — Дніпро.

Волею долі день народження Софійки випав цього року на неділю, останню неділю липня. Святкували День військово-морського флоту. Уздовж широкого блакитного плеса вишитувалися кораблі Дніпровської флотилії, прикрашені прапорами і вогнями. Розпочався святковий салют. Тисячі вогнів зацвітали у небі, розліталися навсідч, утворюючи то кулі, то квіти, то спіралі. Софії перехопило дух від вражень.

Як же тут гарно, в Україні!

— Татку, — широко відкритими очима вбираючи красу річки, вогнів, міста, прошепотіла Софійка, — а тут, в Україні, щодня так?

— Ні, Софійко, — не зрозумівши глибинної суті запитання, відповів батько, сам у захваті від картини, що відкривалася.

— Татку, — наполягала Софійка, — може, тут так... гарно... щонеділі?

— Ні, донечко, — нарешті зрозумів, до чого вона веде, тато. — Сьогодні в Україні велике свято. — Він не став тлумачити дитині про День військово-морського флоту, пояснив як відчував. — Сьогодні твоє свято, особливий день, день твого народження в Україні. Це вона вітає тебе, свою доню, що так довго була в заслання.

Софія чомусь одразу повірила татові.

Так от чому довкола так гарно! От

16 лютого 1968

3 листа Григора Тютюнника до Олеса Гончара

“Дорогий Олесю Терентійовичу!
Щойно прочитав “Собор”. Орлиний, соколиний роман Ви написали, роман-набат!

О, як засичить ота наша ретроградська гидь, упізнавши сама себе, яке невдоволення Вами висловлять і, звичайно ж, вишепчуть на вушко начальству ображені, старі і новітні (уже наплодилися!) екстремістські жеребчики, що граються у вождиків..., як незручно почуватимуть себе “обдаровані хлопчики”, що шукають собі зручненького, з грошиками, затишку в українській літературі і посміхаються при слові “громадянин” так, ніби все на світі збагнули, знайшли йому ціну, ніби кажуть тими посмішками: “свята наївність”...

Їх шкода. То, може, хоч Ви скажете “Собором”: не туди, отроки, ось вам знамено!..

...Але не тільки це спонукало мене писати Вам... і не стільки це, як велике, радісне почуття гордості за Вас і за народ, що Вас породив. Кажу це не з любові до “високого штилю” — він не личить мені, я не личу йому, — а з глибокого кривного переконання й любові до Вас як до старшого, мудрого і мужнього брата...

ЗАПИСИ ЗІ “ЩОДЕННИКА” Олеса ГОНЧАРА ПРО ГРИГОРА ТЮТЮННИКА

17.XII.73

Вчора заходив Григир Тютюнник. Хмурий, як ніч. Розповів, що вже нема Юрка Пономаренка. Працював такий славний хлопець на кіностудії — сценарист, поет, художник. Всебічно обдарований юнак. Надсилав якось мені свої поетичні мініатюри тонкої, філігранної роботи. І ось нема... Нібито отруївся. Пішов із життя майже водночас з Підпалим. А ще раніш — Симоненко.

Гине цвіт. В самому розквіті, коли б жити та працювати...

А живим?

Цькують Гуцала.

Самого Григора вже тягали на Київську організацію за те, що чимось образив Рудя чи Леваду... Погрожували виключенням.

Драчеві грозять за ту притчу про глухонімого, який скручував голови солов’ям (дехто з лідерів спілчанських прийняв ту притчу на свою адресу)...

Фактично нема й Лукаша — доконав його своїми пасквілями Мещеряк, брудний і брутальний тип, патологічний у своїй ненависті до української культури...

...Суду нема на тих, хто сьогодні цькує українську культуру, хто тебе ображає, оббріхує... По суті ми беззахисні, ніякий закон нас не захищає. Ти “винен” уже тим, що ти письменник український і що мова творів твоїх — українська...

6.III.80

Щойно з Києва приголомшили звісткою: не стало Григора Тютюнника...

З місяць тому бачилися востаннє. Пізно увечері забрів до нас додому, як завше без попередження, після виступу десь перед учителями-заочниками. Був напідпитку і це мені не сподобалось (я йому не раз казав, щоб приходив тільки тверезим)... Був він надзвичайно схвилований, розповідав, як гарно зустрічали його слухачі — вчителі та студенти, признався, яке це дивовижне і вдячне почуття, коли настає мить єднання з аудиторією.

8.III.80

Літературний Київ повен чуток про Григора. На вечорі в ресторані, де він був з дружиною (колектив “Веселки” зустрічав 8 березня), він нібито зовсім не пив, але зловісний “собутильник” весь час сидів біля нього невідцепно і все щось торохтів, а що? Невідомо.

І хоч дружина пішла раніше, але й він, Григир, пішов незабаром, і вдома вони нібито не сварилися, і не о 4-й ночі сталася трагедія, а значно раніше...

В записці, яку він лишив на столі, нібито була всього одна фраза: “Домучуйте інших, а мос

АВТОР ТВОРІВ КЛАСИЧНОЇ ВАРТОСТІ

— так написав про Григора Тютюнника в своєму “Щоденнику” Олесь Гончар. 5 грудня виповнилося 70 років з дня народження цього самобутнього українського прозаїка, який пішов із життя 6 березня 1980 року, залишивши нам свої талановиті книги і вічне питання про загадку любові в житті, у творчості, в письменницькій долі. Григора Михайловича Тютюнника та Олеса Терентійовича Гончара пов’язували стосунки, які можна назвати творчою співпрацею, взаємопідтримкою старшого і молодшого майстрів української літератури. Ми ще не раз повернемося на сторінках нашої газети до цих визначальних постатей українського роману і новелістики, а сьогодні пропонуємо вашій увазі, шановні читачі, уривок з листа Григора Тютюнника та сторінки “Щоденника” Олеса Гончара.

Залишив мені оповідання, яке читав учителям, — “Три зозулі з поклоном”, оповідання чудове.

І ось нема. Після Земляка — це найбільша з втрат. І, виявляється, що й товариш по чарці у них був один і той же — вічний вкорочувач віку.

Великий це для нашої літератури удар. Адже пішов автор творів класичної вартості, відійшов з поля битви наш український Шукшин.

Вічна пам’ять тобі, друже.

Так рано судилося покинути світ обом цим лицарями з-під Беевої гори, братам-однодумцям... (Так у щоденнику — В. Г.).

Хто їх замінить у цій багатостраждальній літературі?

...Під час того останнього візиту Григир розповів, що жив перед цим — тиждень чи два у Броварському районі, в старій хаті, відкуплений товаришем у якоїсь ворожки, сам піч топив (невдалу — димила, чадила), дрова колов, а ночами про ворожку думав... Порадив був йому написати оповідання (яке так би й назвати: “У ворожчиній хаті”), пораду він ніби й прийняв, а от чи написати встиг?

все спалить”. За іншою версією, замість “домучуйте” нібито було “доїдайте”, а кому був адресований цей докір — теж невідомо.

Дехто каже, що дитячу премію він сприйняв як образу, що в рік ювілею свого він сподівався (й мав для цього всі підстави) на Шевченківську, на ту саму, що її пожер той ненаситець (нерозб.), який, зрештою, мав змогу зробити красивий жест і відмовитись на користь Григора... Але де там! Не такі апетити... Крокодилачі! І ті, хто годував удава, напихав йому пельку цією премією, теж мали б нести моральну відповідальність... Бо підтримай вони Григора відзнакою достойною, а не лицемірною (так нібито назвав дитячу свою премію), може б, зараз він жив?! Була якась крутна довкола нього — так багато хто вважає. Чи не навмисне хтось навіював на цю самолюбиву, вкрай емоційну натуру чад пригніченості й депресії? Та ще й пускають підлі чутки: “біла гарячка”... Це щоб і в могилі поганьбити, принизити. Нема меж цинізму і підлості!

Ліна Костенко на похороні комусь нібито сказала застережно: “Ізолюйтеся від людей!”

Страшна своїм відчаєм фраза... Крик часу. В розумінні — ізолюйтеся від навіювачів, пліткарів, “собутильників”, бо то круки, бо й ще на когось навіть...

21.III.80

Приїздили діти зі Львова, з 36-ї СШ — робітничий мікрорайон автобусного заводу. Такі славні діти, і вчителька в них справжня — Мирослава Василівна Мороз-Зваричевська...

Діти ці подарували мені збірник своєї творчості (прози, поезії, малюнків) з написом:

“Від сонця,

Від весни.

Від ваших друзів”.

А пошта принесла анонімного листа, що стосується смерті Григора Тютюнника. Видно, хтось із близького оточення, бо знає про небіжчика багато. “Минуло 12 годин, як перестало битися його серце, а любі “друзі”... з’явилися до розгубленої вдови і вигребли всю його спадщину... Тепер, мабуть, “друзі” вичитують не вельми приємні компліменти на свою адресу і вирішують, що пустити у вічність, а що — ні”... “Присуджена премія — це продумане вбивство. Далі жити він уже не міг”.

Невідомець волає, щоб я не дав паплюжити Григорове ім’я...

Багато загадок загадав лист. А тут ще додають усно, хто знав Григорів настрої, що він справді й не збирався премію одержувати “піонерську”, бо вважав нібито, що то була б комедія, “реабілітація ні в чому не винного”.

Так важко на душі. Треба комусь показати цього листа, що хоч і без підпису, але, почуваясь, написаний кров’ю серця.

Якось Григир читав другові листа від матері.

Вислови такі:

— Помідри червоніють до неба...

— Земля така ще холодна, хоч сама її грій...

Таке мислення. Поетичне сприймання в самому роду — навіть чи не генетична властивість? Звідси й виник в літературі цей женьшеневий куш Тютюнників.

15 листопада 1980

Із статті про Григора Тютюнника “Живописець правди”: “Він любив товариство, любив людей мужніх, веселих, і сам був таким, внутрішня мужність його, здавалось, не має меж, та, мабуть, він тільки сам знав, як легко його ранили, яка буває незахищена перед болем ця ніби нічому й не піддатна душа...”

А ще він любив слово (це ж так видно з його оповідань!), любив його як голос рідної землі, як поклик материзни, як те, що заповідано тобі від глибини віків, адже кожна мова — це джерело творчої духовності, це той запас генетичної сили й краси, що його народ передає тобі, щоб ти був, щоб не став німим, безголо-сим...

Григорові Тютюннику було властиве винятково серйозне ставлення до своєї праці. Він ніс в літературу лише те, що вважав для людей вкрай необхідним, те, що побачив у житті своїм зірким і проникливим поглядом. Це був письменник, чітких нових оповідань ми завжди чекали, ми знаходили в його творах живі пристрасті, сучасні характери, самобутні, колоритні, що поставали справді як художні відкриття...

Не кожному із тих, хто пише, вдається здобути визнання сучасників, залишити слід у серцях людей.

Григир Тютюнник прийшов до читачів своїх чесно, надійно, надовго

● Прийшов, щоб не розлучатись”.

ШАНА ВИЗНАЧНОМУ НОВЕЛІСТОВІ

Літературний вечір, присвячений сімдесятиріччю від дня народження Григора Тютюнника, відбувся минулої середи в Українському домі столиці.

Постать незабутнього Григора поєднала усіх, хто знав визначного новеліста особисто, хто любив його творчість, кому й досі відлунує в душі трепетний голос тонкого знавця долі українського селянства.

Вів вечір Петро Засенко, який пригадав чимало епізодів своєї багатолітньої й зворушливої дружби з Г. Тютюнником, цікавими були виступи доктора філології Анатолія Погрібного, літературознавця Лариси Мороз, поета Олексія Довгого. Письменник та артист Григорій Булах читав талановиту прозу Майстра.

Звучали на вечорі також “Три зозулі з поклоном” у виконанні заслуженого артиста України Василя Обручова і відомого бандуриста Віктора Лісовола.

● Борис СПИСАРЕНКО

ЗА МЕЖУ НЕВІДОМУ...

У першу зимову ніч навіки зупинилося мужнє і гаряче серце Володимира Омеляновича Забаштанського — видатного українського поета, людини виняткового таланту й працелюбства, громадянина-патріота, вихователя літературної молоді.

Володимир Забаштанський народився 5 жовтня 1940 року в селі Браїлові Жмеринського району Вінницької області в сім’ї робітника. З шести років залишився без батька. З раннього дитинства йому довелося не тільки навчатися в школі, а й працювати нарівні з дорослими. Після семирічки навчався у будівельній школі на Донбасі, працював малярем на будівництві, їздив у Браїлівському радгоспі, помічником кочегара на цукрозаводі, бутоломом у гранітних кар’єрах. У вісімнадцятирічному віці внаслідок трагічного випадку втратив очі й руки. Юнак довго лікувався, після чого — із золотою медаллю закінчив школу робітничої молоді і з відзнакою — філологічний факультет Київського університету ім. Т. Г. Шевченка.

Своїм одержимим життям та літературною творчістю він належав до славетної когорти поетів-шістдесятників: правдивий і сміливий, дивовижно добрий до людей, незрадливий у дружбі та любові. Молоді поети називали його своїм літературним батьком, а старші колеги — чистою совістю нашої літератури. Він єдиний із поетів був нагороджений орденом “За мужність”, удостоєний високої Шевченківської премії.

Для нас, просвітян, Володимир Забаштанський назавжди залишиться вірним побратимом, справжнім охоронцем рідної мови, незнищенної української ідеї. Ще у минулому місяці ми схвилювано читали вірші нашого улюбленого поета в газеті “Слово Просвіти”, вітали його з

премією імені В. Свідзинського. Нам відомо, що великий життєлюб В. Забаштанський із готовою поетичною добірки на прохання своїх друзів випутив вірша “Потому”. Скільки ж тут печалі перед проминулістю життя, де “листка одного знов не стало на дереві”. Як важко він прощався з білим світом!

Ідучи “за межу невідому”, Володимир Забаштанський заповів нам безсмертну любов до життя, до рідної матері-України.

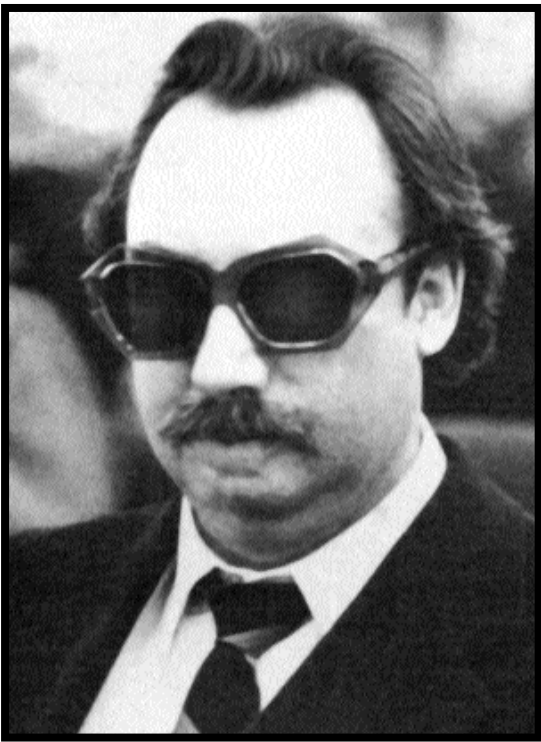
Центральне Правління
Всеукраїнського товариства
“Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка,
редакція газети
“Слово Просвіти”

Володимир
ЗАБАШТАНСЬКИЙ

ПОТОМУ

Вже й моє покоління
відходить за пруг
За високі і вічно зачинені двері.
Залишається все,
як було надовкруг,
Та листка одного знов
не стало на дереві.

Поодинці відходиш у даль назавжди,
І тому не помітно ніколи відходу.

І не можна нікого вблагати: “Зажди!
Я ж із цвіту свого не діждав іще плоду”.

Поодинці закручує всіх крутія,
Все туди, лиш туди, за межу невідому.
Нині цей, завтра той, але тільки не я —
Я пізніше — потому, потому, потому...

САРМА ЗВУЧИТЬ, ЯК СУРМА...

Пам'яті Миколи Сарми-Соколовського

Це ім'я стало мені відоме у вісімдесяти роки двадцятого століття. Відшукуючи портрети бандуристів, аби проілюструвати задуману збірку віршів "Гомери України", знайшов і світлинку із зображенням кобзаря, художника, діяча національно-визвольного руху Миколи Сарми-Соколовського. На тій світлинці він молодий красень, у вишиванці, з бандурою в руках. На жаль, не довелося мені почути його гри та співу, але цю прогалину заповнили численні вірші розмаїтих ритмів, добре віднайдений звукопис рідної, пісенної мови. Мелодійність, розкутість, вільність віршованої мови, поєднані зі свіжістю думки, логічна послідовність викладу змісту — все приваблювало, збагачувало уявний образ людини поважного віку.

Чимало інтимних, глибоко ліричних віршів, та переважна більшість тих, що потрапляли до мого зору, високопатріотичного звучання, і при такому знайомстві з віршами раптово з'явилася думка: "Сарма звучить, як сурма! Слово Сарми — закличне, сурма теж хіба не кличе до наступу, до дії, до перемоги?"

Виникло бажання обов'язково привітати його з днем народження, з високою датою. Стало відомо, що його спіткала важка недуга. Про це і він сам повідомляв у листі, котрого продиктував своїй дружині Варварі Степанівні, а вона й надіслала мені.

Сумно стає від багатьох віршів. От хоча б і такого:

*Перед кожним моїм бажанням
зачинені двері.
Щоб, нарешті, відчинилися —
треба довго в них стукати.*

*Та є в мене такі бажання,
перед якими двері
аніколи не відчиняться,
бо я вже втратив силу
стукати в них.*

19 травня 2000 року Україна відзначала 90-річчя з дня народження свого славного сина. І перед ним, ніби в калейдоскопі, миготіли епізоди власного життя, як рядки автобіографії:

*...три втечі з-під конвою,
два роки партизанки,
пастка оперативників МГБ,
трибунал,
п'ятнадцять днів смертної камери,
із заміною розстрілу
на двадцять п'ять років
північних концтаборів,
де я з попереднім ув'язненням
відбув сімнадцять років.
Як наслідок мого давноминулого,
мене мучить кашель:
щоб викашляти колючий дріт,
я б'ю себе кулаком у груди,
аж мені черепом відпльовують:
Карелія, Інта, Мордовія.*

Після мого вітання почалося і листування. Отримую від нього одну за одною книжки: "Коріння пам'яті" (1997 р.), "Дорогою жнив" (2000 р.), "Моя причетність до ОУН" (Видання журналу "Самостійна Україна", Київ—Торонто).

Я теж надіслав йому книжку, а незабаром і вірша, присвяченого йому. Він охоче відповідав мені і була відчутна радість, що з'явився ще один адресат у нього, адже він важко хворий і не має живого зв'язку з людьми, прикутий до ліжка... А перекинутися словом, то вже ніби зустріч, хоча й не тривала.

Ці кілька листів передають його стан. Хай же познайомиться з ними й читач.

"Дорогий друже Олексю, здоров, славний!"

Оскільки ти козак, то я Тебе по-батькові не величаю, хоч і поважаю дуже, як відомого поета України. Ти напевне колись мав розкішного чуба, від якого залишилася половина біля лівого вуха, яка виглядає сивим крилом. Ти увесь час намагаєшся сиве крило накинати на лисину, однак Ти далеко летиш і сягнув аж до журналу "Визвольний шлях", що видається в далекому Лондоні

(справді, два вірші були там передруковані з українських видань. — О. Ю.). Твої вірші воістину досконалі. "Визвольний шлях" охоче друкує і мої вірші теж. Друкую й новели. Якщо Тобі не довелося прочитати мою новелу, постарайся прочитати. Вона називається "Пролог". Ти у листі назвав мене Гомером, але я ще Гомер тільки до половини, бо ще трохи бачу. Все одно цього листа друкує моя дружина. Я, як переконаний націоналіст та багаторічний в'язень советської імперії, довго був підпальним каральної цензури і лише зараз я дихаю вільно і навіть 23 травня цього року мені вручено диплом лауреата премії Фонду ім. Т. Шевченка. А це значить — я переміг, але моя радість у сумі з гіркотою: вже п'ять років, як я паралізований і моя бандура п'ять років німує на стіні, наче та шпаківня-пустка. Я кобзарство започаткував ще у Миргороді з 1927 року від кобзаря Івана Максимовича Яроша, який хлопчаком був поводитирем у Михайла Кравченка. А вже юнаком став кобзарем. У 1930 році за мою причетність до підпільної організації СУМ мене було засуджено на п'ять років Соловецьких таборів, що були розташовані в лісах Карелії. Покарання я відбував на Парандовському тракті, де сам собі зробив бандуру і розважав співом та грою бідних невольників. І вже тоді я знав думу про Мазепу. Пізніше, коли вже збудувався Біломорський канал, я сфотографувався в селі Шижня. Світлина збереглася, датована 1932 роком. Це було дуже давно. Карелія наче наснилася мені. А в 1997 році фундація ім. Олега Ольжича видала мою книжку поезій "Коріння пам'яті", і я тобі, як побратимові, надсилаю це "Коріння", як часточку свого серця. Якщо Ти цікавишся історією кобзарства, то звертайся до мене. Я дуже багато кобзарів знав і Тобі охоче розповім. Бажаю Тобі, друже, міцного здоров'я. Коли одержиш книжку "Коріння", телефонуй: 2-29-43. З Тобою говоритиме моя дружина, яка тебе вітає, як нашого спільного друга.

Молитовно Твій о. Микола Сарма-Соколовський.

Красно дякую за вітання з ювілеєм. Для мене була вельми приємна несподіванка. 30.6.2000 р."

Книжка справила на мене добре враження і свої думки я висловив у листі до нього. Ось частинка з листа.

"Прочитав Вашу книгу, переживав побратньому Вашу Голготу. Слава Богу, що Ви розповіли поетично, схвильовано про своє життя-буття, затаврували нелюдів, катів нашого народу. Ваші короткі вірші, наче влучні кулі..."

Надсилаю свою книжку "Гомери України". Ваше життя викликає в мене багато думок, поруч з Вами в моїй уяві проходить велика галерея справжніх синів України, борців за її Волю. Уклоняюсь їх пам'яті і Вам.

Бажаю, щоб завжди було з Вами оте почуття, передане у віршах "Постукаю серцем у браму", хай переважає настрій, який огорнув і мене:

*Любов — це коли хочеться
дивитись і дивитись,
слухати і
відчувати й відчувати...*

(Лист від 17. VII. 2000 р.)

Сарма-Соколовський, закоханий у поезію Павла Тичини, Володимира Сосюри, знайомиться навіть в останні свої літа з поетичними новинками, і до своїх віршів, як епіграфі, бере рядки наших класиків. Із вірша Сосюри, за своїм настроєм, ставить слова "Такий я ніжний, такий тривожний", або з Тичини "Надо мною, підо мною горять світи"... Слова Олександра Олеся "Сміються, плачуть солов'ї" викликали в нього такі рядки:

*Я завше вірив у свободу,
А нині маємо її,
І знов сміються солов'ї
І б'ють піснями в груди, —
Любімо ж Україну всі,
бо другої не буде.*

І сина Олеся — Олега Ольжича — шаює не лише як діяча визвольної боротьби за Україну, а й за його поезію. Йому не давало спокою забруднення нашої мови, засилення низькопробної літератури типу "руський мат", порнографії. Він любить образотворче мистецтво і навіть у нестерпній ситуації, під арештом, йому мріється:

*...бачу диво:
вже хата біла, а не мур,
квітнуть квіти Катерини Білокур.
а з нею — моя півонія кривава.*

В одному листі він висловлює своє бажання розповісти мені про багатьох кобзарів, яких він знав, але так і не пощастило скористатися його обізнаністю в кобзарстві. Навіть у тяжкий час недуги його не покидала думка про долю рідного краю:

*Мені болить і нині Україна:
яку ж її покину по собі?!*
Рожевих мрій розпалась павутина —
нам далі нидіти в журбі.
А все одна у нас халепка,
колись про неї написав Мазепа:
"Всі покою щиро прагнуть,
А не в еден гуж тягнуть:
Той направо, той наліво,
А всі — браття, то-то диво!"

Я надіслав свою збірку "Пізня осінь". Отримую відповідь:

"Дорогий друже Олексю, здоров, славний поете України! Я прещиро вдячний Тобі за чудовий вірш, присвячений мені, і дякую за книжку "Пізня осінь", але прочитати її моя Варя ще всю не встигла. Вона друкує все, що я диктую: на кінцевій зупинці намагаюся якнайбільше зробити. Та на заваді моя сліпота. Ти, Олексю, мене тишиш своєю справжньою дружбою. Фундація ім. Олега Ольжича запланувала видати книжку моїх тридцяти новел. Я чекав нетерпляче її виходу в світ, бо мене страшило політична ситуація "доктрини" Президента. Лише покладаюся на Бога.

Друже Олексю, обов'язково надішли мені адресу Спілки кобзарів з індексом та прізвищем голови Спілки. Вже авансую Тебе широко вдячністю. Тебе вітає моя дружина. І дай Боже, щоб лист цей не був останній, бо стан мого здоров'я вельми хисткий. Однак міцно обіймаю Тебе, мій хороший друже. Зичу Тобі всіх гараздів і швидкого одужання після операції. Молитовно Твій Микола Сарма-Соколовський.

13. V. 2001 р."

Час іде. Від Миколи Мірошніченка довідаюся про погіршення стану здоров'я патріота-кобзаря. Та ось таки знову отримую листа.

"Дорогий друже Олексю, здоров, славний поете!"

Я давно тебе бачив, однак ясно пам'ятаю, не тільки Твого сивого чуба, подібного до крила. І пам'ятаю Твої рахманні очі, повні творчої мислі. (Певне ж таки, ми бачились у Дмитра Паламарчука в Ірпені, але то

така давня зустріч та й занадто коротка, що я не можу, хоч туманно, пригадати її... Запитати ж Паламарчука теж не можу, бо його кілька літ як провели в найдовшу дорогу. — О. Ю.) Мислю і я, навіть спілюючи і щось пишу. Надсилаю тобі мій скромний поетичний дорожок, збережи його, як пам'ять про мученика-поета. А я Тебе, друже, пам'ятаю і на тому світі. А що є Бог, так свідчить поява на Україні Папи Римського, як гостя, Найсвятішої особи, перед якою навіть схилився наш Президент Кучма, який у політичній боротьбі виграв, не зважаючи на Москву. Багатьом політикам варто переглянути своє ставлення до Кучми. Я вірю, що у майбутніх президентських виборах виграє Віктор Ющенко. За нього може проголосувати багато українців. Допоможи пану Віктору і нам усім, Милосердний Боже! А тобі, друже, я і моя дружина бажаємо міцного здоров'я та всіх гараздів!

Молитовно Твій
о. Микола Сарма-Соколовський.
29.6.2001 р."
До конверта вложено вірші.

Микола Сарма-Соколовський

ЗА ПІЗНЬОЇ ОСЕНИ

*Нев'янучому співцеві
української поезії Олексі Ющенкові*

*Мряка у небі і на землі.
У ній криється село
в непорушній тиші.
Одлетіли останні журавлі,
однак лишилися тепло
Твоїх гоїних віршів.*

29. 6. 2001 р.

І насамкінець:

МОЯ СКАРГА

*"І кропилом будем, бра-
те,
нову хату вимітати".
Т. Шевченко*

*Ще немає України,
Маємо лиш назву.
І з духовної руїни
вийдемо не зразу.
Біда наша знов і знову
Здається марою:
Занедбали рідну мову,
цвєнькаєм чужою.
В церквах наших жпєпастирі —
носії омани,
Молитви їх не пластирі —
сінь в Господні рани.
А отара як отара,
їй би тільки ризи
та високі митри:
ошукані руколизи
патріархом хитрим
всєнької Росії
другим Олексієм.
Час до праці, брати, стати,
щоб робилось діло —
вимітаймо нашу хату
московським кропилом!
2001 р."*

На цьому й закінчилося наше листування.

Невдовзі земля Новоселиці, як називав кобзар місто Новомосковськ, а область Січеславською, прийняла славного сина у вічні обійми...

Виконую кобзареве прохання — аби зберігся його останній подих у останньому вірші, закінчую ним цю оповідь, та додаю ще її кількома рядками вірша, присвяченого йому:

*Я кобзи Вашої вчуваю гру:
То серце обізвалося грозово,
То Ваша обізвалася душа,
І "САРМА" вже звучить,
як "СУРМА" — слово, —
Воно до мене в гості вируша.
То ж Ваше слово визріле, пророче,
На крилах соколиних доліта,
І вірю я — побачать Ваші очі,
Як розцвіте Вкраїна золота,
Омріяна,
нескорена,
жадана,
Спаливши віковічні горе, лжу,
І скаже: — Слово Сарми полум'яне
На довіг літа людям збережу!*

КОЛО-ЧАКРА, ЧАКРАДЕВ, КОЛОДІЙ

КОЛОДІЙ І ХОЛІ — СВЯТО УКРАЇНСЬКЕ, СВЯТО ІНДІЙСЬКЕ

Серед українських свят, які дійшли до нас із сивої давнини, є і трохи призабутий *Колодїй*, відзначаючий упродовж тижня навесні, коли стрічаються весна і зима. Що засвідчує зв'язок свята з Сонцем, бо колісницю Сонця в індійській міфології мчить семерик коней, які символізують дні тижня.

Свято багате на обрядові дії. Першого дня відзначають народина Колодія. Кладуть на стіл полінець і сповивають його — отже, Колодїй народився. Тричі обходять довкола столу, славлячи Колодія, Сонце й Весну, потім сідають за стіл: "Пошануймо, люди добрі, наше Сонечко весняне, яке прибуло до нас в образі Колодія". На столі обрядові напої та наїдки. Літніх, недужих і дітей причащають "Колодїєвими напоями" з цілющих трав, що їх радять пити особливо кволим. Колодїєві напої підносять ще й сварливим та заздрисним (УНМ, 322 — 327).

Колодїй — понеділок сирного тижня, коли справляють *колодку*. *Колодка* тут — полінець: цього дня заміжні жінки прив'язують його до ноги нежонатого парубка. І той мусить *волочити колодку*, поки не відкупиться. *Справляти колодія* — випивати на викуп за *колодку*. А *віддавати колодку* — звичай, коли на Пасху дічина христосується з парубком і дає йому писанку. За це хлопець має *найняти танець* — замовити музику до танцю.

Колодка — і замок (взяти в *колодки* — замкнути). Що цілком прикладається до заповненого злими зимовими силами Сонця. В'язницю треба одімкнути, щоб сонце вийшло, народилося. *Вбиватися в колодки* — набиратися сили.

Колодїй, сирний тиждень і масляна взаємопов'язані й мають чимало спільного з Холі, індійським святом весни, яке завершує холодний сезон і пов'язується з сонячним богом Вішну — Всевишнім. І для Колодія, і для Холі характерні ритуали, пов'язані з магією родючості: їх, як на дослідників, індоарії принесли з місць свого попереднього проживання, тобто і з України. Обрядово-магічні дії дійства на весняне рівнодення близькі до пасхальної обрядовості, що сходиться до язичницьких часів — вона перейшла до пасхальної обрядовості слов'янських народів, серед них і українців.

Колодїй причетний до весняного рівнодення і відзначається в лютому. Холі теж пов'язане з весняним рівноденням і відзначається в місяці пхальгун (лютий-березень за індійським місячним календарем, відлік днів — із середини місяця).

Первісний звичай фарбувати курячі яйця трансформувалося в обливання на Холі один одного розчиненими фарбами, особливо червоною. І в слов'ян, і в індійців червоний колір пов'язаний із родючістю, снагою (барва воїнського стану — червона). На масляну в деяких слов'янських ареалах возять жердину з колесом, яке весь час крутять. А на Холі танцюють довкола жердини з колесом угорі (символом Сонця) і крутять його мотузками.

У Колодїї відчутні сліди матриархату. Це суто жіноче свято — на ньому верховодять жінки. А на Холі дічина або жінка може залишатися до будь-якого хлопця чи чоловіка. Може навіть безкарно лупцювати його, якщо той не сприймає її залицяння.

На Колодія жінки та чоловіки бенкетують і співають сороміцьких пісень. І тільки на Холі можна вживати алкогольні напої й співати подібних пісень. В оселях, на сходках і навіть у храмах декламуються еротичні уривки з "Багавати-пурани" — твору про життя Крішні.

Інша назва Колодія — *Сирний*

тиждень. Навколо "колодки" на столі розставляють вареники з сиром, масло, сметану, яйця й горілку. Для свят Крішніного кола неодмінні молочні продукти, надто кисле молоко, з яким пов'язаний навіть особливий обряд. Сам Крішна — пастух, зріс серед пастухів. Існує безліч оповідей про те, як малий Крішна цупив у пастушок сир, масло, сметану й молоко.

На Колодія танцюють колові танці. А на Холі дівчата й заміжні жінки імітують хороводи юних пастушок навколо Крішні. А Крішна в Індії — бог насамперед жінок.

На Колодія жінки випивають у корчмі на виручені за "колодку" гроші. На Холі гурти ходять по селу з піснями й танцями, а зароблене йде на колективне чагування.

Крішна-дитина

Особливість Колодія — соціальна рівність. Тут не важить, багатий ти чи бідний, вищий стану чи нижчого. Те саме маємо і в Холі, найдемократичнішому з усіх індійських свят — на ньому всі рівні. З чого висновують, що свято надзвичайно давнє.

На Колодія навіть перевсварені забувають взаємні образи й мирно відзначають свято. На це свято належало миритися. Сьомого дня, з відходом Колодія, на цілий рік мали одійти заздрощі й ворожнеча. Так і на Холі — тут не буває образ, що б хто не витівав.

Степан Килимник схильний гадати, що "колодка" — "узи Гіменей" і що в основі свята — давнє божество шлюбу (УР, 24). В індійській міфології Вішну і його дружина Лакшмі (балт. *Лайме*, слов. *Лада*) пов'язані з одруженням і сімейною злагодою. Коли розгніваний Шіва спопелив бога кохання Каму, той відродився як син Крішні й Рукміні (пор. латиське прізвище *Рукмане*). А Крішна й Рукміні функціонально тотожні Вішну й Лакшмі.

УКРАЇНСЬКЕ КОЛО, ІНДІЙСЬКА ЧАКРА

Коло в назві *Колодїй* може означати — "сонце", "сонячний диск" (*Колесом, колесом сонечко вгору йде*). Українському *коло* відповідає санскр. *чакра*, споріднене з авест. *чахра*, грец. *киклос* і лат. *циклос* — "коло", "колесо", "круг".

У санскриті *чакра* — *колесо, диск, район, округ, спілка, військо, влада* (СРС, 204) і теж пов'язане з Сонцем. Сонце має епітети *Чакра, Чакрабанду*, ("З диском"), *Чакравара* — "Брама Сонця" (санскр. *dva* — "двері", "ворота") та ін. (HN, 80—81).

Чакра-диск — атрибут і зброя Вішну-Крішні. Вішну — сонячне божество, а Крішна — його земне втілення. Саме з Сонця-Сур'я викувано диск-чакру для Вішну й тризубець для Шиви. І Вішну має імена *Чакрагріт, Чакрадгара, Чакрапані* —

"Чакродержець", *Чакреша, Чакрешвара* — "Владика чакри", *Чакраюдга* — "Озброєний чакрою" (HN, 80—81). Санскр. *чакра* й укр. *коло* творять багато значеннєво тотожних термінів і словосполучень:

чакраяна — віз, укр. *кола* (*Вийди, мила, з коли, покажи личенько родові*);

чакра — обрій. Укр. *видноколо, виднокруг* (*Вже сонце в крузі*);

чакра — гурт, спілка. Пор. *коло родичів, коло друзів*. У запорожців *козацьке коло* (рада), *віщове колесо, судне колесо* — судові збори козаків, *радне колесо* — збори з важливих питань;

чакра — вир. Укр. *коловорот, коловерт, коловертень*;

чакра — коловий танок. Укр. *коло* — танок;

чакра — територія, область. Укр. *околиця, округа*. Індія колись ділилася на округи — *чакри* (*чакли*). Тому був термін *чакрадар* (*чакладар*) — "начальник округи", який сьогодні став прізвищем;

чакрават — вихор. Укр. *круговерт, коловерт*;

чакрадріш — видноколо (санскр. *drish* споріднене з укр. *зриту*);

чакра-в'юха — колове розташування людей або військ (*Увесь поїзд із музиками їде за молодим і стає коло діжі кругом* — *колесом*). Запорожці не раз захищалися, обгородившись возами;

гхаті-чакра, "колесо з глеками" — колодязь. Укр. *колодязь* містить *коло* — "колесо" й означає "колотят", "витягання води колесом". *Гхаті-чакра*, колесо з глеками — сучасний *чигир*. Цей пристрій діставати воду знає ще "Рігведа". Укр. *коліш* — колесо на валу над колодязем (у хінді *чакрі*). Індійське *Чакрапур* — "Чакропіль" тотожне українському *Чигирин*. А пенджабське воїнське ім'я *Чухир* (похідне від *чакра*) тотожне українському прізвищу *Чигир* (детальніше про *чигир* і *Чигирин*: ТРС, 120—130); *Чакраван*, "Наділений чакрою" — ім'я (санскр. *ван* — суфікс, наявний у слов'янських іменах *Іван-*

індійський кіноактор (його дочка — *Швета*).

Індійському *Чакраварті-Чокроборті* відповідає слов'янське прізвище *Коловерт*. Його мав боярин Євпатій *Коловерт*, захисник Рязані від татаро-монголів (XIII ст.). *Чакраварті-Чокроборті-Коловерт* — воїнське ім'я, а в назві *Рязань* якраз і відбито термін на означення воїна — *радзянь*. Тож назва *Рязань* означає "Воїнь".

ІНДІЙСЬКИЙ ЧАКРАДЕВ, УКРАЇНСЬКИЙ КОЛОДІЙ

З українських даних випливає, що Колодїй — давнє, ще дохристиянське божество, якому поклонялися наші предки. Оскільки свято весняне й у ньому виразні сонячні мотиви, то, найімовірніше, йдеться про молоде весняне Сонце, яке увиходить в силу, збільшує день, проганяє холоди й несе тепло. А з ними — весну, пробудження землі, врожай і добробут.

"Рігведа" знає "колесо Сонця". Важливу роль колесо-чакра відігравало під час обрядів, пов'язаних із двома сонячними фазами — весняним рівноденням (масниці, масляна) і літнім сонцестоянням (Купала). А Колодїй — з масницького циклу (*цикл* теж *чакра-коло*). На масляну, зустрічаючи весняне сонце, возять жердину з колесом, яке весь час обертається; потім це колесо спалюють. У чехів була старовинна гра — пошуки золотого кільця-Сонця, схованого за хмарами й зимовими туманами.

Тож і *Коло* в назві *Колодїй* може уособлювати Сонце й означати "Сонце". А *дій* або *дей* споріднюється із санскр. *deva* й хінді *dev* — "бог". Прізвище *Дей* побутує в українців, *дей* входить у двоосновні козацькі й сучасні прізвища (*Болудей, Білдей,*

Сонце-Сур'я

Крішні.

Тож у такому разі *Чакрадев* і *Колодїй* означають не лише *Чакробог* і *Колобог*, а й *Сонцебог*. Грецький Аполлон — сонячне божество, як і Вішну-Крішна. І теж має диск, що символізує Сонце. Боспорські правителі шанували Аполлона. Скажімо, 180 року до н.е. цар Перісад IV (ім'я має індійські паралелі), підніс знаменитому святилищу Аполлона в Дельфах золоту таріль, яка символізувала Сонце. А грецький Аполлон, індійський *Гопалан-Гопала* й український *Купала* тотожні і функціонально, і походженням імен (ТРС, 93 — 99). Аполлон і Гопалан-Гопала-Купала вічно юні, епітет Аполлона — *Юний бог*.

Тож *Чакрадева-Чакрадев-Чакробог-Сонцебог* на означення Вішну-Крішні — значеннєвий двійник *Колодея-Колодїя-Колобога-Сонцебога*. Вони пов'язані з народженням Юного, Весняного Сонця. "Влесова книга" знає божества *Вишень* і *Кришень*, а ці імена в нинішніх українців — прізвища. Так само в українців відбите й прізвище *Колодїй*, пов'язане з цими божествами. От хоча б у письменників: поети Василь *Колодїй* і Віталій *Колодїй*, прозаїк Євген *Колодїчук*.

Слід зазначити й таке: назви свят *Колодїй* і *Холі* (*Хола, Холака*) виявляють фонетичну подібність. Як і англ. *holyday* (*холідей*) — "свято", "канікули" (досл. "святний день"). І як в українців побутує прізвище *Колодїй*, так у англійців побутує прізвище *Холідей*.

Колодїй збирав людей у тісне родинне коло. Тому *коло* в імені *Колодїй* може споріднюватися і з санскр. *kula* — "родина", "рід". І тоді санскритське ім'я *Куладева* (хінді *Куль-дев*) — "Родинне/Родове божество" знову-таки відповідатиме українському прізвищу *Колодей, Колодїй*.

Ой спасибі, Колодію,
Що зібрав докупки.
Гостювали, цілувались,
Аж злипались губки.

СРС — Санскритско-русский словарь. — М., 1978.

ТРС — *Маливайко С. І.* Таємниці розкриває санскрит. — К., 2000.

УНМ — *Товстуха Є. С.* Українська народна медицина. — К., 1994.

УР — *Килимник С.* Український рік у народних звичаях. Кн. II. — К., 1994.

HN — *Gandhi, Maneka. Hindu Names.* — New Delhi, 1993.

Степан НАЛИВАЙКО

Хоровод на честь Крішні

Іван-Йован, Радован, Милован). Ім'я може відповідати слов. *Коливан; чакравартін* — "чакровертун", "колесовертун". Найвищий титул самодержавного царя в Давній Індії, цар над царями. Колись важливий термін, а сьогодні — прізвище *Чакраварті, Чокроборті* (бенгальська форма). Двоє бенгальців із прізвищем *Чокроборті* прислужилися й Україні: один переклав бенгальською давньоукраїнське "Слово о полку Ігоревім", а другий написав для індійських бібліотек підручник української мови. Мітхун *Чакраварті* — відомий

Матирдей тощо). Ім'я *Балудей* засвідчують боспорські написи III століття, як і імена *Сакдей, Хардей, Гермодей* — всі вони мають індійських двійників. Причому імена й прізвища з *дей-дій* не іранські, бо в іранських мовах *дев* несе негатив — "злий дух", "демон". Позитивне *дев* тільки в індійських, слов'янських і грецьких мовах. Тож цілком можливо, що й *Колодїй* містить *дій* — "бог". І що *Колодїй* означає *Колобог, Сонцебог*, мовою хінді *Чакрадев* (санскр. *Чакрадева*). А ім'я *Чакрадев* справді існує, причому належить воно Вішну-

— Ви, знана поетеса, очолюєте ось уже майже п'ять років одне із провідних видань краю — газету "Буковинське віче". Як почувастесь на цій посаді?

— Як і кожен поет, я була романтиком з відкритою до всіх душею.

"Ви повинні виробити в собі чиновника", — рекомендували мені старші й досвідченіші люди, коли я стала головним редактором. Чиновницький досвід до поетів не дуже пристає. Тому моє намагання простягти руку допомоги безталанним і тим, хто викликав жаль, часто оберталося мені каменем у спину. Вкотре повторилася стара біблійна істина про зцілителя і немічних... Але це — життя. І кожен із нас сьогодні, на жаль, спостерігає, як співгромадяни один одного здають і продають, наче пляшки на пунктах прийому склотари...

Головредом я відчуваюся реалізованою передусім як громадянка і патріот свого краю. Сьогодні в мене багато одностудців, як у числі буковинської громади, так і серед колег-митців. Щоранку дякую Богові за те, що Він створив мене жінкою. У творчості, громадській, політичній роботі не визнаю поділу на чоловічу і жіночу стать. А ось у стосунках із чоловіком — я жінка, і це — прекрасно.

— Який нині статус жінки в українському суспільстві?

— Такий, який ми, жінки, собі вибрали. Дивиться, як поспішно вони організовуються в жіночі організації — так звані крила партій. Але крила не для того, щоб літати. Швидше для того, аби заварювати чай для патронів і приймати гостей зі столиці чи інших держав. Вважаю, що в партіях всі "крила" — і чоловіче, і жіноче — повинні рухатися синхронно, тобто на паритетних засадах.

Чому я почала з партій — та тому, що довкола цього пікантного партійного процесу все рухається, як довкола сонця. І при розподілі всіх земних благ лідерами стають представники сильнішої статі. Закони джентльменства, виявляється, не сумісні із законами нинішнього ринку. Хоча історія знала доволі гармонійні часи з розряду лицарства.

Часто від чоловіків можна почути: "Будьмо ми прокляті, відпускаючи своїх жінок у світові борделі!" Втім, вони, чоловіки, витирають слюзи і терплять своє самотництво, свідомі того, що не всіх дружин візьмуть вигулювати в Іспанії кішечку. Не менше сліз проливають сильні світу цього і за Україною: у виступах

біля мікрофонів і з мистецьких подій. Суцільні плачі перехопили у свій репертуар теж чоловіки.

Жінки тим часом піднімають виробництво (в Чернівцях, до речі, процвітають переважно ті підприємства, які очолюють жінки, в т. ч. славнозвісна "Трембіта"), заробляють гроші у наймах, виховують дітей і ще часом пишуть вірші.

Взагалі, вважаю статус жінки в Украї-

шого. Якби із текстів приблизно 80 % видань вилучити географічні назви, важко було б здогадатися, про що і для чого вони пишуть. Або ж якщо, скажімо, в одній газеті йдеться про двох політиків чи діячів, то одного всуціль коронують, іншого — четвертують.

І якщо десятиріччя тому поле діяльності політиків і журналістів об'єднувалося на ідеї національній, то сьогодні —

Віра КИТАЙГОРОДСЬКА: «МЕНІ БОЛИТЬ, ЩО МИ Й ДОСІ НЕ МОЖЕМО СКАЗАТИ СКРІЗЬ І ВСІМ: «УКРАЇНА — ПОНАД УСЕ!»

кожен сам по собі. Отже, спільні інтереси трансформовано у вузькоспеціальні.

Не відійшли у вічність і старорежимні поняття "своїх" і "чужих". Використання адміністративного ресурсу у "співпраці" із ЗМІ, які коливаються у величезній амплітуді — від нагород і звань аж до проплати за кілера.

Що ж до виживання регіональної преси — перспективи, на мій погляд, мають такий логічний ряд: якщо українські ЗМІ потрапляють під вплив німецьких інформаційних олігархів, — відбудеться своєрідна централізація преси на рівні регіон — столиця; якщо ж більший вплив дістануть зацікавлені особи з Голландії, то регіональна преса ще довго житиме.

Проте, якщо ж Україна сама не подбає про свій інформаційний простір для захисту інтересів своїх громадян — "захід нам не допоможе". Швидше за все нас проковтне схід!..

— **Ваша рання поезія — дуже лірична. Однак пізніше — незрідка гостро публіцистична. Чим пояснити такі контрастні грані в одній поетичній душі?**

— Прийшла зрілість... Це по-перше. По-друге — переді мною долі моїх земляків, а вони часом драматичні, часом трагічні... Хочу сказати, що багато процесів у цьому світі залишаються константою. Змінюються лише імена та дати. Завжди існували двори і придворні. Завжди існуватимуть власники і чорно-

роби.

Мої буковинці красиві у всіх вимірах. Ми дуже часто з іронією вимовляємо ідіому "український менталітет". Так ось буковинський феномен до цього не належить. Східняк Михайло Коцюбинський абсолютно пояснив ці речі у своїх "Тінях забутих предків". Це явили у своїй творчості Іван Миколайчук, Володимир Івасюк. Про це сказано на сорочках і рушниках, гобеленах і різьблених мисках майже в кожній нашій хаті.

У буковинців нема поняття "прожити день до вечора". У їхній свідомості закарбоване "життя вічне". Тобто, якщо будувати — то навіки, якщо вишивати — то бісером, якщо любити — то до смерті і по смерті...

— **Якось довелося почути з вуст Вашої колеги, що Ви мало нині пишете віршів про кохання...**

— Як на мене, то іноді для митця доволі однієї речі про кохання, є ж, наприклад, "Пісня пісень".

А на версифікаційному ринку поезії цілу ниву оре на любовному полі, скажімо, Антоніна Цвид. Хіба цього замало? Я вважаю кохання річчю дуже інтимною, тобто виключно інтимною. І довкола цього почуття готова будувати фортеці, де можна побути удвох між небом і землею.

Тобто тут я власниця (це теж з розряду буковинського менталітету), і ні з ким стороннім не хочу ділити цей стан. Що ж до узагальнень чи асоціацій на тему любові — то це у мистецтві має зовсім інший зміст, і для мене він цілком прийнятний.

— **Що Вам болить сьогодні? До чого прагне душа?**

— І по мені біжать хвилини, як татарське військо. Мені болить, що ми досі не можемо сказати скрізь і всім "Україна — понад усе!" Тому, хоч і не у хорі, а у своєму творчому колективі робимо свою українську справу: пишемо про наших людей, видаємо спецвипуски про митців, маємо свою мистецьку вітальню, збираємо речі для музею буковинських старожитностей.

— **Про що мрієте і чого очікуєте від життя у переддень свого сорокарічного ювілею?**

— У мене таке відчуття, що я постійно живу в недобудованому будинку. Ходжу з кімнати в кімнату, тримаючися за вікна, стіни, одвірки. Планую: тут розмістити іконостас під білими рушниками, там — австрійські тарелі, а десь — величезні кошики. І скрізь має бути чисто й затишно. Всім у моїй хаті буде добре. І розмовлятимуть тут упівголоса. І всі усіх розумітимуть.

— **Дякую вам за розмову і бажаю, щоб всі Ваші мрії здійснилися і Вас усі розуміли!**

● **Марія ВИШНЕВСЬКА**

Вірші Віри КИТАЙГОРОДСЬКОЇ

Нам не грали дзвони.
І не грають.
Нашим дзвонам не стопили мідь.
Світ в трудах —
то зіплюють, то крають,
А любов — на паперті стоїть.

Нам не грають.
Може, будуть грати
І не дзвони, а густі джмелі?
Може будуть нам линви сукати
Козьмики і діти їх малі?

Хтось же має суд чинити всьому,
І збирати в ризницях кришки.
Правду теж пострижено гірховну,
І черниць зачислено в свашки...

Нам не грали дзвони.
І не грають.
Хай вони спочинуть по мерцях.
Світ в трудах —
всі милості шукають,
І любов ведуть по манівцях.

МАКАРІВНА

Там ходять куми у гості
Снігами у шість верстов,
Там риби зеленехвости
На зиму їм носять дров.

Там плаває світ величний,
Розгойданий на льодах.

Там приспаний скрип криничний,
Блаженніший, як монах.

Там — сватання буде скоро.
Там — точать в склепах вино.
Там яблук і груш комора
Сідає на біле дно...

ІРОНІЯ

Хіба з тобою можна говорити? —
Ти — дощ і ти не знаєш троє слів.
Всі шлюзи для потоків перекрито,
І варта пазить навіть комарів.

І слідчі позавмерли за вуглами,
І вікна заґратовані в дроті.
І всі готові до фіналу драми,
І всі купують цвяхи на хрести.

О, як вона, ся публіка, готова
До вибуху, до вироку чеснот —
Щоб ти сказав одне-єдине слово
Про віру — вголос, на увесь народ.

А він уже при зброї і при ділі,
І з кожним є вудила і шлея.
І навіть геї — хлопчики несмілі
З сокирками у натовпі стоять...

Ангел згортає небо —
Пасма виткі й тугі,

Хмари рожеву греблю,
Сонця густий рубін.

Ви, малярі всесвітні,
Ви, вівчарі зірок,
Ось вам — мембрана світу,
Ось вам — причал думок.

Зібрано все до цятки,
Згорнуто все дотла.
Круглі жаркі дверцята
Вкрила нічна слюта.

Ангел сувої білі
Нам опустив звідтіть —
Зливу холодних лілій,
Срібну солодку сіль...

БАБИНЕ ЛІТО

Ользі Китайгородській

Розторочили бабі шовки
Люди сердиті.
Зайшли грабіжники і вояки,
Шандарі ситі.

Порозпускали біля воріт
Білі полотна.
Тільки куделя в сінях стоїть —
Кумка німотна.

Хто її в руки візьме тепер —
Скрипку від пряхі?

Випив конопляне сім'я Дністер,
Чорний од сажі.

Порозплітались пасма в лісах
По яворині.
Білі сувої на небесах —
В бабиній скрині.

Сей божевільний Божий дар
Уже б закути...
Уже б допити сей нектар —
Сльозу спокути...

Тверезе серденько моє —
Скляне й прозоре...
Отсе було усе, що є:
Наплив покори.

Пекельні стіни. Часу бій,
І дні, як стріли.
Спинити безум цих надій
Ми не посміли.

Вони минули готарі,
Шляхи і межі,
Вони під склепом угорі,
Мовчать і стежать.

А сніг згори себе снує
В небеснім полі.
Що далі, серденько моє,
Етапи волі?

КОРАБЛИК

Мабуть, не лише мала, а й усі вони були зараз безтурботними дітьми. Хлюпалися у воді, бродили по гарячому піску пляжу, не помічаючи нікого.

У воді мала чіплялась до них обох і просила вчити плавати. Він клав її легенько, животиком, на воду, підтримуючи знизу обома руками.

— Пливи!

І мала, як жабеня, борсалася у воді і вищала від задоволення. Потім вони гасали піщаною косою, по самій межі вогкого темно-жовтого піску і м'якої лопотючої води. Мала ловила його, розкинувши тоненькі незасмагли рученята, і, впіймавши, тремтіла від збудження всім маленьким тілом.

— Ну, дівтора, — сердито сміялася мама.

Солодко стомившись, вони лежали на смугастому покривалі і блаженно ніжились під сліпучим липневим сонцем. Мала дрімала, прикривши очі панамкою. А мамина рука, ще прохолодна від води, лежала в його руці. Він перебирав ці злякані пальці і відчував биття її серця.

— На нас дивляться, — говорила вона і не забирала руки.

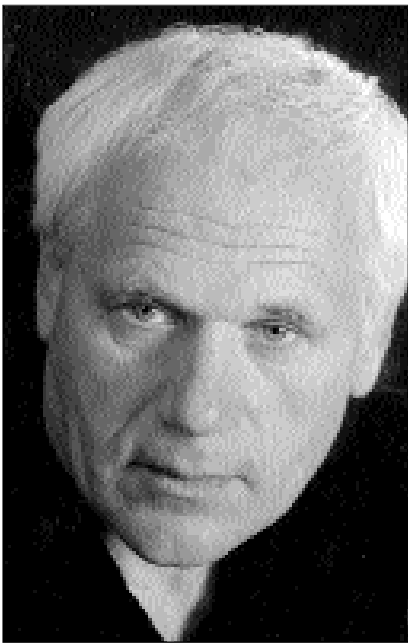
На них дивилися розкішний полудень, зелені кущі лози, спокійна широка ріка, а на тім боці — кошлаті верби на кручі, під якими сховалися кілька жовтогарячих наметів і вився тоненький димок рибальського вогнища.

На них дивився і статечний дідуган з кучмою сивого волосся і пущеними донизу густими вусами.

— Молоді люди, у вас, часом, немає ножика? — озвався він. — Нема? Шкода. Хлопче, у вас чарівна дружина. Повірте старому ловеласу.

Добродій відкланявся і пішов до свого товариства. А їх чомусь так розсмішив цей монолог.

— Слухай, ловеласе, я хочу, щоб і ти на старість був таким галантним і щоб у тебе, — вона провела пальчиком по його верхній губі, — теж

Антоненка “Свіча”, яка відзначається оригінальністю форми і змісту. Сподіваємося, що ви, шановні читачі “Слова Просвіти”, примножите ряди читачів цього своєрідного автора.

були такі гарні сиві вуса.

— Хочу купатися, — прокинулася мала.

— А дивись-но, що я придумав.

— Кораблик, кораблик, — зраділа мала.

Вони забрели у воду і пустили іграшку за течією. Кораблик захитався на ледь помітних хвилях і повільно поплив уздовж берега. Мала заворожено дивилася на нього і йшла косою.

— А куди він попливе?

— Далеко-далеко, у велику ріку.

— А потім?

— Потім у море.

— Я ще ніколи не бачила моря. Воно велике, правда ж?

— Правда. Ходімо назад, мама кличе. Покивай кораблику ручкою, нехай пливе.

Мала йшла, тримаючи його за

Просвітянин, прозаїк і поет Петро Антоненко народився 24 червня 1948 року в селі Авдіївка на Чернігівщині. Закінчив факультет журналістики Київського університету. Редактор Всеукраїнської тижневої газети “Сіверщина” (Чернігів). Лауреат Міжнародної премії журналістики імені Василя Стуса та премії ім. М. Коцюбинського і Б. Грінченка за літературну і громадську діяльність. В 1994 році в Чернігівській “Просвіті” видав книгу прози “Бабине літо”.

7 грудня в Спілці письменників України відбулася прем'єра нової книги Петра

руку, і мовчала. Може, думала про море, незнайоме, далеке.

Він озирнувся. Вони попрощалися вчасно: мала вже не побачила, як кораблик стомлено приліг на бортик і зник у хвилях.

Сонце світило вже спокійніше. Час було збиратися.

Швидко вдяглася. Вона якось поспіхом подала йому руку:

— Спасибі за цей день.

Він дивився в її глибокі очі і думав про те, як вони любили одне одного і як безглуздо розминулися.

— Не проводжай, ми самі. Ну, доно, попрощайся.

Мала простягла йому долоньку і тихо мовила:

— До побачення, дядю.

1988 р.

ХОЧА ЛЮБОВ ПОЗАВЧОРАШНЯ... (Слово про книгу товариша)

Більшість творів, що увійшли до збірки прози і поезії Петра Антоненка “Свіча” (цьогорічне видання Чернігівської обласної “Просвіти” і газети “Сіверщина”), писалися у другій половині 80-х.

Безнадійний, глухий (“І війни нема, і не голодний, а життя сіре, хоч вовком вий”, — казав на тролейбусній зупинці робітничого, не золотопогонного виду пенсіонер), особливо для осіб з творчими амбіціями був час — практично жодного сподівання на якусь більш-менш, так би мовити, суверенну публікацію, разом з тим по-своєму й цікавий.

На велелюдних Ірпінських семінарах молоді літератори (насправді молоді чи й такі, що “молодими” мусили лише називатися), зокрема в прозових секціях, зі щирим хвилюванням читали твори “під” недосяжного Григора Тютюнника, часом не усвідомлюючи, що запозичили в нього чисто зовнішню форму і тему, а про той внутрішній імпульс, що спонукав майстра сучасника не возвеличувати, не гудити, а скоріше — оплакувати, й не здогадуються; або “дебатували” наболіле питання, наскільки вдало, винахідливо й безпечно обійшли деякі письменники (іноді не відчуваючи жодних відмінностей між словами “душа” і “нутро”) дубові цензурно-партійно-редакційні фільтри, вдавшись до начебто притаманної лише українцям “хімерності”, видаючи її мало не за нечувану досі у світі новачку. (“Вишивають хлопці онучі” — казав Володимир Яворівський. Автор цих рядків, згадавши на одному з семінарів сценку з “Села Степанчикова” Достоєвського: “Где господин Коровкін?” — “Они не в своем виде-с” — “Как это не в своем виде?” — “В нетрезвом состоянии души-с” — як промовисту аналогію до залежності від “барина” української літератури, що змушена вдаватися до принизливої лакейської “поетичності” там, де людина вільна обійшлася би прямим, чесним словом, — надбав собі серед керівників семінару кількох недоброчинців).

Петро Антоненко, можливо, й похитавшись між сумноправним Григором Тютюнником і спокусливо роззяцькованою “хімерністю”, втримався на золотій середині, умовно кажучи, ліричного реалізму, хоча й не без деяких “солодких польотів уві сні”, як форми данини незабутому юнацькому романтизму. Його тодішній “Вересень” — молодіжка за всіма параметрами повість про виробничу практику на селі новоспеченого випускника столичного факультету журналістики, пересипана “підлітковими” дотепами типу “від інтелігента в нього хіба що окуляри”, “запросила одна, танцював з другою, по пиці заїхала третя!”, “у більярд грав трохи гірше, ніж на піаніно, на якому не грав зовсім”, “чистокровний дворянин — з тих, що у дворі спали на соломі” — рекомендованою до друку бути рішуче не могла, й не скільки через дешифру гострих на той час суспільних питань, у ній зачеплених, скільки через епізодичний образ Маркіяна — колоритний типаж дібного керівного пристосування, яких у нас ніколи не бракувало, але яких ідеологи тодішнього

суспільства де-юре воліли не визнавати. Услід за “Вереснем” шикувалися такого ж плану “Стамбул-Константинополь”, “Зять”, “Вербові калачики”, трохи пізніше — “Стіна”, “Лиска”, “Я любила тебе позавчора”, “Кораблик”, “Наруга”, написані в тому ж тоні довірчої розмови з близьким по духу й життєвих обставинах співбесідником, який, можливо, все те, що повідає йому автор, і сам знає, але якому приємно підтакнути: правда, правда, і в нас так було, і я точнісінько таке чудове пам'ятаю... При чому обидва згодні з напучуванням одного з героїв: не треба великих гасел, краще бути просто маленькою чесною людиною. Як дбайливий господар, розсип думок, спостережень і дотепів, що не ввійшли до цих творів, автор виокремив у цікавий розділ “Наодинці зі світом”.

Чи згадувати якісь недоліки? Хоча б для показу, що в рецензовану книжку вчитувався й писав не заради компліменту?... Усе відносне. Буїнозвісний Жан-Поль Сартр, весь світогляд якого, за словами Олександра Федоровича Керенського, складався з суміші неперетравлених Ніцше і Шопенгауера, також з об'їдків Достоєвського, отримав Нобелівську премію; досі дехто з наших знайомих літераторів дивиться на світ крізь його окуляри; київські феміністки моляться на нього за те, що була в нього Симона де Бовуар (їхнього поля ягода), і за те, що навіть творець цілого філософського напрямку ненавидів дітей... Звичайно, навіть у нашому поліському краї, де нормальна українська мова справляє враження іноземної (“Ви не поляк?” — запитують деякі правовірні аборигени), все-таки не варто, без достатніх на те підстав, писати “блюдо” замість “страва”, “похорони” замість “похорон”, “Ісуса” замість “Ісуса”, “взагалі-то” замість “загалом”, “занавіска” замість “фіранка” тощо, однак... В оповіданні Чехова “Налим” тесля Герасим понад годину бовтається у воді з вкритим потом лицем (хто коли бачив у воді людину зі спітнілим лицем?), щоб через дві коротенькі фрази, як і належить, посиніти від холоду, — хіба оцей маленький чеховський недогляд якось позначився на художній вартості класичного твору?..

Отак і з Антоненком: хоча його любов (вдаємся до його ж образу) очевидно позавчорашня, книгу маємо добротну й цікаву — словом, нинішню. Чого ж ще?..

•

Володимир ШКВАРЧУК,

ВИДАННЯ АКТУАЛЬНЕ І БАЖАНЕ

Просалова В. А. Поезія “Празької школи”:

навчальний посібник. — Донецьк: Веда, 2000. — 80 с.

Поняттям “Празької поетичної школи” чи й просто “Празької школи” в українському літературознавстві прийнято називати групу високоталановитих поетів, більшість з яких брали участь у збройних державницьких змаганнях 1917—1921 років, а після падіння УНР вимушено опинилися за кордоном. Саме Прага з волі великого друга України, першого Президента тодішньої Чехословаччини Томаша Масарика стала прихистком для багатьох неординарних емігрантів. Це Юрій Дарган, Євген Маланюк, Леонід Мосендз, Олег Ольжич, Юрій Клен, Оксана Лятуринська, Олена Теліга, Надія Левицька-Холодна, Галина Мазуренко, Юрій Липа, Олекса Стефанович... До цієї групи традиційно прилучають і кількох молодших закарпатських поетів, як-от: Андрій Гарасевич, Іван Колос та Іван Ірлявський, які в Прагу прибули пізніше.

Зрозуміло, названі вище літератури різного ступеня поетичного обдарування, однак вони дуже споріднені за світоглядом і тематикою своїх творів, за напрямком версифікаційних шукань. Ну, а щодо Євгена Маланюка, то він взагалі належить до найбільш українських поетів усього протягу розвитку рідної літератури — це наша національна гордість.

Щонайгрунтовніше осягнення поетики “Празької школи” — поважне завдання українського літературознавства і віршознавства зокрема. Сповна воно, очевидно, буде розв'язано пізніше. Однак першим вагомим кроком до його вирішення вважаємо вихід у світ навчального посібника для студентів гуманітарних спеціальностей вищих закладів освіти Віри Просалової “Поезія “Празької школи”. Сам факт, що ця книга видана у вщерть зрусифікованому дотепер Донецьку, відрадний: раніше про таке, звичайно, й не мріялося.

Книга Віри Просалової — навчальний посібник, якоюсь мірою навіть підручник

для тих, хто поведе своїх вихованців у складний образно-тематичний світ поетів “Празької школи” чи й просто сам для себе захоче з'ясувати генезу та концептуальні засади світосприйняття творців цього літературного напрямку. Порівняно великий посібник (щось із п'ять аркушів) має аж трьох рецензентів: це доктори філологічних наук, професори Н. І. Завертало, Ю. І. Ковалів, М. П. Ткачук. Певно, вони теж вплинули своїми зауваженнями й порадами на організацію чіткої структури цього видання і логічну послідовність його викладу.

Виходячи з того, що не можна охопити неохватне, дослідниця зосередила увагу на творчості найяскравіших майстрів згаданої вище школи — і проаналізувала її у формі своєрідних літературознавчих нарисів.

Одразу відзначимо фактор широкого охоплення імен представників “Празької школи”: в посібнику він майже наближається до оптимального — щоправда, серед згаданих вище явно не вистачає Юрія Липи, надто вже міцно вписаного в цей літературний ландшафт. Між іншим, це ім'я чомусь проігнорувала і антологія української поезії празької школи “Муза любові і боротьби” (К.: Укр. письменник, 1995). І зовсім не зрозумілим є те, що авторка посібника поминула високоталановиту поетку цієї школи Галю Мазуренку, яка нещодавно померла, — чи не найкращого сюрреаліста серед “празжан”.

Віра Просалова вибудовує сторінки свого посібника у багатогранні аналізи щедрого матеріалу: тут і оцінки поетами-празжанами подій 1917 року в Росії, і їхні болісні роздуми над поразками державницьких змагань в Україні, і особливості світосприйняття та характеру образності кожного, і ступінь майстерності. На наш погляд, це їй особливо вдається в осяг-

ненні чи не найскладніших постатей, а саме: Євгена Маланюка і Юрія Клена.

Авторка посібника у своїх нарисах викладає і головні біографічні моменти поетів-празжан. Правда, вносить при цьому певну одноманітність у композицію своїх досліджень, але ж цілком вписується у характер саме такого видання. Крім того, біографії практично всіх “празжан” неординарні і можуть бути школою високої мужності для сьогочасних молодих поцінувачів їхньої творчості.

Стиль книги науково-популярний, і це накладало на авторку додаткову відповідальність. Саме в мові подибуємо окремі погрішності. Так, можна знайти небажані словесні збіги, іноді — коректорські помилки. Ось звукові тремби лише з однієї 59-ої сторінки: “Зустріч з земляком”, “від відчуття”... Авторка явно полюбляє дієприслівникові звороти, якими надуживає. Судячи з вихідних даних, книга вийшла в авторській редакції: принаймні окремі редактор не заявив свого імені.

Однак це частковості. В даній ситуації явно переважають здобутки. Маємо видання бажане і потрібне. Його з приємністю візьмуть до рук студенти-гуманітарії і навіть старшокласники — усі, хто прагне знати українську літературу поглиблено. Щоправда, малий наклад (500 примірників), сподіваємося, скоро поставити питання про перевидання — і в новому вже будуть подолані недочепи, помічені нами.

А взагалі, і те, що маємо перед очима, варте уваги особливої.

Анатолій ГРИЗУН, член НСПУ, кандидат філологічних наук, доцент Сумського педуніверситету

•